research voor beleid bv

research voor beleid bv

Schipholweg 13 - 15
postbus 985
2300 AZ Leiden
Nederland
telefoon: 31 (0) 71 - 525 37 37
telefax: 31 (0) 71 - 525 37 02
E-mail: RVB@rvbh.nl

Ministerie van VROM
IPC 175
T.a.v. mw. drs. I.J.M. Poelert
Postbus 20951
2500 EZ DEN HAAG

Leiden, 8 juli 1998

Betreft: eindrapport 'Evaluatie NME Extra Impuls, tweede jaarrapport (1996-1998)'

Geachte mevrouw Poelert,

Bij deze ontvangt u de eindrapportages in het kader van de evaluatie van de NME Extra Impuls (tot mei 1998) door Research voor Beleid. Deze eindrapportages vervangen de eerdere conceptrapportages die zijn toegestuurd.

Met vriendelijke groet,

Teatske van der Zijpp,
José Bal

B1691

ING Bank Haarlem
rekeningnummer: 67 12 10 319
gironummer van de bank: 35555
handelsregister Leiden 28064120

ZES PROJECTEN UIT NME
Extra Impuls 1997

Beschrijving en evaluatie van zes projecten
gefinancierd door de NME Extra Impuls

EINDRAPPORT

T.J. van der Zijpp

B1691

Leiden, 7 juli 1998

INHOUDSOPGAVE

		pag.
Voorwoord		
Samenvatting		i
Werkdocument 1	Codename Future 1997	3
Werkdocument 2	Een Multifunctioneel NME Centrum van de toekomst	29
Werkdocument 3	Water te kust en te keur	59
Werkdocument 4	NME inbedden in beroepsopleidingen	87
Werkdocument 5	Young designers & mobiliteit	117
Werkdodument 6	Professionalisering	137
Bijlage		165

VOORWOORD

Dit rapport is een vervolg op het evaluatierapport uit 1997 over het stimuleringsprogramma 'NME Extra Impuls' door Research voor Beleid. Evenals in het voorgaande jaar worden activiteiten in het kader van de NME Extra Impuls zowel op landelijk niveau als op projectniveau beschreven en geëvalueerd.

Op het landelijke niveau wordt aandacht besteed aan de landelijke aansturing zoals dat tot uitdrukking komt in de taken en werkzaamheden van Stuurgroep, Platform, Programma Manager, NCDO, PMVO en COLO en Bve-Raad en aan activiteiten in het kader van de Integrale Programma's. Verder wordt ingegaan op de effecten van afgeronde projecten uit de Open Programmering. Activiteiten op landelijk niveau worden in het rapport 'Evaluatie NME Extra Impuls, tweede jaarrapport (1997-1998)' beschreven.

Om een meer diepgaand inzicht te hebben in het functioneren van individuele projecten zijn zes projecten nader onder de loupe genomen. In het voorliggende rapport worden deze zes projecten beschreven vanaf hun start tot nog toe. Hierbij is gebruik gemaakt van het analysekader dat door Research voor Beleid is ontwikkeld[1]. Per project wordt aandacht besteed aan input-, proces-, produkt- en effect-indicatoren. De projecten zijn[2] :

- Codename Future
- NME-Centrum van de toekomst
- Water te kust en te keur
- NME inbedden in beroepsopleidingen
- Young Designers & Mobiliteit
- Programma Professionalisering

De selectie van de projecten is gebaseerd op de volgende criteria:

- spreiding over doorloop programma's, integrale programma's en onderwijsprogramma's
- spreiding over kleine en grote subsidiebedragen en
- spreiding over doelen (beleidsaccenten).

De beschrijving van de projecten is gebaseerd op projectdocumenten, interviews met de projectcoördinatoren en telefonische interviews met de doelgroepen (eindgebruikers) van de verschillende projecten. Per project zijn tenminste twee eindgebruikers benaderd. De projectbeschrijvingen zijn voorgelegd aan de verschillende projectcoördinatoren.

---

[1] Evaluatiekader NME Extra Impuls, H. Marinus en J. Bal, Leiden, 10 januari 1997.

[2] De eerste twee genoemde projecten zijn ook vorig jaar beschreven in het rapport 'Zeven projecten nader onder de loupe'door H. Marinus, augustus 1997.

De indeling van het rapport is identiek aan dat van vorig jaar. Per project worden eerst kerngegevens genoemd (H. 1), vervolgens worden input-indicatoren (H. 2), proces-indicatoren (H.3), produkt-indicatoren (H. 4) en effect-indicatoren (H. 5) beschreven. Tenslotte wordt ieder project afgesloten met een overzicht van succes- en faalfactoren en een korte beschrijving van gerealiseerde doelstellingen en beleidsaccenten uit het Kaderplan NME Extra Impuls. In de bijlage wordt een samenvatting gegeven van kerngegevens van de zes projecten.

Het rapport is geschreven door Teatske van der Zijpp. Concept-teksten zijn becommentarieerd door José Bal.

SAMENVATTING ZES PROJECTEN UIT DE NME EXTRA IMPULS 1997

Hieronder is een samenvatting gegeven van de evaluatie van zes projecten uit de NME Extra Impuls. Naast een aantal algemene opmerkingen is ingegaan op de invulling van de beleidsaccenten, de realisatie van doelstellingen en de effecten die zijn gerealiseerd.

Algemeen
In het algemeen valt op dat door de projecten hard is gewerkt met het oog op het realiseren van de projectdoelstellingen. In Bijlage 1 staan een aantal hoofdkenmerken van deze projecten opgesomd.
De zes projecten die in deze evaluatie zijn betrokken zijn te classificeren naar projecten uit de open programmering (NME-Centrum van de toekomst, 'Water te kust en te keur' en 'Young Designers & Mobiliteit'), als onderwijs project ('NME inbedden in beroepsopleidingen'), als gecombineerde project (Codename Future) of als Integraal Programma (Professionalisering).
De subsidieomvang van deze zes projecten verschilt. De projecten 'Young Designers & Mobiliteit' en NME-Centrum van de toekomst, die het budget niet verdelen onder meerdere projecten, zijn klein van omvang. De projecten 'Water te kust en te keur' en het Programma Professionalisering, die het budget verdelen over tenminste drie andere projectuitvoerders zijn iets groter. Het project 'NME inbedden in beroepsopleidingen' (gericht op het totale secundaire beroepsonderwijs en dat is onderverdeeld naar ca. 14 deelprojecten) en Codename Future (dat is gericht op ca. 150 scholen) zijn het grootste van omvang.
De looptijd van de projecten is ook divers. Twee projecten zijn van beperkte duur ('Young Designers & Mobiliteit' en NME-Centrum van de toekomst). De overige projecten hebben financiering die doorloopt.
De doelstellingen van de projecten variëren van het inbedden van NME in eindtermen en/of lesmateriaal tot het opleveren van een model (bijvoorbeeld voor het kiezen van strategische posities in het NME veld) of het tot stand brengen van een samenwerkingsverband voor het wederzijds gebruik van producten.

Beleidsaccenten
Ondanks de gevarieerde invulling van de beleidsaccenten (vernieuwing, kwaliteitsverbetering en doorwerking) valt een aantal gemeenschappelijke kenmerken op.

Vernieuwing komt met name tot uiting in methoden en inhoud en in mindere mate in doelgroepen. Overigens moet worden opgemerkt dat via 'traditionele doelgroepen' zoals NME-organisaties ook nieuwe doelgroepen kunnen worden bereikt. Een voorbeeld hiervan is het vervolgproject op 'NME-Centrum van de toekomst' waarbij NME-organisaties de direct doelgroepen zijn maar in dit verband begeleiding krijgen bij het maken van keuzen voor te vervullen functies voor (eventueel nieuwe) doelgroepen.

Kwaliteitsverbetering is in vier van de zes projecten een doel van het project. De overige twee projecten gebruiken evaluaties als middel om de kwaliteit van het proces (de uitvoering van het project) te bewaken. Twee projecten hebben een externe evaluatie laten uitvoeren (een project uit het Programma Professionalisering en Codename Future). De overige projecten hebben eindverslagen geschreven waarin de verwijzing naar vooraf gestelde doelstellingen en

de mate waarin deze zijn gerealiseerd in meer[1] of mindere mate[2] aan de orde komt. Opvallend is dat in de evaluaties en eindverslagen vaak niet is vastgesteld in hoeverre de kwantitatieve doelstellingen zijn gerealiseerd die vooraf zijn geformuleerd[3]. Een aspect dat wel in alle eindverslagen aan de orde komt, zijn de ervaren knelpunten in de uitvoering van het project.

Doorwerking krijgt in de zes projecten vooral vorm via verspreiding van resultaten (bijvoorbeeld via nieuwsbrieven of conferenties). Ook wordt doorwerking vormgegeven door samenwerkingsverbanden te realiseren ('Codename Future' en 'Water te kust en te keur'). Doorwerking in de zin van het (laten) toepassen van ontwikkelde producten door andere organisaties komt in mindere mate aan de orde. Voorbeelden van de laatste vorm van doorwerking zijn Codename Future waar lokale organisaties het project (financieel) ondersteunen en het project 'NME-Centrum van de toekomst' waar een ontwikkeld model wordt toegepast door een lokale NME-organisatie. Daar tegenover staan ook projecten ('Young Designers & Mobiliteit' en 'Water te kust en te keur') waar de opgeleverde producten niet of nog niet door anderen (kunnen) worden gebruikt.

Realisering doelstellingen
Uit de evaluaties blijkt dat de meeste kwalitatieve doelstellingen die vooraf zijn geformuleerd door de zes projecten grotendeels zijn bereikt. Projecten waarvoor dat niet geldt hebben hiervoor verschillende oorzaken aangegeven:
opgelopen vertraging
loopduur van het project waarbij de producten pas in een later stadium worden opgeleverd
aanpassing aan lagere subsidietoekenning dan was aangevraagd[4]

Effecten
De effecten van de zes projecten vallen uiteen in drie categorieën:
oplevering van halffabrikaten of eindproducten die meer of minder toepasbaar zijn voor anderen
leereffecten (Codename Future en Programma Professionalisering)
het ontstaan van samenwerkingsverbanden (Codename Future en 'Water te kust en te keur')
Zoals hierboven is vermeld heeft het eerste effect (de oplevering van producten die toepasbaar zijn in andere situaties) slechts in enkele gevallen geleid tot het daadwerkelijk gebruik van ontwikkelde producten door anderen. Deels valt dit te verklaren doordat producten nog niet af zijn. Anderzijds komt uit interviews met doelgroepen naar voren dat deze soms niet op de hoogte zijn van ontwikkelde producten of menen dat het product niet toepasbaar is. Een knelpunt dat hiermee samenhangt betreft de communicatie tussen projectcoördinatoren en deelnemers aan het project.

Communicatie
Uit interviews met deelnemers aan de zes projecten blijkt dat communicatie tussen projectcoördinatoren en deelnemers aan deze projecten aandacht nodig heeft. Dit geldt in ieder geval voor vier van de zes projecten[5]. Uit de bezwaren die zijn geuit komt naar voren dat niet zozeer de hoeveelheid informatie maar juist het gebrek aan structuur in het aanbod van informatie het knelpunt vormt.

---

[1] 'NME inbedden in beroepsopleidingen', NME-Centrum van de toekomst en 'Young Designers & Mobiliteit'
[2] 'Water te kust en te keur'
[3] 'Water te kust en te keur', 'NME inbedden in beroepsopleidingen' en Codename Future
[4] hiervoor is schriftelijk een herzien begroting ingediend bij NCDO
[5] Programma Professionalisering, 'Water te kust en te keur', 'NME inbedden in beroepsopleidingen' en het eerste loopjaar van 'Codename Future'

Ondanks de geconstateerde knelpunten zijn er ook signalen dat de onderlinge communicatie tussen projecten groeiend is. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat projectcoördinatoren lezingen geven bij congressen van andere projecten (bijvoorbeeld het project 'NME-Centrum van de toekomst' bij de conferentie van het project 'Water te kust en te keur' en Codename Future bij het project 'NME inbedden in beroepsopleidingen').
Daarnaast komt het voor dat projecten elkaars producten gebruiken. Deelnemers aan het programma Professionalisering hebben het rapport van het project NME-Centrum van de toekomst ontvangen en sommigen hebben daar daadwerkelijk gebruik van gemaakt.
Tenslotte zijn er voorbeelden van projecten die op aanraden van de Programma Manager zijn samengevoegd tot één project (een projectaanvraag van Bezoekerscentrum de Hoep en de Gemalenstichting is samengevoegd in het samenwerkingsproject 'Water te kust en te keur').
Overigens komt het ook voor dat projecten ondanks adviezen van de Programma Manager niet willen of kunnen samenwerken. Het Vormgevingsinstituut is voor een aanvraag op het gebied van ICT gewezen op een (vergelijkbaar) project van Codename Future maar heeft geen contact opgenomen "omdat het instituut zich niet wil opdringen".

CODENAME FUTURE 1997

Werkdocument 1

1 INLEIDING: KORTE SCHETS VAN PROJECT

Naam project	:	Codename Future 1997
Aanvragende organisatie	:	Codename Future
Toegekende subsidie 1996	:	*f* 1.484.000,-
Toegekende subsidie 1997	:	*f* 750.000,-
Binnen- of buitenschools project	:	combinatie
Doel	:	motiveren van jongeren tot activiteiten op het gebied van duurzaamheid
Primaire doelgroep	:	jongeren/leerlingen VO
Onderwerp	:	lokale projectteams van jongeren stellen een actieplan op over een maatschappelijk probleem
Vervolgaanvraag voor 1998 gehonoreerd	:	ja

2 INPUT-INDICATOREN

2.1 Achtergrond, doel, doelgroep en thema van het project

Achtergrond
In 1995 is het project Codename Future van start gegaan met een pilot-project op 21 scholen op initiatief van de NJMO[1] en gesteund door de NCO[2]. Het project is opgezet voor en door jongeren met het doel grote groepen jongeren te betrekken bij duurzame ontwikkeling. Naar aanleiding van positieve ervaringen is besloten tot 'opschaling' van het project. Dit heeft ertoe geleid dat in 1996, 100 scholen bij het project zijn betrokken en dat de doelstelling voor 1997 is verhoogd tot een bereik van 150 à 200 scholen voor de projectdagen. Het eerste jaar werd het project gesubsidieerd uit het NME-onderwijsproject. Vanaf 1996 is Codename Future gefinancierd met subsidie uit de NME-Extra Impuls. In het rapport 'Zeven projecten nader onder de loupe' (Research voor Beleid, aug. 1997) is het jaar 1996 en de eerste maanden van 1997 beschreven en geëvalueerd. In dit rapport wordt het jaar 1997 geëvalueerd en wordt een vooruitblik geworpen op het jaar 1998.

Doel

Doelstelling in terminologie van het project
Het oorspronkelijke doel van het project Codename Future binnen de NME Extra Impuls betrof het inzetten van een mentaliteitsverandering bij jongeren van 12-25 jaar door hen handelingsperspectief te bieden[3]. In het plan 1997 is deze doelstelling aangescherpt: "Codename Future wordt een interactief (communicatie-) project dat jongeren aanzet en blijft motiveren tot het ontwikkelen van activiteiten op het gebied van duurzaamheid"[4].

Subdoelstellingen van het project Codename Future zijn in 1997:
- Het versterken van de vernieuwing in het Voortgezet Onderwijs door docenten een voorbeeld te bieden van vakoverstijgend materiaal dat kennisaspecten en TVS[5] koppelt om hiermee niet eenmalig maar een continue-traject gedurende het jaar te realiseren.
- Het versterken van jongerenparticipatie-processen op landelijk en lokaal niveau.

Evenals in 1996 heeft Codename Future zichzelf in 1997 een aantal kwantitatieve taken opgelegd:
- 30.000 scholieren (op basis van 150 deelnemende scholieren per school) en 5 jongerenorganisaties[6] doen mee aan de projectdag;
- 400 scholen en 15 jongerenorganisaties doen mee aan het Referendum[7];

---

[1] De NJMO is een platform van ruim veertig jongerenorganisaties met als doelstelling het betrekken van jongeren bij de besluitvorming over duurzame ontwikkeling.
[2] Inmiddels NCDO.
[3] Codename Future: 1996 (Codename Future september 1995).
[4] Plan 1997, Strategie 1997-2000 (Codename Future, sept. 1996).
[5] Toepassing, Vaardigheden en Samenhang, begrippen uit de kerndoelen die als een rode draad door de basisvorming van het Voortgezet Onderwijs lopen.
[6] In 1997 is afgezien van het betrekken van 5 jongerenorganisaties bij de Projectdagen (zie onderstaande voetnoot).
[7] Deze doelstelling is in de notitie Wijzigingen op Plan 1997 losgelaten omdat het verminderde budget de financiering van deze activiteit binnen de NME Extra Impuls niet toeliet.

- Aan 20 projecten worden Future Awards van *f* 5.000,- uitgereikt om deze projectplannen uit te voeren[1];
- 80% van de uitgevoerde projecten moet in het jaar daarop succesvol zijn uitgevoerd en presentabel zijn voor landelijke presentatie.

Tenslotte stelt Codename Future zich in 1997 opnieuw als doel om een (relatief) steeds groter aantal scholen uit het middelbaar beroepsonderwijs bij het project te betrekken[2].

Doelstelling en beleidsaccenten in terminologie van het kaderplan NME-Extra Impuls
Codename Future is een combinatie van een binnen- en buitenschools project. Dit betekent dat beide doelstellingen uit het Kaderplan van de NME Extra Impuls *"versterking van de structurele inbedding van NME in het onderwijs"* en *"ontwikkeling en implementatie van buitenschoolse NME"*, op Codename Future van toepassing zijn.
De eerste doelstelling komt in Codename Future tot uiting in het gebruikte materiaal (aansluitend bij de kerndoelen van de basisvorming en de tweede fase) en in de doelgroep (jongeren die via scholen worden bereikt). Verder wordt gestreefd naar het aangaan van structurele relaties tussen Codename Future en scholen.
De tweede doelstelling komt tot uiting in het buitenschoolse karakter van de kernactiviteit van Codename Future: de projectdagen. Tijdens de projectdagen maken jongeren een projectplan aan de hand van dossiers die door Codename Future zijn ontwikkeld. Deze dossiers hebben voornamelijk een 'buitenschoolse inhoud' en bevatten opdrachten die leerlingen stimuleren in contact te treden met buitenschoolse instanties. Verder blijkt het buitenschoolse karakter van Codename Future uit samenwerkingsprojecten van Codename Future met gemeenten (in verband met gemeentelijk jongerenbeleid) en jongerenorganisaties. Deze samenwerkingsprojecten vallen overigens buiten de subsidie van NME Extra Impuls.

De NCDO heeft Codename Future onder de drie beleidsaccenten geregistreerd die in het Kaderplan worden onderscheiden: inhoudelijke vernieuwing, kwaliteitsverbetering en doorwerking.

- Vernieuwing komt tot uiting in de subdoelstelling: het versterken van de vernieuwing in het Voortgezet Onderwijs via het aanbod van vakoverstijgend materiaal dat aansluit bij onderwijsvernieuwingen. In dit materiaal wordt een koppeling gelegd tussen het aanleren van kennis- en vaardigheden. Verder blijkt vernieuwing uit de gekozen bottom-up-strategie waarbij de projectorganisatie uitsluitend uit jongeren bestaat (de doelgroep). Tenslotte wordt vernieuwing gezocht in de gekozen werkwijze gericht op een sterke relatie tussen binnen- en buitenschoolse NME.
- Kwaliteitsverbetering wordt door Codename Future nagestreefd via het (doorlopend) evalueren van de eigen activiteiten en het bijstellen van het beleid op basis van deze evaluatie.
- Doorwerking wordt beoogd via de (sub)doelstelling: het versterken van jongerenparticipatieprocessen op landelijk en lokaal niveau. Dit vindt plaats via het werven van steeds meer scholen (waarbij aansluiting wordt gezocht bij nieuwe onderwijskundige ontwikkelingen), gemeenten (in het kader van Lokale Agenda 21 en gemeentelijk jongerenbeleid) en andere organisaties die iets met jongeren doen (zoals netwerken van VWS) voor deelname aan Codename Future.

---

[1] Ook deze taakstelling is losgelaten in verband met de verminderde subsidietoekenning uit de NME Extra Impuls. Voor de uitreiking van de Future Awards is aansluiting gezocht bij de Nederlandse Jeugd Groep (NJG) en de Nederlandse Jeugd Prijs.
[2] Ook deze doelstelling is losgelaten in verband met de teruglopende subsidie.

Doelgroep
De primaire doelgroepen van Codename Future zijn:
- jongeren van 12 tot 18;
- scholen;
- jongerenorganisaties.

Secundaire doelgroep zijn bedrijfsleven, overheden en maatschappelijke organisaties.

Thema
De NCDO hanteert diverse onderscheiden in thema's om het project Codename Future te typeren. Het gaat om de volgende thema's: biodiversiteit, consumptie en leefstijl, mobiliteit, duurzaamheid, mondiale dimensie van NME, vergroten natuurbesef en duurzaamheid in de werksituatie.

2.2 Organisatie van het project en afstemming met andere projecten/organisaties

Projectorganisatie
De projectorganisatie bestaat uit een projectteam van jonge mensen ondersteund door professionele organisaties. Een projectteam bestaat uit een projectleider, een scholen-begeleider en een jongerenprojecten-begeleider. Hun primaire taak is het onderhouden en uitbouwen van schoolrelaties. Voor de professionele ondersteuning is Codename Future naast de samenwerkingsverbanden met de Universiteit van Utrecht (Vakgroep Onderwijskunde/ISOR), Emotive Creative Agency en Hageman Van Hezik BV, in 1997 een aantal nieuwe samenwerkingsverbanden aangegaan. Dit betreft de organisaties: Podium Bureau voor educatieve communicatie, CMG afdeling Milieu, Berenschot Adviseurs, IVN, COS Nederland, FHV/BBDO, Stichting Industriepartners en Schoolcurriculum. De stuurgroep waarin Codename Future, NJMO en het ISOR in 1996 zijn vertegenwoordigd is vanaf 1997 opgeheven. De oorspronkelijke initiatiefnemer (NJMO) heeft zich uit de organisatie teruggetrokken omdat het project Codename Future te veel omvattend werd om de ontwikkelingen te blijven volgen. Het ISOR had door haar rol als evaluator eigenlijk een 'dubbele pet' op.

Het project Codename Future werkt volgens een model waarbij gebruik wordt gemaakt van het concept "Strategische Driehoek voor projectmanagement" waarbij een pilot-project via evaluatie en monitoring wordt uitgebreid ('opschaling en communicatie van successen). De monitoring en evaluatie worden zowel intern (met medewerking van Hageman Van Hezik BV en Berenschot Adviseurs) als extern (het ISOR van de Universiteit van Utrecht) uitgevoerd. Om het project te kunnen (bij)sturen worden sinds 1996 regelmatig jongerenpanels samengesteld die nieuwe produkten van Codename Future toetsen.

Afstemming met andere projecten/organisaties

Gebruik van resultaten eerdere onderzoeken/projecten
Zoals in het eerste werkdocument van Research voor Beleid[1] met betrekking tot de evaluatie van de NME Extra Impuls aan de orde is geweest, is Codename Future afgeleid van een project dat "The Natural Step" sinds 1985 organiseert op 300 Zweedse scholen. Verder is bij de start

[1] Zeven projecten nader onder de loupe, Research voor Beleid, augustus 1997.

van Codename Future in Nederland gebruik gemaakt van onderzoeksresultaten onder jongeren naar houding en gedrag. Uit dit onderzoek bleek dat houding en gedrag van jongeren meer wordt beïnvloed door het laten uitvoeren van concrete opdrachten dan door het aanbieden van kennis.

Afstemming met andere organisaties/projecten
Binnen het budget uit NME Extra Impuls vindt overleg plaats met diverse buitenschoolse organisaties (jongerenorganisaties, NME instanties, bedrijven en andere maatschappelijke organisaties) over de samenstelling van de diverse dossiermappen die worden gebruikt tijdens de Projectdagen. Op deze wijze wordt geprofiteerd van educatieve activiteiten die reeds door deze organisaties zijn opgezet.
Buiten de subsidiëring van NME Extra Impuls om organiseert Codename Future programma's in samenwerking met andere organisaties. Dit betreft in 1997 o.a. een samenwerking met het project Leerlandschap Voortgezet Onderwijs dat door de Stichting Industriepartners en Schoolcurriculum en Veilig Verkeer Nederland wordt ontwikkeld (een bottom-up onderwijsprogramma voor het Voortgezet Onderwijs). Een ander voorbeeld van 'buitenschoolse samenwerking' is het contact met het Ministerie van V&W en Arends & Samhoud met betrekking tot thematische programma's die aansluiten op de Jongeren Projectdagen. Ook wordt samen met de NCDO en Ecooperation een programma ontwikkeld dat zich richt op doorlopende internationale contacten met de landen Benin, Bhutan en Costa Rica. Tenslotte is met SME-Milieuadviseurs een samenwerking ontstaan rond het project ACT-2.

2.3 Duur en budget van het project

Duur
Het project is bij de honorering in 1996 aangemerkt als een meerjarig project. Het project is ook in 1997 en in 1998 gefinancierd. In 1998 is naast het oorspronkelijke project ook een project over ICT (Informatie & Communicatie Technologie) uit de NME Extra Impuls gesubsidieerd.

Budget van het project
Codename Future heeft voor 1996 *f* 2.838.750,- aangevraagd en *f* 1.484.000,- aan NME-Extra Impuls-subsidie ontvangen. Met dit bedrag is slechts een deel van het project Codename Future 1996 gefinancierd. De rest is gefinancierd met subsidie van ondermeer de NCDO en het VSB-fonds. Er zijn daarnaast bijdragen geweest voor additionele activiteiten die niet in Plan 1996 beschreven stonden, zoals het Nationaal Jeugddebat (VWS), Procesmanagement Jongeren en Mobiliteit (V&W) en de ontwikkeling van de nieuwe milieu-jongerencampagne voor VROM.
In 1997 heeft Codename Future *f* 1.002.125,- aangevraagd. Er werd *f* 750.000,- uitgekeerd.

De subsidie uit de NME-Extra Impuls is in 1997 als volgt ingezet.

Begroting Codename Future NME 1997

1.0	**Conceptbewerking**		ƒ 10.000,-*
2.0	**Ondersteuning projectteam**		ƒ 40.000,-*
2.1	Ondersteuning & ontsluiting		
3.0	**Projectteam**		
3.1	Jongere-projectleider	ƒ 125.000,-	
3.2	Jongere-projectmedewerker scholenbegeleiding	ƒ 105.000,-	
3.3	Jongere-projectmedewerker organsiatie	ƒ 105.000,-	
3.4	Oproepkrachten	ƒ 15.000,-	
			ƒ 350.000,-
4.0	**Dossiermap**		
4.1	Ontwikkeling	ƒ 30.000,-	
4.2	Drukwerk en verzending	ƒ 25.000,-*	
			ƒ 55.000,-
5.0	**Communicatie**		
5.1	Direct marketing	ƒ 40.000,-	
5.2	Drukwerk	ƒ 60.000,-	
5.3	Database-onderhoud	ƒ 30.000,-	
5.4	Verzending	ƒ 35.000,-	
			ƒ 165.000,-*
6.0	**Monitoring**		
6.1	Kwantitatief en kwalitatief		
			ƒ 50.000,-*
7.0	**Sturing**		
7.1	Vergoeding leden Stuurgroep		
			ƒ 30.000,-
BTW	(* over deze posten moet BTW worden berekend)		ƒ 50.750,-
TOTAAL			**ƒ 750.750,-**

Voor 1998 is door Codename Future in totaal een bedrag aangevraagd van ƒ547.250,- (ƒ504.250,- voor het doorloop-project en ƒ 43.000,- voor ICT en NME). De Stuurgroep heeft voor het vervolg van de projectdagen ƒ487.500,- toegekend. Voor het ICT-project is het aangevraagde bedrag volledig toegekend (zie § 3.5. waarin de activiteiten voor 1998 worden beschreven).

3 PROCES-INDICATOREN

Koerswijziging na evaluatie 1996
In het oorspronkelijke plan van activiteiten voor Codename Future 1997 [1] is een aantal wijzigingen aangebracht naar aanleiding van de evaluatie-resultaten over 1996 [2] en naar aanleiding van de verminderde subsidietoekenning.
De belangrijkste (inhoudelijke) wijziging is het voornemen om de Projectdagen van Codename Future meer te implementeren in het onderwijsprogramma van het Voortgezet Onderwijs. Deze implementatie binnen de school moet de basis worden voor lokale doorwerking van de Projectdagen.
De implementatie in het onderwijsprogramma wil Codename Future op de volgende wijze verbeteren:

beperking tot projectdagen
- Er wordt in de wervingscampagne naar de scholen meer nadruk gelegd op de kernactiviteit van Codename Future, namelijk de projectdagen, en minder op de deelname aan het Jongeren Referendum en andere aanverwante activiteiten. Dit hangt enerzijds samen met het verminderde budget dat is toegekend aan Codename Future uit de NME Extra Impuls. Anderzijds blijkt uit de evaluatie van het ISOR voor 1996[3] dat het grote aanbod aan activiteiten dat in het schriftelijk wervings- en begeleidingsmateriaal werd beschreven, knelpunten opleverde voor de werving van scholen. Het materiaal werd slecht gelezen;

verbeteren aansluiting bij onderwijsvernieuwingen
- Codename Future zal nadrukkelijker gepositioneerd worden als project dat goede mogelijkheden biedt voor scholen om met de basisvorming en/of het Studiehuis aan de slag te gaan;
- Nieuwe onderwijskundige ontwikkelingen worden nadrukkelijker dan tot nu toe het geval is, in de dossiers verwerkt. Hiervoor wordt een kernredactie gevormd met experts uit het onderwijs;
- Het voor- en natraject van de projectdagen wordt meer op het onderwijscurriculum gericht waarbij docenten meer dan nu toe het geval is geweest worden aangesproken op de begeleiding van de leerlingen. Codename Future gaat hiervoor mogelijk een nascholingsaanbod creëren;

vergroten effectiviteit van begeleiding voor en tijdens Projectdagen
- Uit de evaluatie van het ISOR voor 1996 bleek dat persoonlijke begeleiding door Codename Future zeer wordt gewaardeerd. Deze begeleiding wordt daarom uitgebreid.
- De begeleiding van scholen door NME-Centra en Centra voor Ontwikkelingssamenwerking (COS) wordt meer vraaggericht in plaats van aanbodsgericht om de kosten te drukken;

---

[1] Plan 1997, Codename Future, september 1996.
[2] Wijzigingen op Plan 1997, notitie aan de Programma Manager, januari 1997.
[3] Bastings, M. & R. Young, Evaluatie van de jongeren project dagen 1996, ISOR, maart 1997.

Doorwerking
- Codename Future wil het uitreiken van 'Future Awards' door lokale en regionale instanties verder stimuleren om ze te committeren aan het project;
- Om een optimale lokale doorwerking van Codename Future te realiseren zal de centrale afsluitingsmanifestatie worden vervangen door decentrale manifestaties;
- Er zal worden onderzocht of scholen bereid zijn tot een eigen bijdrage aan de kosten van de projectdagen. Dit zou Codename Future in staat stellen meer scholen te werven.

Evaluatie
- Tot slot is er net als in 1996 een budget gereserveerd voor monitoring en evaluatie.

Naast deze activiteiten zijn door Codename Future in het 'Plan 1997' nog een aantal additionele activiteiten gepland die echter niet worden gesubsidieerd uit de NME Extra Impuls. Voorbeelden van dergelijke activiteiten zijn het organiseren van een Jongeren Referendum (dat in 1996 wel met subsidie uit NME Extra Impuls is betaald[1]), het organiseren van een Nationaal Jeugddebat en het ontwikkelen van programma's in samenwerking met andere organisaties (zie H.2: afstemming met andere organisaties/projecten).
Verder zijn in 1997 mogelijkheden verkend om de buitenschoolse component van NME te vergroten en te integreren in het scholentraject. Hiervoor is ondermeer aansluiting gezocht bij de Nederlandse Jeugdgroep[2] (bijvoorbeeld groepen van Scouting- en Jong Nederland), provinciale steunfuncties en Jeugdfondsen van de Nederlandse Jeugdprijs. In dit rapport zal aan deze additionele activiteiten verder geen aandacht worden besteed omdat ze buiten de subsidie van de NME Extra Impuls aan Codename Future vallen.

Uitgevoerde activiteiten in 1997
De aangekondigde koerswijziging van Codename Future is op bijna alle aspecten uitgevoerd.

Voorbereidingen op projectdagen
- In 1997 is het project Codename Future teruggebracht tot haar kernactiviteit: het organiseren van de projectdagen.
- Voor de projectdagen in 1997 zijn 34 dossiers ontwikkeld. Er is gestreefd naar aansluiting bij nieuwe onderwijskundige ontwikkelingen waarbij de nadruk ligt op:
  - een brede ontwikkeling van leerlingen;
  - een actieve zelfstandige houding van leerlingen;
  - recht doen aan verschillen tussen leerlingen.

  In de dossiers zijn verschillende onderwerpen uitgewerkt. Voorbeelden van thema's zijn: zwerfjongeren, energie, mobiliteit, vluchtelingen, fast food, multiculturele samenleving. Van elk van deze inhoudelijke thema's kunnen verschillende aspecten worden onderzocht. De afbakening van de inhoud van de dossiers is onder meer gebaseerd op een aantal thematische brainstormsessies met relevante maatschappelijke organisaties. Voor de didactische bewerking is contact gezocht met het PMVO en met een vertegenwoordiger van een Pabo. Het is de bedoeling dat jongeren een dossier kiezen en vervolgens een probleem formuleren dat is toegespitst op hun eigen school, woonplaats of omgeving. In groepjes worden oplossingen voor het probleem bedacht waarvan uiteindelijk de beste oplossing wordt omgezet in een plan.

[1] In het Plan 97 is het Referendum ook als doelstelling geformuleerd. Daar is men later op teruggekomen in verband met de verminderde subsidietoekenning.
[2] Een platform van jeugd- en jongerenorganisaties die zich richten op de ontwikkeling van jongeren.

- De werving onder scholen is vereenvoudigd. Codename Future benadert contactpersonen in scholen telefonisch of schriftelijk waarbij gebruik wordt gemaakt van een landelijk bestand met NME-coördinatoren en coördinatoren tweede fase. Er heeft slechts één schriftelijk mailingsmoment voor de deelnemende scholen plaatsgevonden.

Verbeterde aansluiting bij onderwijsvernieuwingen

- Er is aangepast materiaal ontwikkeld voor de projectdagen. Het materiaal voor het zelfstandig onderzoeken aan de hand van dossiers is aangepast aan verschillende (leeftijds) en niveau groepen (waarbij niveau A meer gestructueerd en van meer 'doe-activiteiten' is voorzien dan niveau B). Verder is er een inleidende video ontwikkeld voor de projectdagen.
- Codename Future heeft in 1997 een expert-meeting met docenten georganiseerd om de projectdagen te evalueren. De docenten hebben voorstellen en wensen geuit die door het SLO zijn gebruikt om een aanvullend lesprogramma te ontwikkelen voor gebruik vóór en na de projectdagen. In 1997 is dit lesprogramma getest op 20 scholen.
- Er is op basis van een pilot-studie afgezien van nascholing. De hiervoor noodzakelijke ontwikkeling van (nascholings)produkten en het aanboren van een nieuwe markt valt voor Codename Future buiten haar kernactiviteiten.

Begeleiding voor en tijdens Projectdagen

- Evenals in 1996 zijn de Codename Future Projectdagen 1997 op 7 en 8 oktober gehouden. Zowel docenten als jongeren zijn voorbereid op de jongerenprojectdagen. Hierbij is gebruik gemaakt van de eerder beschreven (vernieuwde) materialen en de bestaande materialen die in 1996 zijn geproduceerd (zie H.4 voor een overzicht van deze materialen).
- De begeleiding van de scholen is niet uitgebreid zoals oorspronkelijk was gepland maar effectiever opgezet dan in 1996. In het kader van de evaluatie en de strategie van het volgende jaar zijn een aantal deelnemende scholen bezocht door een team van Codename Future. Verder zijn alle deelnemende scholen vóór en na de zomer gebeld om te vragen of er zich knelpunten voordeden ten aanzien van het project. De overige begeleiding van scholen was vraaggericht via een zogenoemde helpdesk en het leveren van een draaiboek.

Doorwerking

- In verband met het toenemend aantal jongeren dat aan Codename Future deelneemt is besloten ook het aantal prijzen te laten toenemen. Zoals al eerder is opgemerkt worden de Future Awards in 1997 niet meer gefinancierd door de NME Extra Impuls maar door de Nederlandse Jeugd Groep en de Nederlandse Jeugd Prijs. Een (landelijke) jury heeft na afloop van de projectdagen van 1997 op 8 oktober de actieplannen beoordeeld en 43 Provinciale Jeugdprijzen uitgereikt. Dit is een geldprijs van *f*5.000,- die het mogelijk maakt dat jongeren de bedachte plannen daadwerkelijk uitvoeren. Daarnaast werden (een maand later, tijdens het Nationaal Jeugddebat) per provincie drie van de bovengenoemde projecten ook beloond met een Nederlandse Jeugd Prijs. Zij kregen nog eens *f*5.000,- om hun project uit te voeren. De begeleiding van alle 40 projecten is nu in handen van de Provinciale en Grootstedelijke Steunfuncties Welzijn.
- Daarnaast organiseerde Codename Future een adoptiecampagne waarmee scholen de beste projecten kunnen laten adopteren door lokale bedrijven en gemeenten. Een aantal gemeentelijke en provinciale overheden hebben op eigen initiatief, projecten met een geldbedrag beloond. Er is geen zicht op het aantal initiatieven van de lokale overheden. Daarnaast heeft de stichting DOEN het initiatief genomen 20 projecten te steunen (nadat deze projecten zelf *f* 1.000,- hadden binnengehaald van opdrachtgevers) en is er in 1997 een grotere participatie van het bedrijfsleven geweest door jongeren te stimuleren hun plannen te laten 'adopteren'.

- In tegenstelling tot het voorgaande jaar is de slotmanifestatie in 1997 niet centraal georganiseerd maar regionaal, verdeeld over 12 provincies. Deze afsluitingen zijn in samenwerking met Provinciale en Grootstedelijke Steunfuncties Welzijn georganiseerd en gefinancierd.

Evaluatie

- De projectdagen van 1997 zijn opnieuw geëvalueerd door het ISOR[1]. De evaluatie is ditmaal uitgevoerd aan de hand van de volgende methoden:
  - observatie van zeven scholen gedurende de projectdagen;
  - schriftelijke enquête onder contactpersonen van Codename Future bij alle deelnemende scholen (waarin o.a. is gevraagd of scholen bereid zijn tot een eigen bijdrage aan de projectdagen);
  - interviews met jongeren tijdens de projectdagen[2];

  De respons op de schriftelijke enquête was evenals in het voorgaande jaar goed: 48%. In hoofdstuk 4 en 5 komt de inhoud van de evaluatie aan de orde.

Toekomstige activiteiten

Zoals in H.2 al is vermeld, heeft Codename Future ook voor 1998 een aanvraag voor subsidie ingediend die gedeeltelijk is toegewezen[3]. De geplande activiteiten voor 1998 komen in grote lijnen weer overeen met de voorgaande jaren. Accenten worden gelegd op de volgende activiteiten[4]:

- De activiteiten die worden gefinancierd uit de NME Extra Impuls zullen zich opnieuw concentreren rond de projectdagen. Naast deze activiteiten zullen nog een aantal activiteiten worden georganiseerd (zoals Jeugddebatten, Jongeren Referenda, het betrekken van gemeenten en bedrijven bij jongerenparticipatie, etc.). Hiervoor wordt een aparte, aan Codename Future gelieerde, uitvoerende organisatie ingericht: "Codename Future Special Projects". Deze additionele activiteiten zullen in opdracht van anderen worden uitgevoerd. Van elke opdracht wordt 10% geïnvesteerd in de stichting Codename Future waarmee het Codename Future-project zich verder kan ontwikkelen.
- Na onderzoek door het SLO worden opnieuw aanpassingen en aanvullingen in het Codename Future materiaal aangebracht om een volledige aanpassing bij de kerndoelen en eindtermen te realiseren. Dit betreft de ontwikkeling van zogenoemde 'dossierkrakers'.
- Verder wordt in overleg met het Ministerie van OC&W en het Procesmanagement ICT, een nieuwe Codename Future methodiek ontwikkeld via ICT-middelen.
- De positionering van Codename Future als volwaardig onderwijsprogramma vraagt een aangepaste werving- en marketingstrategie. Het projectteam van Codename Future wordt hierin bijgeschoold.

---

[1] Bastings, M., Evaluatie van de Codename Futuredagen 1997, december 1997.
[2] Uit het rapport blijkt dat jongeren zijn geïnterviewd, in de onderzoeksopzet wordt echter niet vermeld welke jongeren en hoeveel jongeren het betreft.
[3] De Stuurgroep heeft voor 1998 *f* 487.500,- aan Codename Future toegekend. Er was *f* 547.250,- aangevraagd.
[4] Plan 1998, Stichting Codename Future, augustus 1997.

4 PRODUCT-INDICATOREN

Producten
Codename Future heeft in 1997 een reeks produkten opgeleverd die deels in 1996 zijn geproduceerd:
- 34 dossiers;
- docentenhandleiding;
- een draaiboek voor de uitvoering van de jongerenprojectdagen;
- leerlinginformatiepakketten;
- veel communicatiemateriaal (posters, brochures, wervingsfolders, Jongerenkrant, etc.);
- een overzicht van free publicity over Codename Future in de lokale en regionale pers (publiciteit gegenereerd door de jongeren van deelnemende scholen);
- een Nieuwsbrief voor jongeren die deelnemen aan de jongerenprojectdagen;
- handboek (voor groepen die hun project gaan uitvoeren);
- concept Young Reporters (scholieren doen zelf verslag van de activiteiten tijdens de JongerenProjectdagen);
- inleidende video voor de projectdagen;
- evaluatierapport over de projectdagen in 1997.

Hieronder wordt een korte samenvatting gegeven van het door ISOR opgestelde evaluatierapport over de projectdagen.

Evaluatie projectdagen Codename Future 1997 [1]
In 1997 zijn de projectdagen net als in 1996 zeer gewaardeerd door docenten en leerlingen. Bij de leerlingen scoort opnieuw het zelfstandig op pad gaan en de opgedane vaardigheden ("interviewen en onderzoek doen"). Daarnaast wordt ditmaal, zij het minder nadrukkelijk, de "inhoudelijke kennis van het dossieronderwerp" als pluspunt genoemd.
Evenals vorig jaar zijn docenten met name enthousiast over de mogelijkheden die Codename Future biedt om invulling te geven aan onderwijsvernieuwingen (zoals het leren onderzoeken, het leren zelfstandig kennis en inzichten te verwerven en het leren samenwerken). Ook dit jaar vinden de meeste docenten dat de materialen ter ondersteuning van de projectdagen bevorderend werken.
In het onderzoek van het ISOR is aan docenten van de deelnemende scholen gevraagd of zij bereid zijn een bijdrage te leveren aan Codename Future[2]. Een kwart van de respondenten (ca. 15 docenten) was hiertoe zeker bereid (bijvoorbeeld in de vorm van copieerkosten). Ongeveer een derde van de ondervraagde docenten gaf aan dat de school hiervoor geen financiële ruimte heeft. De rest van de docenten is misschien bereid aan Codename Future bij te dragen. Overigens beweert deze groep dat de school in de praktijk al investeert in het project.

Knelpunten
Hoewel de projectdagen over het algemeen zeer gewaardeerd worden zijn er ook in 1997 knelpunten geconstateerd. Uit de evaluatie van het ISOR over dit jaar blijkt zelfs dat de knelpunten die in 1996 werden geconstateerd nog niet zijn opgelost:

---

[1] Bastings, M., Evaluatie van de Codename Futuredagen 1997, december 1997.
[2] Van de 119 verzonden vragenlijsten zijn 57 vragenlijst ingevuld terug ontvangen (48%).

- De dossiermappen blijken opnieuw, ondanks het aanbod van een A en B niveau, te moeilijk voor met name VBO-, MAVO en onderbouw leerlingen. In het voorgaande jaar werd het (te) grote aanbod van tekst als struikelblok genoemd. Ditmaal wordt door het ISOR geadviseerd om voor deze doelgroep voortaan onderwerpen te kiezen die concreter zijn en die leerlingen meer aanspreken. Verder wordt aangeraden om de introductievideo uit te breiden en de invulformulieren, die worden gebruikt bij het stapsgewijs uitvoeren van het onderzoek, te vereenvoudigen en te voorzien van voorbeelden.
- Net als in het voorgaande jaar geven docenten aan dat de voorbereidingstijd in de meeste gevallen te kort is geweest. In 1997 besteedden de meeste docenten drie dagen aan de voorbereiding, in 1996 werden meestal twee dagen gebruikt. Ook dit jaar geven docenten aan hinder te hebben ondervonden van de late toezending van materiaal dat te omvangrijk was om nog in de lessen te integreren (o.a. 12 voorbereidingslessen van de SLO). Overigens is in het schoolcurriculum waarschijnlijk geen ruimte om 12 lessen aan de voorbereiding van de projectdagen te besteden.
- Ook de vertaalslag van de abstracte onderzoeksinformatie uit de dossiers naar een actieplan blijft problematisch. Leerlingen (met name VBO-, MAVO en onderbouw leerlingen) blijken in de praktijk moeite te hebben met het zelfstandig bedenken en schrijven van een actieplan. Voor deze leerlingen is meer sturing en begeleiding nodig in de voorbereidingstijd en gedurende de projectdagen.
- Tenslotte blijkt uit de evaluatie van het ISOR over het jaar 1997 (p.12 en p.33) dat docenten en leerlingen kritiek hadden op de regionale afsluiting (die was bedoeld om lokale inbedding te bevorderen): "Er is te weinig snelheid tijdens de afsluiting waardoor jongeren ervaren telkens lang te moeten wachten". "Docenten hebben lang vragen gehad over hoe en wanneer dit [de regionale afsluiting] zou gaan geschieden". Uit het rapport blijkt niet in hoeverre de regionale afsluiting als een verbetering wordt gezien op de landelijke afsluiting waar de jongeren zich in het voorgaande jaar vaak 'verloren' hadden gevoeld.

5 EFFECT-INDICATOREN

Relatie met doelstelling

Zoals in § 2.1. is aangegeven, is het doel van Codename Future in 1997 aangescherpt. In 1996 werd het inzetten van een mentaliteitsverandering via het bieden van handelingsperspectief als doel geformuleerd. Hoewel het bereiken van een mentaliteitsverandering nog steeds het achterliggende doel is, is het accent in de doelstellingen van 1997 primair gelegd op het aanbieden van handelingsperspectief. Verondersteld wordt dat het bieden van handelingsperspectief (vertaald in de mogelijkheid om zelfstandig keuzen te maken, het oefenen met het krijgen van verantwoordelijkheid) een randvoorwaarde is om de gewenste mentaliteitsverandering te realiseren. In de evaluatie van het ISOR uit 1996 werd opgemerkt dat effecten bij jongeren in de zin van houdingsverandering ten aanzien van natuur en milieu of ten aanzien van de positie van jongeren in de maatschappelijk in beperkte mate wordt geconstateerd[1]. Het meten van houdingsverandering is in 1997 bewust achterwege gebleven omdat het effect van Codename Future op houding en/of gedrag bij jongeren nauwelijks meetbaar is. In dit verband is het interessant om te weten hoeveel jongeren tijdens de projectdagen in 1997 milieu-aspecten hebben betrokken in hun onderzoek. Hierover zijn echter geen gegevens vastgelegd. Voor 1998 zal Codename Future een pedagogisch gericht onderzoek laten uitvoeren dat specifiek is gericht op het ontwikkelproces van jongeren. In het ISOR-rapport van 1997 is daarentegen meer nadruk gelegd op de houding van de scholen ten aanzien van het project. Hiertoe is onder meer geïnventariseerd welke doelen scholen nastreven met Codename Future. Codename Future heeft de ervaring dat veel deelnemende scholen zich tot dusverre beperken tot het toepassen van het Codename Future concept gedurende één maand (de looptijd van het project). Codename Future hoopt echter te bereiken dat scholen dit concept inpassen in het hele onderwijsprogramma. Om dit effect te bereiken wordt de looptijd Codename Future in 1998 verbreed (vanaf september tot eind november) en wordt lesmateriaal van de SLO (dossierkrakers) aan de scholen aangeboden (zie toekomstige activiteiten in Hoofdstuk 3).

Net als in 1996 is verder geconcludeerd dat Codename Future effect heeft op de vaardigheden van leerlingen op het gebied van onderzoek, organisatie en samenwerken. Voor de scholen blijkt opnieuw dat juist de aansluiting bij onderwijsvernieuwingen, een belangrijke reden is om aan het project mee te doen.

Realisering van projectdoelstellingen en bereik

- In 1997 hebben 15.000 scholieren deelgenomen aan het project Codename Future. De taakstelling ten aanzien van het bereik: 30.000 scholieren is niet gehaald. Desondanks is er wel sprake van een groei in deelname aan Codename Future. Dit betreft zowel het aantal deelnemende scholen als het aantal deelnemende scholieren[2] per school. In 1996 hebben ruim 100 scholen deelgenomen aan de projectdagen van Codename Future. Driekwart van deze scholen heeft het gehele programma van de projectdagen doorlopen. In 1997 hebben ongeveer 150 scholen aan het project Codename Future deelgenomen (waarvan 119 scholen het hele programma hebben doorlopen). Verder is een belangrijk pluspunt dat van de scholen die in 1996 hebben deelgenomen aan het project Codename Future 97% in 1997

[1] Marinus, H., Zeven projecten nader onder de loupe, Research voor Beleid, 1997, p.149.
[2] Het exacte aantal deelnemende scholieren per school is niet bekend

opnieuw heeft deelgenomen. De scholen die afhaakten hadden hiervoor overigens praktische redenen (vaak was het draagvlak te klein, het project werd door één docent georganiseerd).
- Naar verwachting is 80% van de projecten uit 1997 in juni afgerond/presentabel[1].
- Hoewel Codename Future minder scholieren heeft bereikt dan was vastgelegd in de doelstellingen kan er wel worden gesproken van een effectief project. Dit blijkt ten eerste uit het feit dat 97% van de scholen uit 1996 in 1997 opnieuw heeft deelgenomen aan Codename Future. Van de deelnemende docenten uit 1997 zei 87% in 1998 weer mee te willen doen, 11% zou misschien weer mee willen doen. Daarnaast is opnieuw vastgesteld dat de waardering voor de jongerenprojectdagen groot is, zowel bij docenten als bij leerlingen. Deze grote (publieke) waardering voor Codename Future blijkt overigens ook uit het feit dat het project in 1997 samen met 4 andere projecten was genomineerd voor de Nationale Toekomst Prijs (een initiatief van de Stichting Natuur en Milieu).

Effect volgens doelgroep

Om een idee te krijgen van het effect van het project Codename Future volgens de doelgroep van dit project, heeft een telefonisch interview plaatsgevonden met de coördinatoren van het project van drie scholen. In dit interview zijn de volgende aspecten aan de orde gesteld: vooraf geformuleerde verwachtingen/doelstellingen, verloop (succes- en faalfactoren), opbrengsten, gerealiseerde verwachtingen/ doelstellingen, effecten, doorwerking en aanbevelingen voor een eventueel vervolg.

De aanleiding voor de scholen om aan het project mee te doen betreft de diversiteit aan (milieu)thema's die binnen Codename Future worden aangeboden. Verder speelde ook het aanbod van een 'nieuwe' onderwijsmethodiek (met het accent op het doen van zelfstandig onderzoek) een rol. Het aantal deelnemende scholieren per school was: 110 (brugklas MAVO), 200 (2e klas VBO t/m VWO) en 50 (4-HAVO).

Deelname aan het project is door twee scholen in eerste instantie als 'een sprong in het duister' beschouwd. Desondanks zijn hun verwachtingen over het algemeen hooggespannen. De derde school had zeer specifieke verwachtingen van het project ten aanzien van het beter leren kennen van de eigen leeromgeving, het leren presenteren door leerlingen, het innemen van stellingen en het beïnvloeden van het (NME)beleid van de gemeente. Codename Future heeft grotendeels voldaan aan de verwachtingen van de drie geïnterviewde projectcoördinatoren.

Over het verloop van het project zijn de betrokken scholen over het geheel positief. Waardering is uitgesproken over de voor- en nazorg door Codename Future (inclusief evaluatie-formulier en interviews). De leerlingen gingen enthousiast met het project aan de gang. Het abstractieniveau van de dossiers werd door geen van de coördinatoren te hoog genoemd voor de leerlingen. Door twee coördinatoren is de regionale afsluiting van de projectdagen als knelpunt genoemd. Door de inleidende video van Codename Future (met een landelijke afsluiting waar veel bekende politici aanwezig waren) zijn leerlingen op het verkeerde been gezet. De regionale afsluiting (met een gebrek aan 'cachet') is door leerlingen als teleurstellend ervaren. Verder bestond er onduidelijkheid over de locatie waar de afsluitende dag zou plaatsvinden. Door één coördinator wordt de daadwerkelijke uitvoering van winnende projecten als knelpunt genoemd. "Als de prijs eenmaal binnen is blijken leerlingen soms moeilijk te motiveren om het project ook uit te voeren".

Als opbrengsten en effecten van het project zijn genoemd: de motivatie van leerlingen om hard te werken voor het maken van projectplannen, het toegenomen inzicht van leerlingen in de problematiek van verschillende thema's (vaak voor leerlingen zelf heel verrassend), de

[1] Codename Future, voortgangsrapportage, jan. '98.

leereffecten op het gebied van (sociale) vaardigheden (zoals samenwerking, presenteren, onderzoeken etc.).
Het effect van het project op het gebruik van de onderwijsmethodiek buiten de projectdagen om heeft nog niet plaatsgevonden. De geïnterviewde coördinatoren verwachten echter dat doorwerking naar het reguliere onderwijsprogramma in de toekomst wel zal gebeuren. Verder zijn alle geïnterviewde projectcoördinatoren in principe van plan om volgend jaar weer aan de projectdagen mee te doen.
Als aanbevelingen voor het vervolg wordt gewezen op het aanpassen van de inleidende video (met beelden van de regionale afsluitingen in plaats van de landelijke afsluiting).

6 BESCHOUWING

In dit hoofdstuk wordt het project 'Codename Future' van een kwalitatieve waardering voorzien. Hierbij wordt de eerder in dit document gehanteerde indeling in input-, proces-, product- en effectindicatoren gebruikt. De indicatoren die in het vorige rapport van Research voor Beleid al uitgebreid aan de orde zijn gekomen zullen hier summier worden samengevat. Aan het einde van dit hoofdstuk wordt bezien in hoeverre het project tegemoet komt aan de doelstellingen en beleidsaccenten van het Beleidskader NME-Extra Impuls.

6.1 Succes- en faalfactoren

Input-indicatoren

Succesfactoren
- Het concept dat ten grondslag ligt aan de projectorgansiatie van Codename Future is een belangrijke succesfactor. Dit betreft de Strategische Driehoek voor projectmanagement: pilotprojecten => evaluatie/monitoring => opschaling en communicatie van succes.
- Het project sluit aan bij onderzoeksresultaten betreffende de wijzen waarop jongeren het beste benaderd zouden kunnen worden.
- Het project beantwoordt aan alle drie beleidsaccenten die in het Kaderplan zijn genoemd.
- De doelgroep van het project is goed vertegenwoordigd in de projectorganisatie.

Faalfactoren
- In het Plan 97 worden tal van activiteiten genoemd waarvan onduidelijk is uit welk budget deze worden gefinancierd (uit NME Extra Impuls of uit ander budget).
- De oorspronkelijke doelstellingen in het Plan 97 zijn aangepast naar aanleiding van onder meer een lagere toekenning van budget uit de NME Extra Impuls. Er wordt echter in de notities die volgen op het Plan 97 [1] niet duidelijk welke doelstellingen in het kader van de NME Extra Impuls blijven staan en welk bereik men binnen deze doelstellingen voor ogen heeft. Een effectmeting wordt als gevolg hiervan gecompliceerd.

Proces-indicatoren

Succesfactoren
- Codename Future besteedt veel aandacht aan het evalueren van haar activiteiten en produkten tijdens het project zelf. Hiervoor worden professionele bureaus ingehuurd. De resultaten worden gebruikt ter aanscherping van het project.
- Codename Future besteedt veel aandacht aan een optimale presentatie en communicatie met het oog op het 'triggeren' van jongeren.
- Codename Future maakt zeer goed gebruik van bestaande organisaties/acties. Dit betreft zowel de ontwikkeling van dossiers (samenwerking met allerlei maatschappelijke organisaties die zelf vaak educatieve activiteiten hebben opgezet) als de verspreiding van resultaten (bijvoorbeeld resultaten van het referendum worden gebruikt als input voor het Jeugddebat).

[1] Wijziging op Plan 1997 en voortgangsrapportage van juli 1997 en januari 1998.

Faalfactoren
- De door Codename Future ingeschatte voorbereidingstijd blijkt ook dit jaar te kort voor de meeste docenten.
- Voor leerlingen uit het VBO, het MAVO en onderbouwleerlingen is meer sturing gewenst voorafgaand aan en gedurende de projectdagen.
- De informatievoorziening over en de organisatie van de regionale afsluitingen dient efficiënter (zonder lange pauzes) te worden opgezet.
- Er zijn naast de 'reguliere' activiteiten geen (extra) activiteiten verricht om een groter aantal scholen uit het beroepsonderwijs bij het project te betrekken. Net als in 1996 is dit wel als doelstelling geformuleerd.
- Er is afgezien van een nascholing van docenten door Codename Future omdat het niet past binnen de kernactiviteiten van Codename Future.

Product-indicatoren

Succesfactoren
- Leerlingen hebben de keus uit een groot aantal dossiermappen over uiteenlopende onderwerpen.
- Het evaluatierapport over de projectdagen geeft net als in 1996 aanknopingspunten voor verbeteringen van het project.
- Ook in 1997 is er allerlei communicatiemateriaal geproduceerd waardoor de bekendheid van Codename Future wordt vergroot.

Faalfactoren
- De inhoud van de dossiers blijkt nog steeds te gecompliceerd voor de onderbouw en het VBO/MAVO.
- In het evaluatie-rapport van het ISOR zou iets nadrukkelijker gewezen kunnen worden op het feit dat de knelpunten uit 1996 in 1997 niet zijn opgelost. Dit betekent dat extra aandacht voor juist die knelpunten is gewenst.
- De inleidende video voor de projectdagen moet volgens de docenten worden uitgebreid met concrete voorbeelden en handvatten om leerlingen te illustreren wat er van hen wordt verwacht.

Effect-indicatoren

Succesfactoren
- Codename Future geeft invulling aan onderwijsvernieuwingen (zoals onderzoeken, samenwerken etc.) en zorgt op deze manier (indirect) voor een structurele inbedding van NME in het onderwijs.
- Het project heeft duidelijke effecten op het gebied van een toename bij leerlingen van onderzoeks-, organisatie- en sociale vaardigheden.
- Het concept van Codename Future blijkt goed aan te slaan bij leerlingen en docenten. Succesvolle aspecten betreffen naast de eerder genoemde onderwijsvernieuwingen en leereffecten o.a. de koppeling tussen binnen- en buitenschoolse activiteiten en het werken in een landelijk kader met een landelijke uitstraling.
- Het feit dat provinciale Jeugdprijzen zijn uitgereikt geeft aan dat het project goed aansluit bij het natuur- en milieu-educatiebeleid van (lokale en) regionale overheden.
- Toenemende aandacht voor ondersteuning van Codename Future door lokale organisaties (onder meer door decentralisatie van toekenning van Future Awards naar regionaal en lokaal niveau).

- Een toenemend bereik van deelnemende scholen aan de projectdagen

Faalfactoren
- De taakstelling wat betreft de deelname van 30.000 scholieren aan de projectdagen is niet gehaald.
- Het bereik van scholen uit het beroepsonderwijs is nog steeds beperkt.
- In de verslaglegging over de projectdagen zou explicieter kunnen worden teruggekoppeld naar het aspect duurzaamheid door o.a. te vermelden hoeveel leerlingen welke thema's, aspecten of invalshoeken kiezen met betrekking tot duurzaamheid.

6.2 Invulling aan doelstellingen en beleidsaccenten van de NME-Extra Impuls

6.2.1 Relatie met doelstellingen Kaderplan NME-Extra-Impuls

Het project Codename Future is een combinatie van een binnen- en een buitenschools project. Dit betekent dat beide doelstellingen uit het Kaderplan NME-Extra Impuls erop van toepassing zijn. Dit betreft:
- bevordering van stucturele inbedding van binnenschoolse NME;
- ontwikkeling en implementatie van buitenschoolse NME;

De eerste doelstelling komt tot uiting in:
- het gebruikte materiaal (aansluitend bij kerndoelen en eindtermen)
- de primaire doelgroep (jongeren die via scholen worden bereikt)
- het streven naar een structurele relatie tussen Codename Future en scholen (o.a. door in de toekomst een eigen bijdrage van scholen te vragen om meerdere scholen te kunnen bereiken).

De tweede doelstelling komt naar voren in:
- de projectdagen: leerlingen doen onderzoek in de directe leefomgeving, leggen contact met maatschappelijke organisaties, maken een actieplan en voeren het eventueel uit.
- het aangaan van samenwerkingsprojecten met gemeenten (in verband met gemeentelijk jongerenbeleid) en jongerenorgansiaties (valt overigens buiten subsidie van NME Extra Impuls)

6.2.2 Relatie met beleidsaccenten Kaderplan NME-Extra Impuls

Hieronder wordt samengevat in hoeverre de drie beleidsaccenten (inhoudelijke vernieuwing, kwaliteitsverbetering en doorwerking) uit het Kaderplan NME-Extra Impuls in het project Codename Future tot uiting zijn gekomen in het jaar 1997.

Inhoudelijke vernieuwing
Codename Future is vernieuwend via:
- de inhoud van het gebruikte materiaal (aansluitend bij onderwijsvernieuwingen)
- de doelgroep (voor en door jongeren)
- de werkwijze (sterke relatie tussen binnen- en buitenschoolse activiteiten en het accent van de begeleiding van scholen is verschoven van aanbodgericht naar vraaggericht)

Kwaliteitsverbetering
Codename Future 1997 doet aan kwaliteitsverbetering via:
- doorlopende evaluatie van de eigen activiteiten door externe professionals;
- bijsturen van de activiteiten op basis van deze evaluatie;
- aanpassen van onderwijsmateriaal op basis van de evaluatie.

Doorwerking
Codename Future 1997 realiseert doorwerking via:
- een toenemend bereik van deelnemende scholen aan projectdagen;
- bekendmaking van het project en de projectresultaten via nieuwsbrieven e.d.;
- verbreden samenwerkingsrelaties met gemeenten en jongerenorgansiaties (zodat er samenhang ontstaat tussen lokale, regionale en nationale initiatieven);
- Toenemende aandacht voor ondersteuning van Codename Future door lokale organisaties (onder meer door decentralisatie van toekenning van Future Awards naar regionaal en lokaal niveau).

DOCUMENTATIE

- Projectplan Codename Future 1996, 14 september 1995.
- Bijgestelde begroting Codename Future en aanbiedingsbrief, november 1995.
- Codename Future 1996 in de media.
- Informatiemap Codename Future.
- The Future, Verslag van de landelijke Codename Future projectdagen 7 en 8 oktober 1996.
- Young, R. Evaluatie van het project Codename Future 1995, ISOR, Utrecht 1996.
- Plan 1997, Strategie 1997-2000, Stichting Codename Future, september 1996.
- Voortgangsrapportage Codename Future februari 1997.
- Bastings, M., Young, R. Evaluatie van de jongerenprojectdagen 1996, ISOR, Utrecht maart 1997.
- Voortgangsrapportage Codename Future, Stichting Codename Future, april 1997.
- Voortgangsrapportage Codename Future, Stichting Codename Future, juli 1997.
- Plan 1998, Stichting Codename Future, Stichting Codename Future, augustus 1997.
- Bastings, M., Evaluatie van de Codename Futuredagen 1997, ISOR, Utrecht, december 1997.
- Voortgangsrapportage Codename Future, Stichting Codename Future, januari 1998.

Een Multifunctioneel NME Centrum van de toekomst

Werkdocument 2

1 KORTE SCHETS VAN HET PROJECT

Naam project	:	- Onderzoek naar een multifunctioneel NME Centrum van de toekomst - Onderzoek naar de competenties van de werker in een NME-Centrum van de toekomst
Aanvragende organisatie	:	Vier-grote-steden overleg NME
Toegekende subsidie 1996	:	*f* 75.000,-
Toegekende subsidie 1997	:	*f* 50.000,-
Binnen- of buitenschools project	:	buitenschools
Doel	:	formuleren van functies en de vereiste competenties van medewerkers van een NME-Centrum van de toekomst
Primaire doelgroep	:	NME Centra in het algemeen
Onderwerp	:	NME centra van de toekomst
Vervolgaanvraag gehonoreerd	:	n.v.t.

2 INPUT-INDICATOREN

2.1 Achtergrond, doel en doelgroep van het project

Achtergrond

De aanleiding voor het project dat in 1996 is gestart, was de gemeenschappelijke interesse bij deelnemers uit het zogenaamde 'Vier-grote-steden overleg NME' om plannen te maken en eventueel uit te voeren ten aanzien van het opzetten en inrichten van een nieuw NME-centrum. Deelnemers aan het 'Vier-grote-steden overleg NME' zijn de gemeente Utrecht en de gemeente Rotterdam, Den Haag en Amsterdam (in de 'persoon' van de Stichting Amsterdams NME Centrum). De eerste twee partners in het overleg hadden concrete plannen voor NME-nieuwbouw. De laatste twee hadden in eerste instantie interesse voor een onderzoeksgewijze benadering ten aanzien van de eisen waaraan een toekomstig multi-functioneel NME-centrum zou moeten voldoen.

In 1996 is het project 'NME-Centrum van de toekomst' door Research voor Beleid beschreven en geëvalueerd in het rapport 'Zeven projecten nader onder de loupe' (augustus 1997). In dit huidige rapport wordt hiervan een korte samenvatting gegeven. Daarnaast gaat dit rapport in op vervolgprojecten van het onderzoek uit 1996. Dit betreft enerzijds een project gefinancierd uit de NME Extra Impuls met de naam: 'Competenties van de werker in een NME-Centrum van de toekomst'. Anderzijds betreft dit de toepassing van de resultaten uit het onderzoek uit 1996 in het stadsdeel Amsterdam Noord. Dit laatste project wordt niet gefinancierd uit de NME Extra Impuls maar als projectsubsidie van de gemeente Amsterdam aan het Amsterdams NME Centrum. Dit project wordt hier wel beschreven omdat het als een voorbeeld van doorwerking kan worden beschouwd van het landelijk onderzoek uit 1996 (NME-Centrum van de toekomst). Het project toetst namelijk de bruikbaarheid van de methode zoals die is beschreven in het onderzoek voor lokale NME Centra.

Doel

Doelstelling in terminologie van het project 'NME-Centrum van de toekomst' (1996)

Het doel van het project is het formuleren van inhoudelijk en ruimtegebonden eisen voor een multifunctioneel NME centrum van de toekomst door middel van onderzoek. De vraagstelling van het onderzoek is als volgt[1]:

- Welke maatschappelijke - met inbegrip van beleidsmatige - ontwikkelingen in de nabije toekomst leiden tot welke activiteiten op het terrein van NME?
- In welke ruimtelijke eisen dienen vervolgens deze NME-activiteiten te worden vertaald in een multifunctioneel NME Centrum van de toekomst?

[1] Plan van aanpak en begroting 1996 'Een multifunctioneel NME centrum van de toekomst', Recreatie Rotterdam, 9-5-1996.

Doelstelling in terminologie van het project 'Competenties van de werker in een NME-Centrum van de toekomst' (1997)
Het doel van het tweede project is als volgt geformuleerd: 'nagaan over welke competenties de werker in een multifunctioneel NME Centrum van de toekomst dient te beschikken'[1] . Uit de subvragen die daarbij worden gesteld blijkt dat ook nagegaan dient te worden hoe die competenties te verwerven zijn.

Doelstellingen in terminologie van het project 'Onderzoek ontwikkeling lokaal NME Centrum in Amsterdam Noord'
Het doel van het derde project is tweeledig geformuleerd. Voor het Amsterdams NME Centrum is de doelstelling[2] 'de ontwikkeling van een instrument (met behulp van het landelijk uitgewerkt kader) waarmee stadsdelen gestimuleerd en geadviseerd kunnen worden over de totstandkoming van een samenhangend NME beleid en de vorming van een lokaal NME centrum'.
Voor de afdeling NME in het Stadsdeel Amsterdam Noord is de doelstelling van het onderzoek[3]: 'nagaan welke functies voor welke doelgroepen het bedrijf NME in Stadsdeel Amsterdam Noord wenst te vervullen. Het gaat daarbij zowel om interne functies, dat wil zeggen binnen het stadsdeel apparaat als om externe functies, te weten: functies ten behoeve van de bewoners (en hun intermediairen) van het Stadsdeel Amsterdam Noord'.

Doelstelling en beleidsaccenten in terminologie van het kaderplan NME-Extra Impuls
Deze projecten betreffen buitenschoolse projecten. Hierop is de doelstelling: *"ontwikkeling en implementatie van buitenschoolse NME"* van toepassing. In de projectplannen in het kader van de NME Extra Impuls uit 1996 en 1997 wordt niet expliciet gesproken over concrete implementatie. Zowel het project uit 1996 gericht op een NME-Centrum van de toekomst als het project uit 1997 gericht op de vereiste competenties in een NME-Centrum van de toekomst, zijn ontwikkelingsgericht. De implementatie van buitenschoolse NME komt wel tot uiting in het vervolgproject 'ontwikkeling lokaal NME Centrum in Amsterdam Noord' dat echter niet wordt gefinancierd uit de NME Extra Impuls. Dit project beoogt een directe inhoudelijke bijdrage te leveren aan het realiseren van een bedrijfsplan voor de afdeling NME van het stadsdeel Amsterdam Noord.

Volgens de NCDO beantwoordt het project uit 1996 aan twee beleidsaccenten uit het Kaderplan: kwaliteitsverbetering en doorwerking. Volgens woordvoerders van het project voldoet het project uit 1996 (ook) aan vernieuwing.

- Vernieuwing van het project wordt in 1996 en 1997 gezocht in de methode (systematische bezinning op wat men met een NME-centrum wil, uitgaande van (nieuw) te ontplooien activiteiten) en in de verbreding van de doelgroep (andere doelgroepen dan de traditionele doelgroepen van leerlingen uit het Primair en Voortgezet Onderwijs).
- Doorwerking van het project werd in 1996 gezocht in de publikatie van het eindrapport dat is verspreid onder diverse belangstellenden. In deze publikatie wordt een 'overdraagbaar model' geschetst dat bruikbaar is door NME-instellingen voor het bepalen van hun functies. Daarnaast is in 1996 een studiedag georganiseerd. In 1997 komt de doorwerking bovendien tot uiting in de ondersteuning die wordt gegeven bij de implementatie van de

[1] Opzet onderzoek 'Competenties van de werker in een NME Centrum van de toekomst, 26 juni 1997.
[2] aanvraag subsidie voor het pilot project 'Ontwikkeling lokaal NME beleid en NME Centrum', Amsterdams NME Centrum, 7-7-1997.
[3] Projectvoorstel 'onderzoek ontwikkeling lokaal NME Centrum in Amsterdam Noord', Amsterdams NME Centrum, 3-12-1997.

onderzoeksresultaten uit 1996 in een lokale NME-organisatie (in stadsdeel Amsterdam Noord).
- Kwaliteitsverbetering komt tot uiting in het project 'Competenties van de werker in een NME-Centrum van de toekomst'. Dit project besteedt immers aandacht aan de 'professionalisering' van NME-werkers.

Doelgroep
De doelgroep van het project zijn de NME-centra in het algemeen.

Thema
Het project is in het NCDO-bestand gerangschikt onder het thema 'duurzaamheid in de werksituatie'

2.2 Organisatie van het project en afstemming met andere projecten/organisaties

Projectorganisatie
De projectorganisatie bestaat uit vertegenwoordigers van de gemeenten Utrecht, Den Haag en Rotterdam en een vertegenwoordiger van de Stichting Amsterdams NME Centrum (het Vier-grote-steden-overleg). Penvoerder is de Dienst Recreatie Rotterdam. Het onderzoek is uitgevoerd door een project-onderzoeker (aangesteld bij het Amsterdamse NME centrum voor de duur van het project, het vervolgproject en een aantal extra maanden in verband met uitloop van het project) die veel ervaring heeft met onderzoekswerk op het gebied van NME.

Er heeft regelmatig afstemming plaats gevonden tussen de onderzoeker en vertegenwoordigers van het Vier-grote-steden-overleg.

Afstemming met andere projecten/organisaties
Er is een vergelijkbaar 'trendonderzoek' gehouden met als object bezoekerscentra (project 'Water te kust en te keur'). Afstemming met dit onderzoek heeft plaats gevonden in die zin dat een vertegenwoordiger van dit project bij de ronde tafelgesprekken is betrokken. Verder heeft een vertegenwoordiger van het project 'NME-Centrum van de toekomst' een voordracht gehouden bij de conferentie van het project 'Water te kust en te keur'.
Verder is aansluiting gezocht bij het Programma Professionalisering op verzoek van de Programma Manager.

2.3 Duur en budget van het project

Duur van het project
Het project 'NME-centrum van de toekomst' is gestart op 1 mei 1996 en zou in principe na 9 maanden worden beëindigd. Het project heeft echter vertraging opgelopen als gevolg van een aantal extra activiteiten die in 1996 zijn ondernomen (twee ronde-tafel gesprekken en het organiseren van een studiedag voor medewerkers van NME-centra). Voor 1997 is (zoals eerder is opgemerkt) een vervolgonderzoek ingediend en gehonoreerd. Ook in 1997 is vertraging opgelopen (o.a. als gevolg van de uitloop van het eerste project).

Budget

Voor het project 'NME-centrum van de toekomst' is in 1996 *f*150.000,- aangevraagd. Er is *f*75.000,- toegekend. Het project is gefinancierd uit de open programmering. Er is geen additionele financiering geworven. Het budget voor het project in 1996 is volledig gebruikt. De afronding van het eerste projectjaar is gedeeltelijk gefinancierd uit de subsidie voor het vervolg in 1997. In 1997 is *f* 77.500,- aangevraagd en *f* 50.000,- toegekend.

Begroting

1996 'NME-Centrum van de toekomst'		
- onderzoeksfunctionaris; 0,6 fte, 9 maanden	*f* 40.000,-	*f* 43.502,-
- werkbudget onderzoek	*f* 7.500,-	*f* 4.673,-
- begeleiding Rotterdam	*f* 10.000,-	*f* 10.000,-
- schets, artist impression, opdracht architect	*f* 5.000,-	*f* PM
- drukken rapport van onderzoek	*f* 5.000,-	*f* 12.297,-
- organisatie studiedag, opschaling product	*f* 5.000,-	*f* 9.325,-
- onvoorzien	*f* 2.500,-	
- huisvestingskosten, administratiekosten	*f* 10.000,-	*f* 10.000,-
- eigen bijdrage NME Rotterdam	- *f* 10.000,-	- *f* 10.000,-
- eigen bijdrage NME Amsterdam	- *f* 2.500,-	- *f* 2.500,-
- inkomsten studiedag		- *f* 2.4600,-
Totaal 1996	*f* 75.000,-	*f* 74.837,-[1]

1997 'Competenties van de werker in een NME-Centrum van de toekomst'	
- onderzoeksfunctionaris	*f* 50.000,-
- onderzoekskosten	*f* 3.000,-
- huisvesting kantoor	*f* 5.000,-
- begeleiding Rotterdam	*f* 7.500,-
- terugkoppeling werkveld	*f* 1.500,-
- drukkosten rapport	*f* PM (4-steden)
- opschaling en studiedag	*f* PM (bureau NME-diensten)
- onvoorzien	*f* 2.500,-
- eigen bijdrage NME Amsterdam[2]	- *f* 12.000,-
- eigen bijdrage NME Amsterdam	- *f* 7.500,-
Totaal	*f* 50.000,-

[1] Exclusief eigen bijdragen organisatie en uitvoering rondetafel Den Haag, studiedag Kasteel Groeneveld en begeleiding.

[2] Betreft het proefproject zoals dat uiteindelijk in Amsterdam Noord is uitgevoerd 'Onderzoek ontwikkeling lokaal NME Centrum in Amsterdam Noord'.

3 PROCES-INDICATOREN

Activiteiten 1996
Omdat de activiteiten uit 1997 een vervolg zijn op de activiteiten uit 1996 zijn hieronder de belangrijkste activiteiten van het project uit 1996 samengevat:

Oriëntatie en nadere uitwerking van het onderzoeksvoorstel
In de eerste fase is literatuur bestudeerd en zijn gesprekken gevoerd met vertegenwoordigers van vier NME Centra gevestigd in de vier grote steden.
Doel van deze oriënterende gesprekken was onder meer een zo veelzijdig mogelijk beeld te krijgen van het begrip 'lokaal NME Centrum' dat de NME-werkers in de afzonderlijke steden voor ogen staat. De gesprekken moesten leiden tot een gemeenschappelijk voorstel voor en afbakening van begrippen met betrekking tot NME centra.
De oriënterende fase is afgesloten met een intern tussenrapport waarin een overzicht is gegeven van relevante ontwikkelingen, overeenkomsten en verschillen tussen de steden. Ook alternatieven voor het te onderzoeken NME Centrum van de toekomst zijn hierbij aangegeven.

Vraaggesprekken met externe deskundigen
Na de oriënterende fase zijn gesprekken gevoerd met tien deskundigen[1] op het gebied van NME centra (maar niet betrokken bij de NME centra van de vier grote steden). De selectie van de gesprekspartners vond plaats in overleg met vertegenwoordigers van de vier grote steden én via benadering van sleutelfiguren.
Het doel van deze gesprekken was ondermeer:
- het verkrijgen van een kwalitatief inzicht in relevante maatschappelijke ontwikkelingen ten aanzien van NME centra van de toekomst,
- het achterhalen welke activiteiten door een dergelijk centrum kunnen worden uitgevoerd,
- het bepalen welke doelgroepen hiervoor in aanmerking moeten komen en welke ruimtelijke benodigdheden hiervoor nodig zijn ,
- en tenslotte het verkrijgen van een beeld hoe vanuit verschillende disciplines wordt gedacht over het toekomstig NME centrum.

Aan de hand van bepaalde thema's gecombineerd met de toegekende trefwoorden is een intern tussenverslag gemaakt.

Twee rondetafelgesprekken
Er zijn in 1996 twee rondetafelgesprekken gevoerd met in totaal 20 deskundigen uit de praktijk van het werk van NME centra. Een van deze rondetafelgesprekken is gevoerd met acht werkers uit de NME centra van de vier grote steden. Het andere gesprek is gevoerd met twaalf NME-werkers uit de rest van het land.
Het doel van de rondetafelgesprekken was, om aan de hand van stellingen (die zijn gebaseerd op de resultaten van de eerdere onderzoeksfasen) en een matrix (waarin de elementen functies, doelgroepen, activiteiten en ruimtelijke faciliteiten zijn opgenomen), concrete eisen te formuleren voor een toekomstig NME-centrum. De matrix dient tevens als toetsingskader van beleid (bijvoorbeeld om te onderzoeken of de benoemde functies zijn vervuld, of er daarnaast onbedoelde functies zijn vervuld etc.).

[1] Bijvoorbeeld met betrekking tot het werken met nieuwe doelgroepen.

Analyse en rapportage
De resultaten van de diverse vormen van dataverzameling hebben geleid tot een eindproduct waarin vier typen NME Centra van de toekomst worden onderscheiden. In hoofdstuk 4 wordt een korte samenvatting van dit product gepresenteerd.

Studiedag
Tijdens een studiedag in april 1997 zijn de onderzoeksresultaten in conceptvorm gepresenteerd. Hierbij waren ca. 80 mensen aanwezig (vooral medewerkers van NME centra). Tijdens deze dag konden deelnemers met de matrix oefenen in een workshop hoe vanuit functies, doelgroepen en activiteiten gekomen kan worden tot ruimtelijke faciliteiten.
Verder werd het thema 'duurzaam bouwen' via een rondleiding door een architect aan de orde gesteld.
Tenslotte werd een workshop in twee parallelle groepen gehouden waarin werd nagedacht over benodigde deskundigheden voor het werken in NME Centra van de toekomst. Laatstgenoemde gegevens zijn verzameld voor het vervolgonderzoek naar de benodigde competenties van medewerkers in NME Centra van de toekomst (zie geplande activiteiten 1997).

Geplande activiteiten 1997
Uit het onderzoek naar NME centra van de toekomst is gebleken dat er een breed pakket aan taken ligt voor medewerkers van NME centra waarvoor veelal de benodigde competenties en vaardigheden ontbreken. Omdat deze competenties niet rechtstreeks zijn af te leiden uit de genoemde, gewenste functies voor het 'multifunctionele NME centrum van de toekomst' werd een vervolgaanvraag voor onderzoek ingediend en toegekend. Het betreft een onderzoek naar (het verwerven van) vereiste deskundigheden van NME-werkers in een NME-Centrum van de toekomst. De titel van dit onderzoek is 'Werken in een centrum voor natuur- en milieu-educatie van de toekomst'. Concreet moet dit project de volgende producten opleveren[1]:
- inventarisatie van taken die NME-werkers moeten kunnen uitvoeren teneinde nieuwe doelgroepen naar behoren te kunnen ondersteunen;
- inventarisatie van noodzakelijke deskundigheden en vaardigheden van NME-werkers teneinde nieuwe doelgroepen naar behoren te kunnen ondersteunen;
- inventarisatie van de gemiddelde aanwezige vaardigheden van NME-werkers;
- vergelijking van de uit de beide inventarisaties verkregen gegevens met elkaar en vaststellen van 'witte vlekken';
- conclusies en aanbevelingen voor concretisering van activiteiten ten aanzien van deskundigheidsontwikkeling van de NME-werkers.

Daarnaast wordt in de subsidieaanvraag voor het project in 1997 opgemerkt dat het vervolg project gericht moet zijn op:
- het in nauwe samenwerking met verschillende relevante organisaties onderzoek doen naar de beste wijze om de lacunes te kunnen opvullen (door middel van nascholing, netwerkvorming enz.);
- het uitwerken van een concept-nascholingsprogramma.

In het kader van dit nieuwe project 'Competenties van de werker in een NME-Centrum van de toekomst' zijn de volgende activiteiten gepland[2].

---

[1] Aanvraag subsidie 1997 voor het project: 'Werken in een Centrum voor natuur- en milieu-educatie van de toekomst', Amsterdams NME Centrum, 30 augustus 1996.
[2] Opzet onderzoek 'Competenties van de werker in een NME Centrum van de toekomst, 26 juni 1997.

Oriënterende fase (juni 1997)
- uitwerking lijstjes met combinaties van activiteiten en doelgroepen, verzameld op de studiedag in april.
- doornemen interviews van de externe deskundigen uit het voorgaande onderzoek over het 'NME-Centrum van de toekomst' over deskundigheden van werkers in het NME-Centrum van de toekomst
- literatuurstudie

Uitvoerende fase (eind juni 1997 - november 1997)
- gesprekken met een vijftal vertegenwoordigers van doelgroepen/werkvelden aan de hand van achtereenvolgens de functies van de matrix, het begrippenkader van de matrix en de vier typen NME-Centra die zijn ontwikkeld in het kader van het project NME-Centrum van de toekomst.
- eventueel een rondetafelgesprek met vooraf geselecteerde medewerkers op basis van aspecten als organisatie, opleiding, activiteiten.
- een uitwerking van de gesprekken op basis waarvan de resultaten aan NME-centra worden voorgelegd.
- rapportage.

Naast het bovengenoemde vervolgonderzoek is (zoals in Hoofdstuk 1 is beschreven) door de Stichting Amsterdams NME Centrum in vervolg op het project uit 1996 ook een projectvoorstel ingediend bij de gemeente Amsterdam voor de ontwikkeling van een instrument (met behulp van het landelijk uitgewerkt kader) waarmee stadsdelen gestimuleerd en geadviseerd kunnen worden over de totstandkoming van een samenhangend NME beleid en de vorming van een lokaal NME centrum (doelstelling van het Amsterdams NME Centrum). Toen het project voorstel werd ingediend was nog niet duidelijk welk stadsdeel zou deelnemen. Na benadering door de Stichting Amsterdams NME Centrum toonde het Stadsdeel Amsterdam Noord belangstelling voor deelname aan het project. Het stadsdeel Amsterdam Noord heeft sinds 1 januari 1998, na een reorganisatie, een apart bedrijf NME binnen de sector Stadsdeelwerken en Sport. Het 'bedrijf NME' kreeg van haar Stadsdeel de opdracht een bedrijfsplan te schrijven. In dit kader had 'het bedrijf NME' zich aangemeld voor het Programma Professionalisering waarin bedrijfs-organisatorische ondersteuning wordt gegeven. Het Stadsdeel Amsterdam Noord had interesse voor het project van de Stichting Amsterdam NME Centrum in verband met de inhoudelijke ondersteuning.
Doel van het onderzoek voor de afdeling NME in het Stadsdeel Amsterdam Noord is: nagaan welke functies voor welke doelgroepen het bedrijf NME in Stadsdeel Amsterdam Noord wenst te vervullen. Het gaat daarbij zowel om interne functies, dat wil zeggen binnen het stadsdeel apparaat als om externe functies, te weten: functies ten behoeve van de bewoners (en hun intermediairen) van het Stadsdeel Amsterdam Noord.

In het kader van het project 'Onderzoek in ontwikkeling lokaal NME-Centrum van de toekomst in Amsterdam Noord' zijn de volgende activiteiten gepland[1].

Oriënterende fase (november 1997)
- verkennende gesprekken over plaats en context van het onderzoek in Stadsdeel Amsterdam Noord.

[1] Projectvoorstel 'onderzoek ontwikkeling lokaal NME Centrum in Amsterdam Noord', Amsterdams NME Centrum, geen datum.

Uitvoerende fase (december 1997- februari 1998)
- individuele gesprekken met betrokkenen uit beleidssectoren van andere disciplines en afdelingen uit Stadsdeel Amsterdam Noord waarvan mag worden verwacht dat er in de toekomst inhoudelijk een relatie zal zijn met het bedrijf NME.
- rondetafelgesprek naar aanleiding van de resultaten uit de individuele gespreksronde met de individuele gesprekspartners en de bestuurlijk verantwoordelijke wethouder.
- rapportage.

Uitgevoerde activiteiten 1997
Het vervolg project *'Competenties van de werker in een NME-Centrum van de toekomst'* is nog niet afgerond. De onderzoeker heeft ook het tweede project *'Onderzoek in ontwikkeling lokaal NME-Centrum van de toekomst in Amsterdam Noord'* uitgevoerd en heeft pas daarna de draad weer opgenomen van het onderzoek naar de 'Competenties van de werker in een NME-Centrum van de toekomst'. Hieronder wordt kort samengevat welke activiteiten tot dusverre in het kader van de twee projecten zijn uitgevoerd.

In het kader van het project 'Competenties van de werker in een NME-Centrum van de toekomst' zijn de volgende activiteiten uitgevoerd.

Oriënterende fase (juli 1997)
De oriënterende fase met betrekking tot de dataverzameling op basis van de studiedag in april 1996, interview verslagen uit het project 'NME-Centrum van de toekomst' en literatuurstudie is in juli 1997 reeds afgerond. De bevindingen hiervan zijn (samen met de gesprekken uit de uitvoerende fase) in een schriftelijke rapportage verwerkt.

Uitvoerende fase (eind juni 1997 - december 1997)
- Er zijn gesprekken gevoerd met een vijftal NME vertegenwoordigers. Dit betrof vertegenwoordigers van respectievelijk het Primair Onderwijs, het Voortgezet Onderwijs en Volwassenen Educatie, een organisatie deskundige, en een (opleidings)deskundige op het gebied van milieu communicatie. De interviews vonden plaats aan de hand van de functies van de matrix, het begrippenkader van de matrix en de vier typen NME-Centra die zijn ontwikkeld in het kader van het project NME-Centrum van de toekomst. Aandachtspunten bij deze interviews waren onder andere: wenselijke versus aanwezige competenties (onderverdeeld in kennis, houding en vaardigheden) op korte en lange termijn ten behoeve van het vervullen van bepaalde functies via activiteiten. Deze competenties werden besproken vanuit verschillende invalshoeken. Dit betreft achtereenvolgens de vorm en inhoud van de activiteiten, de deelnemers aan de activiteiten (doelgroep en intermediairs) en tenslotte de organisatorische context ten aanzien van de te ondernemen activiteiten (de interne organisatie en randvoorwaarden).
- In december 1997 heeft een rondetafelgesprek plaatsgehad met ca. 25 deelnemers van diverse organisaties die met NME in aanraking komen. Aan de deelnemers is gevraagd om commentaar en aanvulling te geven op een overzicht van per functie benodigde competenties van een toekomstige NME-werker. In dit overzicht zijn competenties van NME-werkers per functie geordend binnen de categorieën vorm en inhoud, doelgroep en intermediair en interne organisatie en randvoorwaarden. Dit overzicht was samengesteld op basis van de eerder genoemde vijf interviews en de studiedag uit april 1997.
- De gesprekken zijn op tape opgenomen en uitgewerkt. Van de resultaten wordt schriftelijk verslag gedaan. Het Bureau NME Diensten zal er een studiebijeenkomst over beleggen.
- De rapportage is nog niet afgerond.

In het kader van het tweede project 'Onderzoek in ontwikkeling lokaal NME-Centrum van de toekomst in Amsterdam Noord zijn de volgende activiteiten uitgevoerd.
Oriënterende fase (november 1997)
In verkennende gesprekken met het hoofd van de afdeling NME in stadsdeel Amsterdam Noord, is een selectie gemaakt van beleidsfunctionarissen waarmee samenwerking wenselijk werd geacht. Aan deze functionarissen werd vooraf informatie verschaft over NME (bijvoorbeeld over mogelijkheden die NME te bieden heeft).

Uitvoerende fase (december 1997- eind februari 1998)
De onderzoeker heeft met beleidsfunctionarissen van de afdelingen milieuzaken, vuilinzameling, onderwijs, buurtbeheer, en NME individuele gesprekken gevoerd. De kern van dit gesprek betrof de functies die NME in het stadsdeel Amsterdam Noord zou moeten vervullen, doelgroepen die voor deze functies in aanmerking zouden moeten komen, te organiseren activiteiten en noodzakelijke ruimtelijke faciliteiten.
Bij de verslaglegging van deze gesprekken werd nadruk gelegd op:
- opvallende verschillen van mening tussen gesprekspartners over functies;
- het gemeenschappelijk beeld van NME dat naar voren komt;
- punten van aandacht die zijn af te leiden uit de beleidsinhoudelijke optiek voor de plaats van NME in het stadsdeel Amsterdam Noord;
- aanbevelingen als aandachtspunt voor het rondetafelgesprek.

Rondetafelgesprek
Deelnemers aan het rondetafelgesprek (in totaal 12) waren (naast de onderzoeker en vertegenwoordigers van de Stichting Amsterdams NME Centrum) de gesprekspartners uit de individuele gesprekken aangevuld met de verantwoordelijk wethouder en project-leiders/managers/hoofden van verschillende afdelingen.
In het rondetafelgesprek werden de volgende onderwerpen ter sprake gebracht:
- Over welke functies en doelgroepen is men het eens?
- Welke functies en doelgroepen staan ter discussie?
- Waarover is door de individuele gesprekspartners niets naar voren gebracht?

Het doel van de bijeenkomst was tweeledig:
- uitwisseling op gang brengen tussen verschillende afdelingen van stadsdeel Amsterdam Noord over hun visie op de functies van NME voor dit stadsdeel;
- samenhang aanbrengen in de visie van stadsdeelvertegenwoordigers ten aanzien van de functies van NME.

Van het rondetafelgesprek werd schriftelijk verslag gedaan dat ter commentaar is voorgelegd aan het hoofd van de afdeling NME in stadsdeel Amsterdam Noord en verspreid onder de deelnemers aan het rondetafelgesprek. Het hoofd van de afdeling NME gebruikt het verslag om de beleidsinhoudelijke kant van haar meerjarenbedrijfsplan gestalte te geven. Tot slot heeft nog een evaluatiegesprek plaatsgevonden met zowel het hoofd van de afdeling NME in Stadsdeel Amsterdam Noord als met de vertegenwoordigers van de Stichting Amsterdams NME Centrum.

Rapportage
De resultaten van de individuele gesprekken en het rondetafelgesprek zijn beschreven in twee eindrapportages. Het eerste verslag[1] is voor Amsterdam Noord geschreven voor gebruik bij het schrijven van een bedrijfsplan (met o.a. een verslag van het rondetafelgesprek). Het tweede verslag[2] is geschreven voor de Stichting Amsterdams NME Centrum als naslagwerk als andere stadsdelen ook de wens tot ondersteuning op dit terrein te kennen geven (het geeft o.a. een reflectie op dit type ondersteuning). In Hoofdstuk 4 wordt een korte (gemeenschappelijke) samenvatting gegeven van de conclusies uit beide rapporten.

[1] Broens, M., 'Inhoudelijke ontwikkeling van het bedrijf NME van Stadsdeel Amsterdam Noord', verslag van een proefproject, maart 1998 (voor Amsterdam Noord).
[2] Broens, M. Lokaal NME Centrum Amsterdam Noord; inhoudelijke beleidsontwikkeling, Verslag van een proefproject, april 1998 (voor de Stichting Amsterdams NME Centrum).

4 PRODUCT-INDICATOREN

Producten 1996
Het project heeft in 1996 de volgende producten opgeleverd:
- eindrapport: Broens, M., 'Naar een NME-Centrum van de toekomst', onderzoeksverslag en wegwijzer, Recreatie Rotterdam, oktober 1997

In dit eindrapport zijn twee tussenrapportages verwerkt. Hieronder wordt een korte samenvatting van de belangrijkste punten weergegeven.

In het eindrapport wordt enerzijds aan de hand van de gesprekken met deskundigen, een aantal maatschappelijke ontwikkelingen geschetst die van belang zijn voor het ontwerpen van NME centra van de toekomst. Dit betreft onder meer: verstedelijking van de samenleving, globalisering of internationalisering, ontwikkeling van de informatietechnologie en de virtuele wereld en aandacht voor interactieve beleidsvorming. Verder zijn een aantal specifieke ontwikkelingen geschetst voor NME: zoals aandacht voor 'actief leren' in het onderwijs, meer autonomie voor scholen, en ontwikkelingen in het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (VAVO).

Anderzijds wordt in het eindrapport een handreiking gegeven voor het maken van een keuze voor een NME-Centrum van de toekomst. Hiertoe worden vier typen NME Centra geschetst:
- het multifunctionele NME centrum als trekpleister;
- het multifunctionele NME centrum als deel van de omgeving;
- het multifunctionele NME centrum als winkel;
- het multifunctionele NME centrum als kantoor.

Onderzoeksgegevens en praktijkervaring maken duidelijk dat het onmogelijk is om deze vier functies te verenigen in één type multifunctioneel NME centrum van de toekomst. In het rapport wordt ervoor gepleit om afzonderlijke functies als uitgangspunt te nemen en beredeneerd een keuze te maken voor het vervullen van bepaalde functies.
Ter verduidelijking wordt een matrix gegeven waarin de functies en doelgroepen van de vier Centra staan (zie Bijlage 1). Een aantal functies komt bij alle vier voor en behoort tot de kern van het NME Centrum. Dit betreft educatie en voorlichting, ontwikkeling (van materialen, modellen, producten en netwerken), stimulering (ten aanzien van vernieuwend aanbod) en het scheppen van voorwaarden voor NME (zoals evaluatie, kwaliteitszorg, coördinatie en beleid).
Tenslotte is in het eindrapport door middel van een stappenplan, en gebruikmakend van de matrix, aangegeven *hoe* kan worden gekozen voor een NME centrum van de toekomst.
Hieronder worden een aantal kenmerken van de vier typen centra weergegeven.

Het multifunctionele NME centrum als trekpleister
doel: aanbod unieke NME voorzieningen (in binnen- en buitenruimte) waar men een relatief grote afstand voor wil afleggen.
doelgroep: georganiseerde groepen (bijvoorbeeld bedrijfsuitjes) en jongeren binnen en buiten schoolverband, dagrecreanten etc.
activiteiten: (natuur)paden en routes, modeltuin/thematuin, tentoonstellingen, interactieve computerprogramma's, wandelingen, wandel, roei- en fietsroutes, informatie/documentatie /milieutelefoon en doe-activiteiten.
lokaie: decentraal
Het multifunctionele NME centrum als deel van de omgeving
doel: aanbod voorzieningen in binnen- en buitenruimte gericht op zintuiglijke ervaringen, beleving, betrokkenheid en cultuur (bijvoorbeeld educatieve tuinen, stadsboerderijen, bezoekerscentra etc.)

doelgroep: georganiseerde groepen (bijvoorbeeld wijkbewoners), jongeren binnen en buiten schoolverband en intermediairen (zoals NME-organisaties).
activiteiten: lessen op locatie (bijvoorbeeld in educatieve tuinen), activiteiten in verband met de stadsboerderij en de modeltuin/thematuin, tentoonstellingen, leskisten + (levende) materialen, ondersteunende taken naar de gemeente, recreatieve activiteiten met een educatief tintje en doe-activiteiten.
locatie: voorzieningen zijn verspreid over wijken, enigszins decentraal maar wel op fietsafstand van deze wijken.

Het multifunctionele NME centrum als winkel
doel: aanbod (winkel)voorzieningen in een binnenruimte zoals vergaderruimten, informatiebalie (met o.a. multimedia presentaties) , verkoop Natuur & Milieu artikelen.
doelgroep: winkelend publiek en (intermediaire) organisaties (zoals NME-organisaties en andere organisaties die aandacht besteden aan NME)
activiteiten: lessen in het NME centrum, cursus niet expliciet voor het onderwijs, tentoonstellingen, meeneemmateriaal, spellen, levende materialen (zaden), interactieve computerprogramma's, wandel- roei, en fietsroutes (op papier), folders, stedelijke campagnes en wedstrijden.
locatie: centraal, in de buurt van veel winkels.

Het multifunctionele centrum als kantoor
doel: aanbod ondersteunende voorzieningen in een binnenruimte als aanvulling op dat wat NME organisaties op uitvoerend vlak aan educatieve activiteiten verrichten.
doelgroep: NME organisaties en organisaties die in Natuur en Milieu zijn geïnteresseerd.
activiteiten: lessen op locatie, cursus niet expliciet op onderwijs gericht, tentoonstellingen, leskisten en materialen, interactieve computerprogramma's, foldermateriaal over wandel- roei- en fietsroutes, milieumarkt, tv programma's, informatie/documentatie/milieutelefoon, ondersteunende taken naar gemeenten en naar lokale natuur- en milieu-organisaties, onderdak voor intermediaire organisaties, deskundigheidsbevordering en stedelijke campagnes.
locatie: niet gespecificeerd.

Poducten 1997
Van de projecten uit 1997: '*Competenties van de werker in een NME-Centrum van de toekomst*' en '*Onderzoek in ontwikkeling lokaal NME-Centrum van de toekomst in Amsterdam Noord*' heeft alleen het laatste project tot dusverre (voor externen toegankelijke) producten opgeleverd.

Dit betreft de volgende producten:
- eindrapport: 'Inhoudelijke ontwikkeling van het bedrijf NME van Stadsdeel Amsterdam Noord'
- eindrapport: 'Lokaal NME Centrum Amsterdam Noord; inhoudelijke beleidsontwikkeling'

In het eindrapport voor Amsterdam Noord 'Inhoudelijke ontwikkeling van het bedrijf NME van Stadsdeel Amsterdam Noord' zijn twee tussenrapportages verwerkt. Hieronder volgt een korte samenvatting van dit eindrapport.

Het project heeft duidelijk gemaakt dat andere afdelingen/sectoren van Stadsdeel Amsterdam Noord evenals de verantwoordelijke bestuurder positief staan ten opzichte van NME als bedrijf. Het bedrijf NME wordt in de gelegenheid gesteld een eigen missie te formuleren en uit te voeren. Het bedrijf stelt zich ten doel om ecologische basisvorming, het bevorderen van een algemeen niveau van ecologische kennis en inzichten, bij een brede doelgroep te introduceren

(dit betreft alle bewoners van Amsterdam Noord, zowel leerlingen uit het onderwijs als volwassen).
Om deze doelstelling te bereiken zal het bedrijf NME in de toekomst eigen beleid moeten ontwikkelen en voeren. Geconcludeerd wordt dat het bedrijf NME zich hierbij met haar missie moet profileren. De andere afdelingen/sectoren worden zo gemotiveerd om de afdeling NME bij de voorbereiding en uitvoering van beleid te betrekken, hetgeen leidt tot (steeds meer) samenwerking. In het rapport wordt overigens opgemerkt dat het NME bedrijf niet alleen als opdrachtnemer (als dienstverlenend bedrijf ten opzichte van de andere afdelingen/sectoren) werkzaam moet zijn. Vastgesteld is dat de omgekeerde situatie zich ook kan en zal voordoen (NME als initiator, opdrachtgever). Een voorbeeld hiervan is het bij bewoners signaleren van vragen en tekortkomingen op het gebied van natuur en milieu die betrekking hebben op de invulling en uitvoering van beleid door andere afdelingen/sectoren van het stadsdeel. De afdeling NME neemt in dat geval het initiatief door deze signalen door te geven aan de desbetreffende afdelingen.

In het eindrapport is naast de aandacht voor de 'missie' ook aandacht besteed aan de functies die het bedrijf NME zou moeten vervullen. Van zes functies werd vastgesteld dat ze tot de kern behoren van NME in Amsterdam Noord. Dit betreft de functies 'educatie en voorlichting', 'voorzieningen', 'activering' (voorlichting, werving etc.), 'stimulering' (ten aanzien van vernieuwend aanbod), 'netwerken' en 'scheppen van voorwaarden'. Twee functies ('internationale uitwisseling' en 'advies ten behoeve van organisatie netwerk') zouden nadrukkelijk niet door de afdeling NME van Amsterdam Noord vervuld moeten worden. Twee andere functies ('familiairen aan derden' en 'onderzoek') werden niet van toepassing geacht voor de specifieke situatie van het bedrijf NME in stadsdeel Amsterdam Noord. Van de overige zeven functies werd niet expliciet vastgesteld of deze al of niet tot de taken van het NME bedrijf in stadsdeel Amsterdam Noord zouden moeten behoren.

Het verslag voor de Stichting Amsterdams NME Centrum 'Lokaal NME Centrum Amsterdam Noord; inhoudelijke beleidsontwikkeling' komt inhoudelijk grotendeels overeen met het verslag voor Amsterdam Noord. Het verschil is dat er in dit verslag geen samenvatting van het rondetafelgesprek is opgenomen. Verder wordt er een reflectie gegeven op de inhoudelijke en methodische ondersteuning van het Amsterdams NME Centrum aan het stadsdeel Amsterdam Noord. In het verslag worden de volgende conclusies getrokken.

- De ervaring van het Amsterdams NME Centrum met het instrument zoals beschreven in het rapport 'Naar een NME-Centrum van de toekomst' in stadsdeel Amsterdam Noord is bruikbaar in andere stadsdelen. Transfer van expertise is mogelijk
- De meerwaarde van het project in Amsterdam Noord is dat de afdeling NME ruimte heeft gekregen voor het formuleren van een eigen visie.

Ten aanzien van het toepassen van het project in een ander stadsdeel is een aantal aanbevelingen geformuleerd.

- De verwachtingen ten aanzien van de begeleiding dienen vooraf expliciet gemaakt te worden.
- Het proces moet op lokatie door de begeleide organisatie worden getrokken. De begeleider helpt mee om een aantal essentiële vragen geformuleerd te krijgen. Het gebruiken van elkaars expertise is hierbij een randvoorwaarde.
- De begeleide organisatie moet kunnen omgaan met onzekerheid in inhoudelijke beleidsprocessen.

5 EFFECT-INDICATOREN

Relatie met doelstellingen uit 1996
De doelstellingen van het project uit 1996 waren *"onderzoek welke maatschappelijke ontwikkelingen in de nabije toekomst tot welke activiteiten op het terrein van NME kunnen leiden"*. De tweede doelstelling betrof de beantwoording van de vraag *"in welke ruimtelijke eisen deze NME-activiteiten vervolgens dienen te worden vertaald in een multifunctioneel centrum van de toekomst"*.
Aan de eerste doelstelling is in 1996 invulling gegeven door gesprekken te voeren met tien deskundigen. Deze gesprekken leverden een lijst met kwalitatieve uitspraken op. Met name de beargumentatie is van belang geweest bij het achterhalen van relevante ontwikkelingen. Deze ontwikkelingen zijn vervolgens gerelateerd aan te ondernemen activiteiten op het terrein van NME. Tijdens het onderzoek is het accent echter van activiteiten verschoven naar functies waarop de centra zich zouden moeten richten. Deze verandering was nodig omdat het niveau van activiteiten te concreet bleek voor de (externe) gesprekspartners en te veel aan mode (tijd en plaats) onderhevig.

Aan de tweede doelstelling is slechts in zeer beperkte mate voldaan. Ruimtelijke eisen (voor een te ontwerpen gebouw) zijn slechts zijdelings met de gesprekspartners besproken. Wel zijn in het rapport voorbeelden gegeven van benodigde faciliteiten voor het NME centrum en indicaties over hoe een NME centrum er in de toekomst moet uitzien.

Relatie met doelstellingen uit 1997
Het doel van het project uit 1997 'Competenties van de werker in een NME-Centrum van de toekomst' is als volgt geformuleerd: *'nagaan over welke competenties de werker in een multifunctioneel NME Centrum van de toekomst dient te beschikken'*[1] . Tevens moet dit onderzoek *'nagaan hoe die competenties te verwerven zijn'*.
Bij gebrek aan gegevens is nog niet duidelijk of deze doelstelling is bereikt en welk effect dit project heeft gehad.

Doelstelling in terminologie van het project
Het derde project 'ontwikkeling lokaal NME Centrum in Amsterdam Noord' dat in dit rapport wordt beschreven is niet gefinancierd uit de NME Extra Impuls maar wordt beschouwd als een voorbeeld van doorwerking van het project NME-Centrum van de toekomst.
Het doel van dit derde project voor het Amsterdams NME Centrum is *'de ontwikkeling van een instrument (met behulp van het landelijk uitgewerkt kader) waarmee stadsdelen gestimuleerd en geadviseerd kunnen worden over de totstandkoming van een samenhangend NME beleid en de vorming van een lokaal NME centrum'*.
Doel van het onderzoek voor de afdeling NME in het Stadsdeel Amsterdam Noord is: *'nagaan welke functies voor welke doelgroepen het bedrijf NME in Stadsdeel Amsterdam Noord wenst te vervullen. Het gaat daarbij zowel om interne functies, dat wil zeggen binnen het stadsdeel apparaat als om externe functies, te weten: functies ten behoeve van de bewoners (en hun intermediairen) van het Stadsdeel Amsterdam Noord'*.

Gezien vanuit de ondersteunende functie van het NME Centrum Amsterdam is aan de bovenstaande doelstellingen voldaan. Het instrument voor NME beleid (de matrix) is immers

[1] Opzet onderzoek 'Competenties van de werker in een NME Centrum van de toekomst, 26 juni 1997.

ontwikkeld en toegepast op een lokaal NME Centrum. Er is hierbij geïnventariseerd welke NME functies voor welke doelgroepen door allerlei beleidsmedewerkers uit het stadsdeel relevant geacht worden. Daarbij is ook aandacht besteed aan de functies van het NME bedrijf voor afdelingen binnen het stadsdeel zelf. Het project heeft hiermee een inhoudelijke bijdrage kunnen leveren aan de inrichting van het bedrijfsplan NME in stadsdeel Amsterdam Noord. De ervaring die het NME Centrum Amsterdam met dit project heeft opgedaan, wil het centrum in de toekomst gebruiken bij het begeleiden van andere stadsdelen.

Gezien vanuit het stadsdeel Amsterdam Noord zijn de bovenstaande doelstellingen niet geheel bereikt. Een definitieve keuze van functies voor het NME bedrijf van het stadsdeel Noord is nog niet gemaakt. Overigens werd dit ook niet verwacht. Het creëren van draagvlak voor de te kiezen functies kost tijd. In het verslag van het proefproject voor het Amsterdams NME Centrum wordt de conclusie getrokken dat 'de verwachting dat definitieve keuzes voor NME worden bepaald door het gezelschap dat aan tafel zat een illusie is'. Hierbij moet omgegaan kunnen worden met onzekerheid in inhoudelijke beleidsprocessen.
Het project heeft verder een positief effect gehad op de beleidsruimte van NME in het stadsdeel Amsterdam Noord. Het hoofd van de afdeling NME heeft opgemerkt dat ze zich als gevolg van het project sterker voelt staan ten opzichte van de andere afdelingen in het stadsdeel.

Bereik
Naar aanleiding van het project 'NME-Centrum van de toekomst' zijn rondetafelgesprekken gehouden met in het eerste jaar circa 20 deelnemers en in het vervolgonderzoek (naar competenties van de NME-werkers) 25 deelnemers.
Tijdens de studiedag in april 1996 zijn de voorlopige onderzoeksresultaten uit het eerste jaar gepresenteerd aan circa 80 betrokkenen waaronder vooral medewerkers van NME centra.
De oplage van het rapport 'Naar een NME-Centrum van de toekomst' (van 300 exemplaren) is bijna uitverkocht.
Het project is een goed voorbeeld van een project waar doorwerking zoals omschreven in het beleidskader ("doorwerking impliceert dat scholen en NME-organisaties niet uitsluitend projecten en producten voor eigen gebruik dienen voort te brengen, maar juist zaken die breed in het NME- en onderwijsveld kunnen worden toegepast en daarom verspreiding verdienen, inclusief waar nodig kennisoverdracht") tot uitvoering is gebracht.
De ontwikkelde matrix uit het project NME-Centrum van de toekomst voorziet in een behoefte bij NME-organisaties. De matrix is al in verschillende situaties toegepast. Naast het in dit rapport beschreven voorbeeld van het Stadsdeel Amsterdam Noord betreft dit een aantal kinderboerderijen uit de Provincie Utrecht die moeten gaan samenwerken. Ze gebruiken de matrix voor het vaststellen van een beleidsplan. Een ander voorbeeld betreft het NME Centrum van de gemeente Zoetermeer[1] dat een bureau de opdracht heeft gegeven met behulp van de matrix een ontwerp te maken voor een nieuw NME-Centrum.

Effect volgens doelgroep
Om een idee te krijgen van het effect van het project NME-Centrum van de toekomst volgens de doelgroep van dit project, heeft een telefonisch interview plaatsgevonden met vertegenwoordigers van twee NME-organisaties die gebruik hebben gemaakt van de ontwikkelde matrix in het kader van het project NME-Centrum van de toekomst. In dit interview zijn de volgende aspecten aan de orde gesteld: vooraf geformuleerde verwachtingen/doelstellingen,

[1] Is ook bij het Programma Professionalisering voor het maken van ontwikkelplannen is betrokken.

verloop (succes- en faalfactoren), opbrengsten, gerealiseerde verwachtingen/ doelstellingen, effecten, doorwerking en aanbevelingen voor een eventueel vervolg.
De verwachting van het project 'NME-Centrum van de toekomst' was dat het een handleiding zou bieden om te helpen bij het ontwerpen van een nieuw NME-Centrum. Aan deze verwachting heeft het project voldaan.
Over het verloop van het project zijn beide eindgebruikers tevreden. Het vertalen van het rapport naar de praktijksituatie is door één NME-organisatie uitbesteed aan een onderzoeksbureau. Dit proces is goed verlopen. Een knelpunt dat hierbij wel is genoemd betreft de vertaalslag van het 'wetenschappelijk getinte' rapport naar de praktijksituatie. De andere NME-organisatie kreeg ondersteuning van het Amsterdams NME Centrum (waar ook de onderzoekster van het project 'NME-Centrum van de toekomst ' op dat moment aan was verbonden). Over deze ondersteuning is de NME-organisatie zeer tevreden. In beide NME-centra moet een definitieve keuze van functies overigens nog plaatsvinden.
Het eindrapport van het project 'NME-Centrum van de toekomst' is als belangrijke opbrengst genoemd. Dit rapport (en de daarbij geleverde ondersteuning) heeft onder meer geleid tot meer bekendheid en helderheid over mogelijke functies van NME Centra, tot inzicht in de wensen die er leven en tenslotte tot meer draagvlak in de eigen organisaties. Het rapport heeft bovendien externe effecten gehad. Het is bijvoorbeeld als onderbouwing gebruikt bij een discussie met een wethouder van de betrokken gemeente voor het ontwerp van een nieuw NME-Centrum van de toekomst. Men verwacht het rapport ook in de toekomst nog als naslagwerk te gebruiken.
De geïnterviewde vertegenwoordigers van beide projecten geven als aanbeveling voor de toekomst een handboek samen te stellen met een handleiding. Deze handleiding moet pragmatisch gebruikt kunnen worden bij het kiezen van functies en het vaststellen van de benodigde competenties van NME werkers in een NME-Centrum van de toekomst. Geadviseerd wordt om hierbij onderscheid te maken naar het product (eindresultaat) en het proces er naar toe.

6 BESCHOUWING

In dit hoofdstuk wordt het project van een kwalitatieve waardering voorzien.
De eerder in dit document gehanteerde indeling in input-, proces-, product- en effect-indicatoren wordt ook in dit hoofdstuk gebruikt.
Voor de duidelijkheid wordt hier nogmaals herhaald welke onderzoeken hieronder aan de orde komen:

- 'NME-Centrum van de toekomst' (gestart in 1996)
- 'Competenties van de werker in een NME Centrum van de toekomst (vervolgonderzoek voor 1997)
- 'Onderzoek ontwikkeling lokaal NME Centrum in Amsterdam Noord' (doorwerking van het onderzoek uit 1996 naar een 'NME-Centrum van de toekomst'). Dit laatste onderzoek wordt niet gefinancierd uit de NME Extra Impuls. Wanneer hiernaar wordt verwezen wordt het onderzoek expliciet genoemd.

6.1 Succes- en faalfactoren

Input-indicatoren

Succesfactoren

- Voor het oorspronkelijke project in 1996 bestond een concrete aanleiding/behoefte, de vier grote steden hadden op korte termijn te maken met het ontwikkelen en inrichten van nieuwe centra voor NME in hun werkgebied.
- Het belang dat wordt gehecht aan het volbrengen van het project blijkt uit de inzet van extra eigen middelen door de gemeente Rotterdam en Amsterdam.
- Er is in 1997 een project geïnitieerd (niet gefinancierd uit de NME Extra Impuls) om de onderzoeksresultaten uit 1996 daadwerkelijk toe te passen ('Onderzoek ontwikkeling lokaal NME Centrum in Amsterdam Noord').
- De verschillende uitgevoerde onderzoeksfasen (in 1996 en 1997) zijn goed doordacht en beargumenteerd. In het onderzoeksdesign wordt voortgeborduurd op eerdere onderzoekservaringen.

Proces-indicatoren

Succesfactoren

- Er zijn in 1996 meer onderzoeksactiviteiten (rondetafelgesprekken, studiedag) verricht dan oorspronkelijk gepland.
- In de projecten (uit 1996 en 1997) wordt een accent gelegd op de interactie tussen het onderzoek en de praktijk van het werkveld (dit heeft een positief effect op doorwerking van ideeën).
- Het project heeft aansluiting gezocht bij andere projecten uit de NME Extra Impuls waarmee het raakvlakken heeft (Programma Professionalisering en 'Water te kust en te keur')
- Er is in 1996 en 1997 veel aandacht besteed aan doorwerking. In de vorm van verspreiding van resultaten (verzending/verkoop 300 exemplaren van het rapport uit 1996, onder meer naar deelnemers uit het Programma Professionalisering en een studiedag) en via implementatie van de onderzoeksresultaten in een praktijksituatie ('Onderzoek ontwikkeling lokaal NME Centrum in Amsterdam Noord').

Faalfactoren
- Nieuwe doelgroepen zijn tot op heden nauwelijks bij het onderzoek betrokken, het accent ligt vooral bij NME-organisaties. Dit blijkt ook in het proefproject 'Onderzoek ontwikkeling lokaal NME Centrum in Amsterdam Noord' dat in dit rapport als voorbeeld van doorwerking is aangehaald. In dit proefproject wordt de doelgroep (bewoners van Amsterdam Noord, zowel leerlingen uit het onderwijs als volwassenen) niet nader gespecificeerd per functie. Overigens kunnen beleidsfunctionarissen van (andere) gemeentelijke afdelingen van stadsdeel Amsterdam Noord wel als nieuwe doelgroep worden beschouwd.
- De projecten 'NME-Centrum van de toekomst' en 'Competenties van de werker in een NME Centrum' hebben vertraging opgelopen.

Product-indicatoren

Succesfactoren
- Het instrument dat in 1996 is ontwikkeld voor de keuze van functies van een 'NME-Centrum van de toekomst' is een goed middel om mensen te laten nadenken over functies die NME Centra (kunnen) vervullen.

Faalfactoren
- Het eindrapport 'Naar een NME-Centrum van de toekomst' is erg uitgebreid en geeft een abstract model voor het bepalen van functies. Voor het praktisch gebruik van het model is een (korte) handleiding wenselijk.

Effect

Succesfactor
- De eerste doelstelling uit het project van 1996 *"welke maatschappelijke ontwikkelingen in de nabije toekomst kunnen tot welke activiteiten op het terrein van NME leiden?"* is gehaald.
- Het project uit 1996 heeft zijn doorwerking gehad in verschillende NME-organisaties (waaronder het 'Onderzoek ontwikkeling lokaal NME Centrum in Amsterdam Noord' en een onderzoek in de Gemeente Zoetermeer).
- Het project NME-Centrum van de toekomst is onder meer toegepast in het bedrijf NME van het stadsdeel Amsterdam Noord. Het hoofd van dit bedrijf voelt zich als gevolg van het project 'ontwikkeling lokaal NME Centrum in Amsterdam Noord', sterker staan ten opzichte van de andere afdelingen in het stadsdeel.
- Als gevolg van de onderzoeken in het kader van het 'NME-Centrum van de toekomst' (inclusief gespreksmethoden en documenten) treden leerervaringen op ten aanzien van professionalisering van NME bij alle betrokkenen. Dit betreft niet alleen de directe doelgroep maar ook andere deelnemers uit rondetafelgesprekken en de NME-centra die ondersteuning geven.

Faalfactoren
- De tweede doelstelling uit 1996 *"in welke ruimtelijke eisen deze NME-activiteiten vervolgens dienen te worden vertaald in een multifunctioneel centrum van de toekomst"* is slechts ten dele gerealiseerd. Dit hangt samen met een koerswijziging in het onderzoek waarbij de activiteiten werden vervangen door functies en waarbij ruimtelijke eisen van een fysiek gebouw nauwelijks aan de orde zijn gekomen.

- Voor het project 'Competenties van de werker in een NME-Centrum van de toekomst' is als gevolg van de opgelopen vertraging (nog) niet vast te stellen of de doelstellingen zijn gehaald.

6.2 Invulling aan doelstellingen en beleidsaccenten van de NME-Extra Impuls

6.2.1 Relatie met doelstellingen Kaderplan NME-Extra Impuls

Het project NME-centrum van de toekomst is buitenschools. Met dit project tracht men de doelstelling *"ontwikkeling en implementatie van buitenschoolse NME"* te realiseren via de ontwikkeling van overdraagbare modellen voor functies en vereiste competenties van NME-werkers in NME-Centra van de toekomst.

6.2.2 Relatie met beleidsaccenten Kaderplan Nme-Extra Impuls

Inhoudelijke vernieuwing
Het NME-centrum van de toekomst is vernieuwend via:
- de methode (systematische bezinning op wat men met een NME-centrum wil, uitgaande van (nieuw) te ontplooien activiteiten)

Kwaliteitsverbetering
Ondanks het feit dat kwaliteitsverbetering binnen het project geen prioriteit heeft gekregen is er wel aandacht aan besteed via:
- ontwikkeling van een stappenplan (een matrix waarin functies, doelgroepen, activiteiten e.d. moeten worden ingevuld bij de ontwikkeling van een NME centrum);
- toetsing en bijstelling van het stappenplan (door deelnemers van buiten de vier grote steden in het tweede rondetafelgesprek);
- aandacht voor de 'professionalisering' van NME-werkers in het project 'Competenties van de werker in een NME-Centrum van de toekomst'.

Doorwerking
Het NME-centrum van de toekomst brengt doorwerking in de praktijk via:
- publikatie van het eindrapport 1996 dat is verspreid onder diverse belangstellenden waaronder de deelnemende lokale Centra aan het Programma Professionalisering.
- aanwezigheid vertegenwoordigers van 'NME-Centrum van de toekomst' als gastspreker bij andere NME-activiteiten (workshop Provinciaal Consulentschap Utrecht, conferentie 'Water te kust en te keur').
- publikaties in NME-vakbladen zoals bijvoorbeeld Muurpaper;
- organisatie studiedag (waar veel belangstellenden van het onderzoek op de hoogte zijn gebracht);
- aanpassing stappenplan (via de matrix) voor gebruik door doelgroepen buiten de vier grote steden;
- implementatie van het stappenplan (via de matrix) in verschillende organisaties (waaronder een lokaal NME-centrum in het stadsdeel Amsterdam Noord, de Gemeente Zoetermeer etc.);
- inbreng van de onderzoeksuitkomsten bij het overleg van de Zeisterkring.

DOCUMENTATIE

- Plan van aanpak en begroting 1996 'Een multifunctioneel NME centrum van de toekomst', Recreatie Rotterdam, 9-5-1996.
- Broens, M., 'Naar een NME centrum van de toekomst', onderzoeksverslag en wegwijzer, Recreatie Rotterdam, 1997.
  Begrotingswijziging project 'NME-medewerker van de toekomst', brief 22-12-1997 aan de NCDO.
- aanvraag subsidie 1997 voor het pilot project 'Ontwikkeling lokaal NME beleid en NME Centrum', Amsterdams NME Centrum, 7-7-1997.
- Projectvoorstel 'onderzoek ontwikkeling lokaal NME Centrum in Amsterdam Noord', Amsterdams NME Centrum, 3-12-1997.
- aanvraag subsidie 1997 voor het project: 'Werken in een Centrum voor natuur- en milieu-educatie van de toekomst', Amsterdams NME Centrum, 30 augustus 1996.
- Opzet onderzoek 'Competenties van de werker in een NME Centrum van de toekomst, 26 juni 1997.
- Broens, M., 'Inhoudelijke Ontwikkeling van het bedrijf NME van Stadsdeel Amsterdam Noord', verslag van een proefproject, maart 1998.
- Broens, M., 'Lokaal NME Centrum Amsterdam Noord; inhoudelijke beleidsontwikkeling, Verslag van een proefproject, april 1998.

BIJLAGE 1: MATRIX VAN TYPEN NME CENTRA

NME Centrum	trekpleister	omgeving	winkel	kantoor
Functies				
- educ. & voorl.	X	X	X	X
- voorzieningen	X	X		
- activering		X	X	X
- onderzoek				X
- ontwikkeling	X	X	X	X
- stimulering	X	X	X	X
- fac. derden		X	X	X
- bemiddeling		X	X	X
- netwerk		X	X	X
- beleid		X	X	X
- organisatie				X
- maatschappij			X	X
- cultuur	X	X		X
- recreatie	X			
- zorg		X		
- internationaal	X			X
- voorw. schepp.	X	X	X	X
Doelgroepen				
- georg.	II	I	II	II
- uiteind.	I	II	I	
- intermed.		III	III	I

Toelichting op de matrix:
1. *X = functie die wordt vervuld*
2. *de nummers bij de doelgroepen geven de prioriteitenvolgorde aan van I-III van de doelgroepen*

bron: Broens. M., 'Naar een NME-Centrum van de toekomst', Recreatie Rotterdam, 1997, p.32.

WATER TE KUST EN TE KEUR

Werkdocument 3

1 KORTE SCHETS VAN HET PROJECT

Naam project	:	'Water te kust en te keur'
Aanvragende organisatie	:	Bezoekerscentrum "De Hoep" van de NV PWN Waterleidingbedrijf Noord-Holland
Toegekende subsidie 1996	:	*f* 144.000,-
Toegekende subsidie 1997	:	*f* 150.000,-
Binnen- of buitenschools project	:	buitenschools
Doel	:	tot stand brengen van een samenwerkingsverband tussen bezoekers- en informatiecentra
Primaire doelgroep	:	medewerkers bezoekers- en informatiecentra en historische gemalen
Onderwerp	:	vergroten effectiviteit, samenhang en herkenbaarheid van bezoekers- en informatiecentra
Vervolgaanvraag gehonoreerd 1998	:	ja

2 INPUT-INDICATOREN

2.1 Achtergrond, doel en doelgroep van het project

Achtergrond
Het project 'Water te kust en te keur' is in 1996 als een vierjarig project opgezet en in datzelfde jaar gestart. Het betreft een samenwerkingsverband van bezoekers- en informatiecentra van water en kustbeheerders. Deze samenwerking is gericht op kwaliteitsverbetering en vernieuwing van natuur- en milieu educatie (NME) met betrekking tot de kust, de duinen en het water langs de Noord-Hollandse, Zuid-Hollandse en Zeeuwse kust. De aanleiding voor deze samenwerking was dat diverse bezoekers- en informatiecentra soortgelijke activiteiten uitvoeren en daarbij vaak op dezelfde problemen stuiten (bijvoorbeeld ten aanzien van het ontwikkelen van kwalitatief goede educatieve programma's). Bovendien is samenwerking noodzakelijk in verband met de wens van individuele bezoekers- en informatiecentra om grootschalige projecten uit te voeren. Het motto van deze samenwerking is 'eenheid in verscheidenheid', dat wil zeggen: sterke samenhang in opzet maar diversiteit in presentatie, gekoppeld aan de eigen identiteit van de deelnemende partijen.

Doel

Doelstelling in terminologie van het project
De doelstelling van dit project in 1996 was[1] : "de effectiviteit, samenhang en herkenbaarheid te vergroten van NME-activiteiten, diensten en halffabrikaten met als inhoud kust, duin en water (mondiale waterkringloop, zout/zoet, kwaliteit/kwantiteit), gericht op gezamenlijke publieksgroepen, waaronder het onderwijs". Met andere woorden: een gestructureerd en gevarieerd NME-aanbod door een samenwerkingsverband van bezoekers- en informatiecentra van water en kustbeheerders waarbij het gebruik van elkaars expertise en produkten wordt gestimuleerd.

Deze doelstelling wordt gesplitst in twee delen waarbij in 1996 de nadruk ligt op het tweede aspect:
- Verbeteren en doelmatiger maken van de 'gewone' activiteiten door afstemming, uitwisseling en samenwerking;
- vernieuwing en kwaliteitsverbetering van NME door gebruik te maken van elkaars expertise (en van derden)

Naast deze algemene doelstelling is er een aantal kwantitatieve doelstellingen geformuleerd ten aanzien van het betrekken van de 30 bezoekers- en informatiecentra langs de Hollandse en Zeeuwse kust en de 7 gemalen bij het meerjarige project.
- 75% van de bezoekers- en informatiecentra langs de Hollandse en Zeeuwse kust heeft voor het eind van de project periode in 1999 actief deelgenomen aan één of meerdere onderdelen van het samenwerkingsproject 'Water te kust en te keur' (van deze 75% moet in 1996: 15% , in 1997: 30% en in 1998: 60% zijn betrokken).

[1] Project aanvraag 'Water te kust en te keur', PWN-bezoekerscentrum "De Hoep", 28 april 1996

- 60% van de poldermusea en de gemalen aangesloten bij de Nederlandse Gemalen Stichting hebben uiterlijk in 1999 actief deelgenomen aan het samenwerkingsproject (van deze 60% moet in 1996: 10%, in 1997: 25% en in 1998: 50% zijn betrokken).[2]
- 35% van de bezoekers (inclusief scholen) van de genoemde centra hebben in 1999 gebruik gemaakt of kennis genomen van (deel-) produkten van het samenwerkingsproject (van deze 35% moet in 1997: 5% en in 1998: 20% zijn betrokken).

Doelstelling en beleidsaccenten in terminologie van het kaderplan NME-Extra Impuls
Het onderhavige project betreft een buitenschools project. Hierop is de doelstelling: *"ontwikkeling en implementatie van buitenschoolse NME"* van toepassing. Deze doelstelling komt tot uiting in het gezamenlijke ontwikkelen en gebruiken van produkten en diensten door een samenwerkingsverband van organisaties.

De NCDO heeft het project 'Water te kust en te keur' als een samenwerkingsproject geregistreerd dat zich richt op kwaliteitsverbetering.
- Kwaliteitsverbetering komt tot uiting in de doelstelling gericht op het vergroten van de effectiviteit, samenhang en herkenbaarheid van NME-activiteiten, diensten en halffabrikaten.
- Het project kan daarnaast als vernieuwend worden beschouwd. Het betreft een samenwerkingsproject tussen organisaties die zich niet klassiek met NME bezighouden.
- Doorwerking komt in het project tot uiting in de vorm van een convenant tussen 15 deelnemende organisaties waarin een intentieverklaring is neergelegd voor het voortzetten van de samenwerking in de toekomst.

Doelgroep
De primaire doelgroepen van het project 'Water te kust en te keur' zijn:
- Medewerkers en vrijwilligers van bezoekers- en informatiecentra langs de kust van Noord-Holland, Zuid-Holland en Zeeland
- Medewerkers en vrijwilligers bij de poldermusea en de historische gemalen aangesloten bij de Nederlandse Gemalen Stichting

Afgeleide doelgroepen van het project zijn:
- bezoekers van de genoemde centra
- onderwijs (Primair Onderwijs en Voortgezet Onderwijs)

Thema
De NCDO heeft het project 'Water te kust en te keur' onder diverse thema's geregistreerd. Dit betreft achtereenvolgens de thema's: biodiversiteit, duurzaamheid, vergroten natuurbesef en vrijetijdsbesteding en recreatie.

2.2 Organisatie van het project en afstemming met andere projecten/organisaties

Projectorganisatie
In 1996 nam het Consulentschap NME Noord-Holland het initiatief tot het project 'Water te kust en te keur' met als penvoerder het Bezoekerscentrum "De Hoep" van de NV PWN Waterleidingbedrijf Noord-Holland. Tot de 'initiatiefgroep' van het project 'Water te kust en te keur' behoren organisaties langs de Noordzeekust (zie Bijlage 1). Dit betrof in eerste instantie in

[2] Er is in 1997 een werkgroep 'Malen om Water' opgericht die bestaat uit 7 strategisch liggende gemalen. Bij deze oprichting is 100% deelname bereikt.

totaal negen organisaties, in een later stadium is de Nederlandse Gemalenstichting er bij betrokken op initiatief van de Programma Manager. Voor het leiden en coördineren van activiteiten van deze projectgroep is een projectcoördinator aangesteld.

De organisaties die de 'initiatiefgroep' van het project 'Water te kust en te keur' in het vierjarig project heeft betrokken of wil betrekken zijn in Bijlage 1 opgenomen. Deze partijen worden onderverdeeld in:
- bezoekerscentra langs kust en duin
- bezoekers- & informatiecentra landinwaarts gericht op water
- NME-projecten die relevant zijn voor uitwisseling
- andere instanties die al geïnformeerd zijn of nog geïnformeerd moeten worden

Een adviesgroep coacht op hoofdlijnen het samenwerkingsproject 'Water te kust en te keur' op organisatorisch, financieel en strategisch gebied. Deze adviesgroep bestaat uit de commissaris van de koningin van Zeeland, de dijkgraaf van het Hollands Noorderkwartier, een Statenlid van Noord-Holland en een directeur van een afdeling bestuurlijke en juridische zaken van Rijkswaterstaat in Zuid-Holland.

Afstemming met andere projecten/organisaties
In het project 'Water te kust en te keur' wordt enerzijds samengewerkt tussen bezoekers- en informatiecentra langs de kust. Anderzijds wordt er op basis van het thema 'water' samengewerkt met centra landinwaarts.

Bij het ontwikkelen van een visie op de inhoud van de samenwerking is gebruik gemaakt van de Vierde Nota Water en (daarmee samenhangende) ontwikkelingen ten aanzien van integraal waterbeheer, dynamisch kustbeheer en provinciale waterhuishoudingsplannen. Ook wordt afgestemd op de EUCC (European Union for Coastal Conservation) en op Waddenprojecten met betrekking tot voorlichting en educatie.

Elke partner van het samenwerkingsproject stelt zich op basis van een contract verantwoordelijk voor één of meer deelprodukten (zie Bijlage 1) en verantwoordt de activiteiten financieel door een gespecificeerde begroting vooraf. Deze deelprodukten worden zodanig opgezet dat gebruik door verwante informatiecentra mogelijk is en gestimuleerd wordt. Met het oog hierop wordt in het project 'Water te kust en te keur' ook gestreefd naar informatieuitwisseling met andere kust- en waterinformatiecentra en andere relevante projecten.

2.3 Duur en budget van het project

Duur van het project
Het project heeft in 1996 een meerjarig projectplan ingediend (van 1996 t/m 2000) waarvan tot nog toe drie jaar uit het budget van NME Extra Impuls zijn gefinancierd.

Budget
In 1996 is *f* 720.000,- voor een vierjarig project aangevraagd. Voor het eerste jaar (de initiatief en definitiefase) is *f* 144.000,- aangevraagd en toegekend.
In 1997 is *f* 233.000.- aangevraagd waarvan *f* 150.000,- is toegekend.
Voor 1998 heeft het Bezoekerscentrum "De Hoep" opnieuw *f* 233.000,- aan subsidie aangevraagd. Er is *f* 125.000,- toegekend.
De subsidie die uit NME Extra Impuls wordt gekregen is niet toereikend voor de geleverde diensten en producten. De organisaties die zijn aangesloten bij 'Water te kust en te keur' dragen

zelf meer bij dan de verplichte 10%. 'Water te kust en te keur' profiteert bijvoorbeeld van het project mondiale waterkringloop dat wordt gefinancierd door de Waterschappen. Staatsbosbeheer draagt meer dan ƒ30.000,- bij aan het realiseren van een inrichtingsplan voor de buitenomgeving. De NV PWN Drinkwaterbedrijf Noord-Holland draagt sterk bij aan de overhead kosten voor de coördinatie.

Begroting 'Water te kust en te keur' 1996-1998

Activiteitenkosten		*1996 begroot*	*1997 begroot*	*1998 begroot*
1-	Educatieve programma's project mondiale waterkringloop	ƒ 0,-	ƒ 0,-	ƒ 0,-
2-	Monitoringsysteem voor publiek	ƒ 10.000,-	ƒ 10.000,-	ƒ 4.000,-
3-	Cursussen/trainingen water/kustgids	ƒ 12.936,-	ƒ 7.500,-	ƒ 10.000,-
4-	Criteria en checklist educatieve produkties en tentoonstellingen	ƒ 5.000,-	ƒ 6.000,-	ƒ 4.000,-
5-	Implementatie informatiesysteem "De Vleet"	ƒ 15.000,-	ƒ 25.000,-	ƒ 10.000,-
6-	Samenwerking met Nederlandse Gemalenstichting e.a. centra	ƒ 4.000,-	ƒ 10.000,-	ƒ 10.000,-
7-	Gezamenlijke presentatie educatieve thema's	ƒ 10.000,-	ƒ 7.500,-	ƒ 7.500,-
8-	Samenwerkingsmodel veldwerk	ƒ 20.000,-	ƒ 15.000,-	ƒ 10.000,-
9-	Pilot versterking relatie educatieve omgeving bezoekers centrum	-	ƒ 11.750,-	ƒ 5.000,-
10-	Uitgave Nieuwsbrief	ƒ 7.500,-	ƒ 10.000,-	ƒ 10.000,-
11-	Workshops, werkconferenties, etc.	-	ƒ 18.950,-	ƒ 9.500,-
12-	Coördinatie, evaluatie en deel bureaukosten	ƒ 30.000,-	ƒ 45.000,-	ƒ 55.000,-
13-	Onvoorzien			ƒ 3.888,-
totaal		ƒ 114.436,-	ƒ166.700,-	ƒ138.888,-
A: *Eigen bijdrage minimaal 10%*		ƒ 11.444,-	ƒ 16.700,-	ƒ 3.888,-
Totaal toegekend		ƒ 144.000,-	ƒ150.000,-	ƒ125.000,-

3 PROCES-INDICATOREN

Geplande activiteiten 1996-1999

Algemene activiteiten

- organiseren van workshops, werkconferenties en informatiebijeenkomsten (voornamelijk te financieren uit eigen bijdrage)
- informatie uitwisseling en afstemming van activiteiten
- uitbreiding van samenwerking naar Zuid-Holland en Zeeland, andere water- en kustbeheerders
- evaluatie door extern bureau (zie aanvraag 1996)

Specifieke activiteiten

1) Educatieve 'opschaling' project mondiale waterkringloop
2) Monitoring van dieren/planten/verschijnselen door het algemene publiek
3) Trainingen tot water- kustgids (voor vrijwilligers en terreinbeheerders, medewerkers bezoekers- en informatiecentra en leerkrachten)
4) Opstellen en invoeren criteria en checklist educatieve produkties en tentoonstellingen voor alle centra
5) Ontwikkeling en implementatie gezamenlijk geautomatiseerd Informatiesysteem voor publiek en medewerkers; (aangesloten wordt op het bestaande voorbeeldsysteem "De Vleet" van Ecomare)
6) Betrekken van kleine waterorganisaties (bijvoorbeeld stoomgemalen) bij NME
7) Gezamenlijke presentatie van educatieve thema's naar het onderwijs en de recreanten (bijvoorbeeld Herfst aan zee van PWN, biodiversiteit, water 'hier en daar')
8) stimuleren veldwerk 'vanuit' bezoekers- en informatiecentra
9) Model en pilot versterking relatie educatieve binnen- en buitenomgeving bezoekers- en informatiecentra, in de pilot uitgewerkt op thema water
10) Ontwikkelen en produceren nieuwsbrief

Uitgevoerde activiteiten 1996

In 1996 zijn de volgende algemene activiteiten uitgevoerd:

- Er heeft 3 keer een vergadering plaatsgevonden die door alle deelnemende partijen is bezocht.
- Er zijn tal van instanties op de hoogte gebracht van het samenwerkingsproject. Dit betreft Rijkswaterstaat, RIKZ, Provincie Noord-Holland, Waterschap Het Lange Rond, European Union for Coastal Conservation (EUCC), Stichting Duinbehoud, Vereniging Natuurmonumenten, IVN, Unie van Waterschappen, Stichting Veldwerk Nederland, Veldstudiecentrum Hei- en Boeicop, GREEN-projecten, Coastwatch, Stichting Reinwater.

Verder is er in 1996 een start gemaakt met het uitvoeren van alle geplande specifieke activiteiten. Deze worden hieronder kort toegelicht [3].

[3] Jaarverslag 1996, 'Water te kust en te keur', Consulentschap natuur- en milieu educatie Noord-Holland.

1) Educatieve programma's project mondiale waterkringloop
doel: Overdracht van informatie, kennis en inzicht over taken en verantwoordelijkheden van de participanten in de samenwerking tussen de drinkwaterbedrijven en de waterschappen ten aanzien van 'water' als natuurlijk fenomeen
doelgroep: alle basisscholen in Noord-Holland en burgers in het algemeen
activiteiten: ontwikkeling maquette voor reizende tentoonstelling, ontwikkeling ondersteunende brochures en educatieve pakketten

2) Pilot monitoringssysteem (monitoring van dieren/planten/verschijnselen) voor publiek,
doel: inventarisatie ('monitoring') van de verspreiding van dagactieve nachtvlinders om de invloed van beheersmaatregelen op deze verspreiding vast te leggen en bewustmaking van bezoekers/deelnemers met betrekking tot monitoring nachtvlinders.
doelgroep: doelgroep is het publiek van bezoekers- en informatiecentra en Primair Onderwijs, deze worden pas in 1997 bereikt
activiteiten: organisatie bijeenkomsten en besprekingen met de KNNV en met het IVN, vaststellen routes voor monitoring, uitwerking van waarnemingsformulieren en zoekkaarten, informatieverspreiding via mailing naar scholen, via persberichten en infopanelen en via de nieuwsbrief

3) Cursussen/trainingen water/kustgids voor vrijwilligers en beheerders
doel: kennisverbreding over het 'eigen' gebied ten aanzien van natuur, landschap en milieu in relatie tot water.
doelgroep: beheerders van bezoekers- en informatiecentra en vrijwilligers, medewerkers bezoekers- en informatiecentra en leerkrachten die zich bezighouden met NME
activiteiten: ontwikkeling cursus door participanten uit het samenwerkingsverband 'Noordhollandse kust' (Ecomare en Uitwaterende sluizen in het Hollands Noorderkwartier)

4) Invoering criteria en checklist educatieve produkties en tentoonstellingen
doel: invoeren in bezoekers- en informatiecentra van een checklist 'criteria' met betrekking tot inhoud, vorm en financiën voor gezamenlijke educatieve produkties en tentoonstellingen
doelgroep: basisonderwijs en het algemene publiek (waaronder ook senioren en kleuters)
activiteiten: inventariseren van (gewenste) activiteiten op het gebied van tijdelijke tentoonstellingen en educatieve projecten bij bezoekers- en informatiecentra via schriftelijk en telefonische enquête

5) Implementatie informatiesysteem 'De Vleet'
doel: het bestaande geautomatiseerde informatiesysteem 'de Vleet' [4] toepasbaar maken voor de bezoekers- en informatiecentra langs de Noordzeekust
doelgroep: publiek en medewerkers van bezoekers- en informatiecentra
activiteiten: begeleiding door Ecomare van besluitvorming door bezoekers- en informatiecentra over het informatiesysteem en verspreiding van de ontwikkelde demo "de Vleet" onder deze centra.

6) Uitwerking van de samenwerking met de Nederlandse Gemalen Stichting
doel Nederlandse Gemalenstichting: het behoud van gemalen die niet meer nodig zijn voor de waterbeheersing via het uitbreiden van NME-activiteiten binnen de Nederlandse Gemalenstichting.
doel van dit project: inventariseren van NME activiteiten, materialen en projecten met betrekking tot water bij een aantal relevante organisaties en historische gemalen.

[4] Een digitale encyclopedie over de natuur- en milieu aangelegenheden van de wadden, de kust en de Noordzee waarvan de informatie actueel wordt gehouden.

doelgroep: bezoekers- en informatiecentra en historische gemalen
activiteiten: inventarisatie en selectie van kwalitatief goede educatieve programma's met betrekking tot water, voor uitvoer in bezoekerscentra van gemalen

7) Gezamenlijke presentatie educatieve thema's (als eerste: 'Herfst aan Zee, later o.a. biodiversiteit, water 'hier en daar,)
doel: behoeftepeiling tot structurele samenwerking door bezoekers- en informatiecentra en Nederlandse Gemalenstichting
doelgroep: bezoekers- en informatiecentra en Nederlandse Gemalenstichting
activiteiten: interviews met vertegenwoordigers van de bezoekers- en informatiecentra langs de Noordzeekust en vertegenwoordigers van de Nederlandse Gemalenstichting, ontwikkeling 'stappenplan' voor het verkrijgen van draagkracht voor samenwerking

8) Samenwerkingsmodel veldwerk vanuit bezoekerscentra
doel: meer publieksgroepen betrekken bij veldwerkactiviteiten en een goede coördinatie en afstemming daarvan door bezoekerscentra in Noord-Holland en eventueel in andere delen van Nederland.
doelgroep: medewerkers van bezoekers- en informatiecentra met als afgeleide publieksgroepen waaronder scholen
activiteiten: Uitwerking van drie veldwerk-trainingsdagen, interviews met participanten uit het samenwerkingsverband "Noordhollandse kust" gericht op wensen en mogelijkheden ten aanzien van veldwerk. Start met inventarisatie van reeds beschikbare "veldwerkpakketten", voorbereidingen voor proefprojecten van veldwerk in 1997.

9) Model en pilot versterking relatie educatieve binnen- en buitenomgeving bezoekerscentrum, in de pilot uitgewerkt op thema water
doel: ontwerpen van praktische ideeën voor de inrichting van de buitenruimte van bezoekerscentra.
doelgroep: kinderen in de leeftijdscategorie 6-12 jaar
activiteiten: pas in 1997 gestart

10) Uitgave nieuwsbrief
doel: het verstrekken van informatie over (lokale) plannen, projecten, ontwikkelingen en gebeurtenissen in en rond bezoekers- en informatiecentra om de betrokkenheid en de samenwerking van alle medewerkers van deze centra optimaliseren.
doelgroep: de beroepsmatige en vrijwilliger medewerkers van bezoekerscentra en de maatschappelijke omgeving van de bezoekerscentra.
activiteiten: ontwikkeling 0-nummer van de nieuwsbrief

Geplande activiteiten 1997-1999

Algemene activiteiten
- participeren in vergaderingen van het projectteam (twee maal per jaar)
- organisatie veldwerkdagen, trainingsdagen watergids en een conferentie in 1997
- In Zuid-Holland en Zeeland is er toenemende belangstelling om met de kustcentra een samenwerkingsverband aan te gaan. Het samenwerkingsproject wil zich in de loop der tijd uitbreiden door aan te sluiten op de kustsamenwerking die zich ontwikkelt in het waddengebied en in het buitenland (bron: jaarverslag 1996).

Specifieke activiteiten

1) Educatieve opschaling project mondiale waterkringloop
   - presentatie '1 pot nat' op conferentie van 'Water te kust en te keur'
   - verspreiding en nazorg van reizende tentoonstelling verzorgd door PWN Drinkwaterbedrijf Noord-Holland
2) Monitoring van dieren/planten/verschijnselen door het algemene publiek
   - organisatie tentoonstellingen en dialezing naar aanleiding van de eerste pilot 'monitoring'
   - evaluatie van deze pilot
   - presentatie vervolgplan
3) Trainingen tot water- kustgids (voor vrijwilligers en terreinbeheerders)
   - organisatie 2 cursussen "water- kustgids"
   - evaluatie van cursussen
4) Invoering criteria en checklist educatieve produkties en tentoonstellingen voor alle centra
   - afronding rapportage
   - oprichting werkgroep "ontwikkeling en organisatie gezamenlijke tentoonstellingen"
   - evaluatie
5) Implementatie gezamenlijk geautomatiseerd Informatiesysteem voor publiek en medewerkers
   - uitvoering Plan van Aanpak met betrekking tot invoering geautomatiseerd infosysteem
   - aanvraag hardware voor kleine deelnemende partijen
6) Betrekken van kleine waterorganisaties (bijvoorbeeld stoomgemalen) bij NME
   - ontwikkeling van handleiding voor gemalen-bezoekerscentra waarin wordt aangegeven hoe gemalen bezoekerscentra moeten gaan functioneren (met daarin: een stappenplan, typologie van educatieve programma's, eisen en voorwaarden)
   - realisatie van landelijke en regionale netwerken
7) Gezamenlijke presentatie van educatieve thema's naar het onderwijs en de recreanten (bijvoorbeeld Herfst aan zee van PWN, biodiversiteit, water 'hier en daar')
   - presentatie van het rapport op de conferentie 'Water te kust en te keur'
   - nagaan in welke vorm de samenwerking kan worden gegoten en zoeken naar concrete mogelijkheden om samenwerking succesvol van start te laten gaan
8) stimuleren kust/waterveldwerk 'vanuit' bezoekers- en informatiecentra
   - organiseren van drie trainingsdagen
   - voortzetting inventarisatie van veldwerkpakketten en verder ontwikkelen en uitwisselen ervan
9) Model en pilot versterking relatie educatieve binnen- en buitenomgeving bezoekers- en informatiecentra, in de pilot uitgewerkt op thema water
   - ontwikkelen ideeënboekje
   - maken inrichtingsplan
   - inrichten buitenruimte van bezoekerscentrum 'Het Zandspoor'
10) Ontwikkelen en produceren nieuwsbrief
   - uitgeven drie nieuwsbrieven
   - presentatie driejarig plan
   - evaluatie nieuwsbrief

Uitgevoerde activiteiten 1997-1998

Algemene activiteiten
- conferentie op 5 september 1997
- In 1997 hebben 6 teamvergaderingen plaatsgevonden

Specifieke activiteiten
1) Educatieve opschaling project mondiale waterkringloop
   - na de presentatie '1 pot nat' op conferentie van 'Water te kust en te keur' is dit project officieel afgerond.
   - De verspreiding en nazorg worden verder gedragen door de verantwoordelijke partijen waaronder de Noord-Hollandse drinkwater maatschappijen en waterschappen.
2) Monitoring van dieren/planten/verschijnselen door het algemene publiek
   - tot oktober 1997 heeft gegevensverzameling plaatsgevonden. Deze zijn verwerkt in een rapport (zie Hoofdstuk 4)
   - Er zijn inmiddels 5 monitoringroutes ontworpen waar 4 soorten vlinders door publiek waargenomen kunnen worden
   - Er heeft een interne evaluatie plaatsgevonden waarbij een aantal organisatorische knelpunten werden geconstateerd (zoals de diefstal van paaltjes langs de route)
   - Het project zal uit eigen middelen de route weer opnieuw van paaltjes voorzien
3) Trainingen tot water- kustgids (voor vrijwilligers en terreinbeheerders, medewerkers bezoekers- en informatiecentra en leerkrachten)
   - één cursus "water- kustgids" aan 20 deelnemers bestaande uit 8 dagdelen is gerealiseerd door Ecomare en Uitwaterende Sluizen (US).
   - de cursus is na afloop geëvalueerd door de betrokken deelnemers. De cursus werd goed ontvangen. Wel was er kritiek op de informatieverspreiding die (te) laat werd versterkt.
   - de tweede geplande cursus watergids wordt niet gegeven. Gelijktijdig met deze cursus is op verzoek van het project 'Water te kust en te keur' door het IVN in Noord-Holland een 'mal' ontwikkeld van een cursus "Water-gids" die in het gehele land gebruikt kan worden door NME-centra en IVN-afdelingen. Met de watergidsenopleiding wordt gezamenlijk verder gegaan.
4) Invoering criteria en checklist educatieve produkties en tentoonstellingen voor alle centra
   - De rapportage is in 1997 afgerond (zie Hoofdstuk 4)
   - Er is nog geen werkgroep "ontwikkeling en organisatie gezamenlijke tentoonstellingen" opgericht met 'nieuwe' trekkers. Het ligt in de verwachting dat dit wel gebeurt.
   - Een evaluatie heeft tot dusverre nog niet plaatsgevonden
5) Implementatie gezamenlijk geautomatiseerd Informatiesysteem voor publiek en medewerkers
   - In 1997 is een start gemaakt met de uitvoering van het Plan van Aanpak met betrekking tot invoering geautomatiseerd infosysteem.
6) Betrekken van kleine waterorganisaties (bijvoorbeeld stoomgemalen) bij NME
   - Er is een handleiding ontwikkeld voor gemalen-bezoekerscentra waarin wordt aangegeven hoe gemalen bezoekerscentra moeten gaan functioneren (met daarin: een typologie van educatieve produkten, eisen en voorwaarden voor voorlichting en educatie)
   - Er is contact gelegd met de Unie van Waterschappen in het kader van de realisatie van landelijke en regionale netwerken
7) Gezamenlijke presentatie van educatieve thema's naar het onderwijs en de recreanten (bijvoorbeeld Herfst aan zee van PWN, biodiversiteit, water 'hier en daar')
   - het rapport (zie Hoofdstuk 4) van dit project is gepresenteerd op de conferentie 'Water te kust en te keur'

- In januari 1998 is een bijeenkomst georganiseerd waarin door 15 deelnemers is gesproken over de vraag hoe er in de toekomst permanent samengewerkt kan worden. Via vragenlijsten is nagegaan in welke vorm men wil samenwerken. Aan de hand van de uitkomsten is een concept convenant opgesteld. De participanten hopen deze 30 juni 1998 te ondertekenen. Voor deze ondertekening worden ook alle relevante partijen van buitenaf uitgenodig.

8) stimuleren kust/waterveldwerk 'vanuit' bezoekers- en informatiecentra
- Er hebben in 1997 drie trainingsdagen plaatsgevonden (25 april, 16 juni en 7 november).
- verder is de inventarisatie en ontwikkeling van veldwerkpakketten voortgezet

9) Model en pilot versterking relatie educatieve binnen- en buitenomgeving bezoekers- en informatiecentra, in de pilot uitgewerkt op thema water
- Er is een ideeënboekje ontwikkeld
- Er is een inrichtingsplan gemaakt en gedeeltelijk uitgevoerd voor een buitenruimte van bezoekerscentrum 'Het Zandspoor'

10) Ontwikkelen en produceren nieuwsbrief
- Er zijn in 1997 drie nieuwsbrieven geproduceerd en verstuurd aan ca. 30 organisaties die deelnemen aan het project 'Water te kust en te keur'
- Er heeft een schriftelijke enquête plaatsgevonden via de nieuwsbrief. De respons was zeer laag. Er heeft vervolgens nog een belronde plaatsgevonden. De ontvangers reageerden over het algemeen enthousiast op de nieuwsbrief (die informatief werd gevonden) .

Toekomstige activiteiten

2) Monitoring van dieren/planten/verschijnselen door het algemene publiek
- De tentoonstellingen en dialezing naar aanleiding van de eerste pilot 'monitoring' moet nog volgen in 1998
- In het vervolgplan voor 1998- is vastgelegd dat door de deelnemende organisaties een blauwdruk voor monitoring door publiek ontwikkeld zal worden (die niet is gekoppeld aan een thema)

3) Trainingen tot water- kustgids (voor vrijwilligers en terreinbeheerders)
- Volgend jaar zullen de krachten van Ecomare, US en IVN worden gebundeld tot een landelijke cursus watergids.

4) Invoering criteria en checklist educatieve produkties en tentoonstellingen voor alle centra
- Omdat deze rapportage vrij uitgebreid is zal er een beknoptere versie worden geschreven die ter ondersteuning dient van de communicatie met andere organisaties. Hierbij wordt wat de lay-out betreft overleg gepleegd met project 9.
- Oprichting werkgroep "ontwikkeling en organisatie gezamenlijke tentoonstellingen" met 'nieuwe' trekkers.

5) Implementatie gezamenlijk geautomatiseerd Informatiesysteem voor publiek en medewerkers
- De gelden voor 1998 zullen worden ingezet om de drempel ten aanzien van de deelnemende organisaties te verlagen.

6) Betrekken van kleine waterorganisaties (bijvoorbeeld stoomgemalen) bij NME
- De gelden worden ingezet voor de verdere realisatie van landelijke netwerken.

7) Gezamenlijke presentatie van educatieve thema's naar het onderwijs en de recreanten (bijvoorbeeld Herfst aan zee van PWN, biodiversiteit, water 'hier en daar')
- De NV PWN gaat voor het project 'Water te kust en te keur', 'het oceanenjaar' vertegenwoordigen. Deze gelden zijn bedoeld om een brug te slaan naar diverse organisaties.

8) Stimuleren kust/waterveldwerk 'vanuit' bezoekers- en informatiecentra
- Ook bij dit project wordt het geld benut om 'bruggen' te slaan naar diverse organisaties (bijvoorbeeld via aansluiting op 'veldnet').

- Verder wordt er een folder ontwikkeld voor publiek met betrekking tot activiteiten op het gebied van veldwerk.

9) Model en pilot versterking relatie educatieve binnen- en buitenomgeving bezoekers- en informatiecentra, in de pilot uitgewerkt op thema water
   - Het verschenen rapport "Spelen met de Natuur" wordt herschreven tot een aantrekkelijk, logisch en praktisch boekje dat dient ter ondersteuning van de communicatie en dat als uitgangspunt kan worden gebruikt als andere organisaties iets willen op dit gebied. Hierbij wordt wat de lay-out betreft overleg gepleegd met project 4.

10) Ontwikkelen en produceren nieuwsbrief
   - Onderzocht wordt of de doelgroep van de Nieuwsbrief moet worden aangepast en of het gebruik van Internet voor deze doelgroep een haalbare kaart is.
   - In 1998 zal de nieuwsbrief nog 3x verschijnen

4 PRODUCT-INDICATOREN

Produkten
Het project 'Water te kust en te keur' heeft naast diverse artikelen in kranten en NME-vakbladen de volgende produkten opgeleverd:

produkten 1996:
- (project 1) Maquette van de tentoonstelling en brochure "1 pot nat" (folder, lespakket, waterkrant)
- (project 2) Informatiemap 'vlindermonitoring' met persberichten etc.
- (project 3) Cursus watergids (dossiers)
- (project 5) Demo van geautomatiseerd informatiesysteem "de Vleet"
- (project 10) nieuwsbrief (0-nummer)

produkten 1997:
- (project 1) Tentoonstelling "1 pot nat"
- (project 4) Rapport inclusief checklist, A.P. Scheele "Samenwerking binnen 'Water te kust en te keur': tentoonstellingen en manifestaties", maart 1997
- (project 5) Eerste en tweede versie van het geautomatiseerd informatiesysteem "de Vleet"
- (project 6) Rapport van R. Kloppenburg "Een inventarisatie van educatieve materialen over water", maart 1997
- (project 6) "Handreiking aan gemalen bij de realisatie van de functie bezoekerscentrum", Malen om Water, Nederlandse Gemalenstichting, 1997.
- (project 7) Onderzoeksrapport van M.J.A. Groenewegen, "communicatieve samenwerking informatie- en bezoekers-centra", Gallileo Management Consultants, november 1997.
- (project 8) Verslag 'deel project veldwerk', november 1997
- (project 9) Rapport van W. Stoffel "spelen met de natuur in de kustzone", nov. 1997
- (project 10) drie nieuwsbrieven

Evaluatie van 'Water te kust en te keur'
Er heeft in 1996 of 1997 geen externe evaluatie van het project 'Water te kust en te keur' plaatsgevonden[5]. Wel is er een jaarverslag over 1996 aan de NCDO gestuurd. Hierin zijn de belangrijkste activiteiten die in 1996 door de verschillende deelprojecten zijn uitgevoerd beschreven (zie ook proces-indicatoren). Tevens is in dit verslag bij ieder deelproject een kwalitatief oordeel gegeven over de mate waarin het project heeft voldaan aan de verschillende beleidsaccenten: vernieuwing, kwaliteitsverbetering en doorwerking. Naar het oordeel van de projectcoördinatoren voldoen de deelprojecten in voldoende mate aan kwaliteitsverbetering en vernieuwing. Het aspect doorwerking zal in veel gevallen in een latere fase van het project tot uiting moeten komen wanneer de projecten produkten hebben opgeleverd die voor anderen bruikbaar zijn.

Inhoudelijke knelpunten
In het jaarverslag van het project 'Water te kust en te keur' is een aantal knelpunten genoemd.
- onderling overleg, goedkeuringsprocedures etcetera vergen veel tijd als gevolg van de grote groep participanten

[5] Een evaluatie wordt mogelijk door een extern bureau uitgevoerd in 1999.

- samenwerking wordt soms bemoeilijkt door de diversiteit in (werk)methoden en de grote geografische spreiding in locaties van de samenwerkende partners
- gebrek aan vereiste apparatuur en algemene know-how bemoeilijkt de implementatie van het informatiesysteem

5 EFFECT-INDICATOREN

Relatie met doelstelling
Zoals in H.2 is aangegeven is de algemene doelstelling van het project 'Water te kust en te keur': *"de effectiviteit, samenhang en herkenbaarheid te vergroten van NME-activiteiten, diensten en halffabrikaten met als inhoud kust, duin en water (mondiale waterkringloop, zout/zoet, kwaliteit/kwantiteit), gericht op gezamenlijke publieksgroepen, waaronder het onderwijs"*.
Uit de uitgevoerde activiteiten kan worden afgeleid dat aan een aantal aspecten van deze algemene doelstelling al invulling is gegeven:

- de toegenomen samenhang van NME activiteiten blijkt ondermeer uit de uitwerking van het project 'Water te kust en te keur' waarbij het principe geldt dat één van de deelnemende NME-centra als 'trekker' van een deelproject optreedt en bij de uitvoering ervan partners betrekt. Een kanttekening hierbij is dat niet in ieder project partners worden betrokken.
- de toegenomen effectiviteit van het project 'Water te kust en te keur' blijkt tot dusverre uit activiteiten die gericht zijn op het gebruik van elkaars produkten en expertise (bijvoorbeeld de ontwikkeling van een cursus watergids die als model kan worden gebruikt voor de ontwikkeling van watergidsen voor andere delen van Nederland, het toepasbaar maken van een geautomatiseerd informatiesysteem voor andere centra).
- Er is op dit moment niet vast te stellen of de herkenbaarheid van NME-activiteiten is toegenomen. Hiervoor zou een onderzoek onder doelgroepen moeten plaatsvinden.

Bereik
Naast deze algemene doelstelling zijn de volgende kwantitatieve doelstellingen geformuleerd:

- *75% van de bezoekers- en informatiecentra langs de Hollandse en Zeeuwse kust heeft voor het eind van de project periode in 1999 actief deelgenomen aan één of meerdere onderdelen van het samenwerkingsproject 'Water te kust en te keur' (1996: 15%, 1997: 30%, 1998: 60%)*
- *60% van de poldermusea en de gemalen aangesloten bij de Nederlandse Gemalen Stichting hebben uiterlijk in 1999 actief deelgenomen aan het samenwerkingsproject (1996: 10%, 1997: 25%, 1998: 50%)*
- *35% van de bezoekers (inclusief scholen) van de genoemde centra hebben in 1999 gebruik gemaakt of kennis genomen van (deel-) produkten van het samenwerkingsproject (1997: 5%, 1998: 20%)*

Uit het jaarverslag over 1996 is niet op te maken in hoeverre deze doelstelling wat het jaar 1996 betreft gerealiseerd is. Uit het interview met de coördinator van het project blijkt dat de eerste twee kwantitatieve doelstellingen zijn bereikt tijdens de conferentie die is gehouden. Aan deze conferentie hebben 120 mensen uit het NME-werkveld deelgenomen (van de 30 bezoekers- en informatiecentra en 7 gemalen). Het is niet bekend of de derde doelstelling is gehaald. In het Jaarverslag van 1997 zal op deze doelstelling worden teruggekomen. Bezoekers zijn in 1997 in aanraking gekomen met het project 'Water te kust en te keur' via 'De Vleet', 'de reizende tentoonstelling', 'de buitenomgeving', 'monitoring voor publiek' en indirect via de cursus 'watergids' en 'veldwerk'.

Effect volgens doelgroep
Om een idee te krijgen van het effect van het project 'Water te kust en te keur' volgens de doelgroepen van dit project, heeft een telefonisch interview plaatsgevonden met twee vertegenwoordigers van NME-organisaties die bij het project 'Water te kust en te keur' betrokken zijn. In dit interview zijn de volgende aspecten aan de orde gesteld: vooraf geformuleerde verwachtingen/doelstellingen, verloop (succes- en faalfactoren), opbrengsten, gerealiseerde

verwachtingen/ doelstellingen, effecten, doorwerking en aanbevelingen voor een eventueel vervolg.
De verwachting van het project 'Water te kust en te keur' was dat het mogelijkheden zou bieden voor samenwerking. Via deze samenwerking zocht men mogelijkheden voor gecoördineerde distributiekanalen van producten (variërend van brochures tot lesmateriaal), die al of niet gezamenlijk zouden worden ontwikkeld.
Het verloop van het proces wordt wisselend beoordeeld. De open instelling van de meeste bezoekers- en informatiecentra voor initiatieven van buitenaf wordt als pluspunt genoemd. Daar staat echter tegenover dat sommige bezoekers- en informatiecentra zich nog terughoudend opstellen. Deelname aan de samenwerking wordt vooralsnog als vrijblijvend ervaren. Een van de geïnterviewde personen vindt dat er te weinig bekendheid wordt gegeven aan de mogelijkheden om te participeren in het samenwerkingsverband. Hier blijkt overigens een verschil te bestaan tussen de subjectieve beleving van de geïnterviewde en de objectieve activiteiten die op het gebied van informatieverstrekking volgens de projectcoördinator zijn ondernomen.
Tot dusverre hebben de betrokken gebruikers bij het project nog nauwelijks gebruik kunnen maken van (elkaars) opbrengsten van het project. De meeste energie wordt op dit moment nog gestoken in het opzetten van een structureel samenwerkingsverband. In dit kader zijn besprekingen gevoerd over het sluiten van een convenant (zie H. 3, uitgevoerde activiteiten, project 7).
Het project 'Water te kust en te keur' heeft tot dusverre met name effecten gehad op de openheid en bereidheid van de betrokken organisaties om voor elkaars produkten en ideeën open te staan.
De verwachtingen ten aanzien van het project zijn nog niet gerealiseerd. Een van de geïnterviewden verwacht echter wel binnenkort gebruik te kunnen maken van de samenwerking door eigen produkten in samenwerking met anderen uit te geven. Deze respondent verwacht ook dat deze samenwerking in de toekomst zal blijven bestaan. Concrete onderhandelingen (over een roulerend secretariaat) zijn hierover al gaande.
Aanbevelingen die door de geïnterviewde gebruikers van het project 'Water te kust en te keur' worden gedaan zijn: intensiveren van informatie aan relevante geïnteresseerden die mogelijk bij de samenwerking betrokken zouden kunnen worden en doorgaan met het convenant met intentieverklaringen tot samenwerking in de toekomst door de huidige, bij het project betrokken, organisaties.

6 BESCHOUWING

In dit hoofdstuk wordt het project van een kwalitatieve waardering voorzien. Hierbij wordt de indeling in input-, proces-, produkt- en effect-indicatoren gehanteerd.

6.1 Succes- en faalfactoren

Input-indicatoren

Succesfactoren
- De afstemming van het project 'Water te kust en te keur' op andere projecten is goed voorbereid. In de project organisatie is rekening gehouden met ervaringen van andere projecten en ontwikkelingen in NME. Ook is een adviescommissie samengesteld.
- In de projectaanvraag van 'Water te kust en te keur' voor 1996-2000 zijn naast de kwalitatieve doelstelling, meetbare kwantitatieve doelstellingen geformuleerd.
- In het project 'Water te kust en te keur' zijn veel partners betrokken zodat doorwerking van initiatieven en activiteiten kan worden geoptimaliseerd.

Faalfactoren
- De planning van activiteiten in het project 'Water te kust en te keur' is onvoldoende uitgewerkt naar jaar zodat controle op uitgevoerde activiteiten en op de verhouding tussen kosten en baten nauwelijks kan plaatsvinden.
- De doelgroep 'onderwijs' is niet helder gespecificeerd.
- De activiteiten voor 1998 zijn weinig gespecificeerd in de aanvraag (bijvoorbeeld "om de voorgenomen plannen te realiseren binnen de werkgroep "Malen om Water" krijgt de Gemalenstichting in 1998 wederom ondersteuning").

Proces-indicatoren

Succesfactoren
- Er zijn veel activiteiten uitgevoerd in 1996 en 1997
- Er zijn activiteiten uitgevoerd op het gebied van informatieverspreiding aan diverse instanties. Alle in bijlage 1 genoemde instanties zijn inmiddels geïnformeerd.

Faalfactoren
- De uitvoering van projecten zou efficiënter kunnen. Er wordt bijvoorbeeld in 1998 een beknoptere versie van een rapport uit 1997 geschreven (project 4). Er zijn in 1997 twee cursussen 'watergids' ontwikkeld die vervolgens worden samengevoegd tot een landelijke cursus (project 3).

Produkt-indicatoren

Succesfactoren
- Ieder deelproject heeft concrete produkten opgeleverd (in 1996 of in 1997).

Faalfactoren
- Het eindverslag over 1996 is weinig gestructureerd waardoor het soms onduidelijk is wat de doelstelling is en wat werkelijk is uitgevoerd. Verder wordt geen aandacht geschonken aan de realisatie van de kwantitatieve doelstellingen uit de projectaanvraag.

Effect

Succesfactor
- Het project 'Water te kust en te keur' heeft de kwalitatieve doelstellingen al gedeeltelijk bereikt.
- De deelprojecten zorgen voor doorwerking door het betrekken van (nieuwe) partners bij de uitvoer van activiteiten en het opleveren van halffabrikaten die door andere op water gerichte NME-organisaties gebruikt kunnen worden.

Faalfactoren
- Uit de projectaanvragen van 1996, 1997 en 1998 blijkt dat de kosten van het project 'Water te kust en te keur' oplopen wanneer produkten in de realisatiefase komen. De voorbereiding van produkten (ontwikkeling van cursussen e.d.) is dus goedkoper dan de uitvoering ervan (het geven van de cursussen). Als het uitvoeren van NME-activiteiten sterk afhankelijk is van de subsidie uit de NME Extra Impuls, dringt de vraag zich op of de projecten doorwerking zullen hebben na het stopzetten van deze subsidie.

6.2 Invulling aan doelstellingen en beleidsaccenten van de NME-Extra Impuls

6.2.1 Relatie met doelstellingen Kaderplan NME-Extra Impuls

Het project 'Water te kust en te keur' is buitenschools. Met dit project tracht men de doelstelling *"ontwikkeling en implementatie van buitenschoolse NME"* te realiseren.

Deze doelstelling komt tot uiting in: de ontwikkeling van overdraagbare cursussen, monitoringsmethoden, tentoonstellingen, informatie systemen e.d.. De implementatie komt tot stand via het daadwerkelijk uitvoeren en evalueren van de ontwikkelde produkten.

6.2.2 Relatie met beleidsaccenten Kaderplan NME-Extra Impuls

Inhoudelijke vernieuwing
Het project 'Water te kust en te keur' is vernieuwend via:
- werkwijze (de samenwerking tussen organisaties die zich niet van oudsher met NME bezighouden)

Kwaliteitsverbetering
Het project 'Water te kust en te keur' realiseert kwaliteitsverbetering via:
- bevorderen van efficiëntie door samen te werken aan gelijksoortige activiteiten en door van elkaar te leren via de uitwisseling van ervaringen en produkten

Doorwerking

'Water te kust en te keur' brengt doorwerking in de praktijk via:

- op de hoogte brengen van een groot aantal instellingen van het samenwerkingsproject 'Water te kust en te keur'
- implementeren van produkten en ervaringen in andere NME-organisaties
- verbreden samenwerkingsverbanden door nieuwe samenwerkingsverbanden aan te gaan (bijvoorbeeld met kustcentra uit Zuid-Holland en Zeeland)
- opleveren van halffabrikaten die bruikbaar zijn voor andere op water gerichte NME-organisaties

DOCUMENTATIE

- Projectaanvraag 1996 'Water te kust en te keur', PWN-bezoekerscentrum "De Hoep", 28 april 1996.
- Jaarverslag 1996, 'Water te kust en te keur', Consulentschap natuur- en milieu educatie Noord-Holland.
- Projectaanvraag 1997 'Water te kust en te keur', PWN-bezoekerscentrum "De Hoep", 29 aug. 1996
- Projectaanvraag 1998 'Water te kust en te keur', PWN-bezoekerscentrum "De Hoep", 26 aug. 1997
- Subsidieverdeling over 1998 'Water te kust en te keur', PWN-bezoekerscentrum "De Hoep", 1998
- Böhre, P., "Meerwaarde van samenwerking staat centraal, Uniek project 'Water te kust en te keur' loopt gesmeerd", Mens & Natuur, lente 1998
- Informatiebulletin voor bezoekers- en informatiecentra in Nederland en België, 'Water te kust en te keur' , april 1997, juli 1997, december 1997.

BIJLAGE 1

Overzicht betrokken en te betrekken partijen bij het project 'Water te kust en te keur' [6]

Bezoekerscentra langs kust en duin

Initiatiefgroep: deelnemers aan de samenwerking 'Noordzeekust en de Gemalenstichting' (tussen haakjes project(en) waarvan de betreffende instantie 'trekker' is en de betrokken partners)

- N.V. PWN Drinkwaterbedrijf Noord-Holland, bezoekerscentrum "De Hoep" in Castricum (tevens penvoerder) (project 1 met als partners: Rijkswaterstaat, Gem. Waterleidingen Amsterdam. Hoogheemraadschap USHN, Provincie NH; project 7 met als partners bij voorbereiding: enkele centra langs de Vlaamse, Zeeuwse en Hollandse kust)
- Gemeentelijke Waterleiding Amsterdam, bezoekerscentrum "de Oranjekom" in Vogelenzang (project 2 met als partner: IVN, afdeling Noord-Kennemerland, bezoekerscentrum "Parnassia")
- Hoogheemraadschap Uitwaterende Sluizen in het Hollands Noorderkwartier (USHN), bezoekerscentrum "Dijk te Kijk" in Petten (deel van project 3 met als partner: IVN)
- Stichting Nationaal Park Zuid-Kennemerland, bezoekerscentrum "De Kennemerduinen" in Overveen (project 4)
- Ecomare/De Koog op Texel (tevens contactorganisatie i.v.m. centra op de Wadden) (deel van project 3 met als partner: IVN; project 5 met als huidige deelnemers: waddeninformatiecentra)
- Nederlandse Gemalen Stichting (project 6 met als partner: Consulentschap natuur- en milieu educatie Noord-Holland)
- IVN, afdeling Noord-Kennemerland, bezoekerscentrum "Parnassia" in Bergen aan Zee (project 8 met als partner: Ecomare)
- Staatsbosbeheer, bezoekerscentrum "Het Zandspoor" in Schoorl (project 9 met als partner: IVN)
- Consulentschap natuur- en milieu educatie Zeeland met het Delta-overleg van kustcentra in Zeeland en Zuid-Holland (Delta Expo en Expo Haringvliet) (project 10)
- Consulentschap natuur- en milieu educatie Noord-Holland (initiatiefnemer)

bezoekers- & informatiecentra landinwaarts gericht op water

- Centra aangesloten bij de werkgroep 'Malen om Water' (Appeltern, Cruquius, Haastrecht, Mastenbroek, Nijkerk, Puttershoek en Winschoten)
- overige relevante centra

NME- projecten relevant voor de uitwisseling:

- GREEN-project langs de Maas (Global River Environmental Education Network)
- Coastwatch via de Werkgroep Noordzee
- Stichting Reinwater (voorlichtingsboot)
- Waddenproject educatie (via waddenconsulent NME en Ecomare)
- Stichting Veldwerk Nederland
- Hei- en Boeicop

[6] Project aanvraag 'Water te kust en te keur', PWN-bezoekerscentrum "De Hoep", 28 april 1996 en Jaarverslag 1996 'Water te kust en te keur'

andere instanties die geïnformeerd zijn:

- geïnformeerd instanties zijn: Rijkswaterstaat, RIKZ, Provincie NH, Waterschap Het Lange Rond, EUCC, Stichting Duinbehoud, Ver. Natuurmonumenten, IVN, (Unie van) Waterschappen, Prov. Directies RWS.

NME INBEDDEN IN BEROEPSOPLEIDINGEN

Werkdocument 4

1 INLEIDING: KORTE SCHETS VAN PROJECT

Naam project	:	NME inbedden in beroepsopleidingen
Aanvragende organisatie	:	Bve-Raad, Colo
Subsidie 1995 (vóór NME Extra Impuls)	:	*f* 1.000.000,-
Toegekende subsidie 1996	:	*f* 700.000,-
Toegekende subsidie 1997	:	*f* 575.000,-
Binnen- of buitenschools project	:	binnenschools
Doel	:	structurele inbedding van NME in beroepsopleidingen
Primaire doelgroep	:	scholen voor secundair beroepsonderwijs
Onderwerp	:	ontwikkeling eindtermen en opleidingsmateriaal en bevorderen deskundigheid van docenten ten aanzien van NME
Vervolgaanvraag voor 1998 gehonoreerd	:	nog niet door Stuurgroep besloten

2 INPUT-INDICATOREN

2.1 Achtergrond, doel, doelgroep en thema van het project

Achtergrond

Het beroepsonderwijs is net als het Primair Onderwijs en het Voortgezet Onderwijs tussen 1992 en 1995 betrokken geweest bij het interdepartementaal NME-onderwijsproject[1]. In dit project participeerden ca. 70 scholen voor secundair beroepsonderwijs en 19 Landelijke organen voor beroepsonderwijs (LOB's)[2]. In deze periode zijn met name projecten op het terrein van leermiddelen en schoolgerichte activiteiten en milieuprojecten opgezet, NME-eindtermen ontwikkeling in het kader van het project vond mondjesmaat plaats[3]. Het einddoel, structurele inbedding van NME in het beroepsonderwijs was echter nog niet gehaald. Na het NME-onderwijs-project hebben Colo (als vereniging van de Landelijke organen voor het beroepsonderwijs) en de Bve Raad (als vereniging van alle scholen voor secundair beroepsonderwijs) bij de Ministeries van VROM en van OC&W een plan[4] ingediend voor een verdere inbedding van NME in het beroepsonderwijs. Dit werd gehonoreerd en in de loop van 1995 hebben de LOB's en Bedrijfstak groepen (BTG'en)[5] een start gemaakt met dit project. Hierbij is het accent in eerste instantie gelegd op de structurele ontwikkeling van eindtermen.
Voor 1996 en 1997 is opnieuw een voortgangsplan opgesteld. Ditmaal gefinancierd uit de NME Extra Impuls. Dit voortgangsplan voorziet in de voortzetting en versterking van de reeds bestaande ontwikkelingen met als doel NME structureel te verankeren in het beroepsonderwijs. Daarnaast wordt ingegaan op de mogelijkheid en noodzaak tot uitwisseling en afstemming tussen het secundair beroepsonderwijs en de volwassenen educatie.
Het project 'NME inbedden in beroepsopleidingen' is gelijktijdig gestart met de invoering van de Wet Educatie Beroepsonderwijs (WEB) per 1 januari 1996. De WEB dient enerzijds om de verschillende opleidingen uit het secundair beroepsonderwijs beter op elkaar af te stemmen en de doorstroming tussen de verschillende vormen van beroepsonderwijs te versoepelen. Anderzijds dient de WEB de doorstroming naar de arbeidsmarkt te bevorderen.

---

[1] Meerjarenplan Natuur- en Milieu-Educatie 1992-1995
[2] Er zijn in totaal 22 LOB's georganiseerd per bedrijfstak die bestuurd worden door werknemers- en werkgeversorganisaties. In de meeste besturen zijn ook scholen vertegenwoordigd. De LOB's stellen zich ten doel de vakbekwaamheid in hun branche op een zo hoog mogelijk niveau te brengen en te houden. De LOB's zijn verantwoordelijk voor de inrichting van de kwalificatiestructuur voor het secundair beroepsonderwijs. Ze ontwikkelen per bedrijfstak de eindtermen voor alle vakopleidingen. Verder hebben ze een rol in de beroepspraktijkvorming, zowel voor de beroepsbegeleidende leerweg, het werkend leren, als voor de beroepsopleidende opleidingen, het mbo-dagonderwijs. Informatie Brochure, COLO juli 1996.
[3] Witten Vlekken overzicht, Een inventarisatie van de opbrengst van NME projecten 1992-1995 voor 22 opleidingen clusters, CIBB, augustus 1995
[4] in eerste instantie een driejarenplan
[5] Er zijn in totaal 18 BTG'en. Dit zijn landelijke werkgroepen die onder verantwoordelijkheid van de Bve Raad opleidingen van eenzelfde branche vertegenwoordigen. De BTG'en hebben een adviserende taak aan scholen ten aanzien van onder meer de inrichting van het onderwijs (voorbeeldplannen en leermiddelen).

In de WEB is opgenomen dat er per 1 augustus 1997 een nieuwe kwalificatiestructuur voor het secundair beroepsonderwijs van start is gegaan in de vorm van nieuwe opleidingen die zijn onderverdeeld naar vier niveaus[1]. In het kader van de herijking van alle eindtermen van alle opleidingen van het secundair beroepsonderwijs werd het moment rijp geacht om ook NME-eindtermen te herijken of nieuw te ontwikkelen (= derde generatie eindtermen).

Doel

Doelstelling in terminologie van het project[2]
Het algemene doel van het project 'NME inbedden in beroepsopleidingen' is: "het structureel inbedden van NME in het secundair beroepsonderwijs in aansluiting met (en anticiperend op) ontwikkelingen in de betreffende bedrijfstak, met gebruikmaking van (en voortbouwend op) de verworvenheden van de NME projecten uit 1992/1995". Daarnaast wordt ingegaan op de mogelijkheid en noodzaak tot uitwisseling en afstemming tussen het secundair beroepsonderwijs en de volwassenen educatie.

Subdoelstellingen:
Om deze hoofddoelen te bereiken wordt het noodzakelijk geacht dat NME wordt opgenomen in de eindtermen van opleidingen, dat de uitwisseling over NME tussen de opleidingen enerzijds en de bedrijfstak anderzijds wordt gestimuleerd en dat uitwisseling c.q. afstemming gaat plaatsvinden tussen het beroepsonderwijs en volwasseneneducatie ten aanzien van onder meer kwalificatieniveaus.

Uit de hoofddoelstelling zijn de volgende specifieke (inhoudelijke) doelstellingen afgeleid:
- in 1997 is in 80% van de opleidingen in het secundair beroepsonderwijs NME opgenomen in de eindtermen;
- ontwikkeling en implementatie van opleidingsmaterialen voor NME in beroepsopleidingen:
  - materialen aansluitend bij de plaats die NME in de eindtermen van een opleiding heeft gekregen;
  - aanvullend materiaal voor tot nu toe onderbelicht gebleven opleidingen;
  - extra aandacht voor specifieke thema's die aansluiten bij de doelstellingen van de verschillende Ministeries: zoals: natuurbeleving (LNV), duurzame technologie (EZ), vervoer en milieu (V&W);
- op basis van ontwikkelde curricula en opleidingsmaterialen nascholing en implementatie-activiteiten verzorgen.

Tenslotte is als doel geformuleerd: het voor de educatie beschikbaar stellen van binnen het beroepsonderwijs opgedane kennis en ervaring ten aanzien van NME-programma-management en NME-produktontwikkeling.

Doelstelling en beleidsaccenten in terminologie van het kaderplan NME-Extra Impuls
Het project 'NME inbedden in beroepsopleidingen' is een binnenschools project. Dit betekent dat de doelstelling *"versterking van de structurele inbedding van NME in het onderwijs"* uit het Kaderplan van de NME Extra Impuls er op van toepassing is.

---

[1] De mbo/cbo scholen die in dit document op sommige plaatsen worden genoemd, evenals de volwassenen educatie, maken inmiddels deel uit van de Regionale opleidingen Centra (ROC's). Daarnaast bestaan er nog een aantal vakscholen die een unieke positie innemen (bijvoorbeeld zilversmeden).
[2] 'NME inbedden in beroepsopleidingen', Voortgangsplan 1996/1997 en Voortgangsplan 1997/1998, COLO, Bve Raad, 1996.

Deze doelstelling komt tot uiting in de ontwikkeling van eindtermen en opleidingsmateriaal en de implementatie van beiden in het beroepsonderwijs en de volwassenen educatie.

De NCDO heeft NME inbedden in beroepsopleidingen in 1996 onder alle beleidsaccenten geregistreerd die in het Kaderplan worden onderscheiden: inhoudelijke vernieuwing, kwaliteitsverbetering en doorwerking. In 1997 is het project alleen geregistreerd onder kwaliteitsverbetering.

- Vernieuwing komt tot uiting in de ontwikkeling van nieuwe eindtermen en aandacht voor specifieke NME- thema's in het te ontwikkelen opleidingsmateriaal
- Kwaliteitsverbetering wordt door NME inbedden in beroepsopleidingen nagestreefd via zowel de ontwikkeling van eindtermen, het verbeteren van bestaand opleidingsmateriaal als deskundigheidsbevordering ten aanzien van NME.
- Doorwerking wordt beoogd via de implementatie van eindtermen en opleidingsmateriaal in het beroepsonderwijs en de volwassenen educatie door middel van nascholing en communicatie. Door het formuleren van NME-eindtermen wordt natuur- en milieueducatie verankerd in de betreffende beroepsopleidingen. Op een (NME)-eindterm wordt een leerling afgerekend in de vorm van examinering. Opname van een NME-eindterm in het eindtermendocument van een beroepsopleiding betekent dat de sociale partners van oordeel zijn dat de betreffende beroepsbeoefenaar deze kennis en vaardigheden moet bezitten. Een eenmaal opgenomen eindterm, door middel van het eindtermendocument formeel door de minister van OCenW vastgesteld zal in de regel niet zo snel weer verdwijnen, eerder zal bijstelling of kwalitatieve verbetering ervan aan de orde zijn.

Doelgroep
De primaire doelgroepen van NME inbedden in beroepsopleidingen: zijn scholen voor secundair beroepsonderwijs, georganiseerd in Bedrijfstakgroepen (BTG'en) onder verantwoordelijkheid van de Bve Raad, en Landelijke organen voor het beroepsonderwijs (LOB's).
Secundaire doelgroepen zijn: de bedrijfstakken die rechtstreeks of via het LOB bij het project zijn betrokken.

Thema
De NCDO heeft het project getypeerd onder het thema: duurzaamheid in werksituatie.

2.2 Organisatie van het project en afstemming met andere projecten/organisaties

Projectorganisatie
De projectorganisatie bestaat uit een Stuurgroep, samengesteld uit een beleidsmedewerker van enerzijds Colo en anderzijds de Bve Raad, één vertegenwoordiger van scholen (ROC's) en één van Landelijke organen voor het beroepsonderwijs (LOB's). De voorzitter en de secretaris van de stuurgroep worden geleverd door Colo of de Bve Raad. De stuurgroep is in hoofdlijnen verantwoordelijk voor de uitvoering van het project te weten:

- het werkplan en de inhoudelijke en financiële criteria voor toekenning van budget aan projectvoorstellen van Landelijke organen voor het beroepsonderwijs (LOB's) en (Bedrijfstakgroepen) BTG'en;
- de voorlichting aan LOB's/BTG'en over mogelijke deelname aan het project;
- de toekenning van budget aan LOB's/BTG'en ten behoeve van de aangevraagde projecten;
- adviseren en begeleiden van projectuitvoerders bij het maken van projectplannen en het opleveren van producten;

- beoordeling van de opgeleverde producten;
- de eindrapportage van het project;
- rapportage aan de overheid over de voortgang van het NME-project in het beroepsonderwijs en voorstellen voor vervolgactiviteiten;

Colo en de Bve Raad besteden een aantal ondersteunende taken ten behoeve van dit project uit aan het CINOP (voormalig CIBB is samen met Stichting Volwassenen Educatie onder de naam CINOP voortgezet, zie paragraaf: 'afstemming met andere organisaties/projecten').
De Stuurgroep vergaderingen worden gepland rond beslismomenten in het project. Tussentijds onderhoudt het CINOP regelmatig contact met de voorzitter en secretaris van de stuurgroep.

Afstemming met andere projecten/organisaties

Gebruik van resultaten eerdere onderzoeken/projecten
Bij de uitwerking van het projectplan 'NME inbedden in beroepsopleidingen' is het Sectorbeleidsplan NME 1993/1995 voor het beroepsonderwijs, dat de staatssecretaris van OC&W in het voorjaar van 1993 uitbracht namens zes Ministeries, als referentiepunt genomen. Daarnaast speelt dit projectplan in op het NME-beleid zoals geschetst in het Kaderplan NME 1993/1999 dat vervolgens is geoperationaliseerd in het Strategische Beleidskader uitvoeringsfase NME Extra Impuls 1996-2000. Het project bouwt hierbij voort op opbrengsten die zijn geboekt in een eerder NME-project dat is uitgevoerd in het kader van het NME-Onderwijsproject. Deze opbrengsten zijn beschreven in het rapport "Witte Vlekken overzicht, Een inventarisatie van de opbrengst van NME-projecten 1992-1995".

Afstemming met andere organisaties/projecten
Zoals eerder is beschreven besteden Colo en de Bve Raad een aantal ondersteunende taken ten behoeve van het project 'NME inbedden in beroepsopleidingen' uit aan het CINOP. Het CINOP levert ten behoeve van het project expertise met betrekking tot de aansturing van grote landelijke projecten in het beroepsonderwijs. De taken van het CINOP, als externe deskundige, zijn onder andere:

- een bijdrage leveren aan het verzamelen van bestaande NME opleidingsmaterialen en een beoordeling geven van de overdraagbaarheid, c.q. bruikbaarheid van bestaande NME opleidingsmaterialen in relatie tot de eindtermen per branche;
- adviseren over de regeling van de aanvraag van projecten en beoordelen van de plannen van BTG'en en LOB's voor de aanpassing of ontwikkeling van opleidingsmaterialen, opstellen van een advies voor de Stuurgroep;
- voorlichting en informatieverspreiding over de projecten;
- beoordelen van de produkten van de projecten en opstellen van een advies aan de Stuurgroep;
- adviseren aan de Stuurgroep over het NME beleid voor de sector beroepsonderwijs;
- opstellen van een eindverslag per projectfase.

Overige betrokkenen bij het project 'NME inbedden in beroepsopleidingen' zijn:

- LOB's en BTG'en (scholen) als projectuitvoerders;
- alle LOB's en MBO/CBO scholen (inmiddels ROC's) aangezien zij in de toekomst betrokken zijn bij de invoering van de resultaten van het project.

De uitvoering vindt zoveel mogelijk plaats door samenwerking van LOB's en BTG'en. De LOB's nemen het voortouw bij de eindtermenontwikkeling. Binnen de kaders van de Wet Educatie Beroepsonderwijs zijn de LOB's immers verantwoordelijk voor de inrichting van de kwalificatiestructuur voor het secundair beroepsonderwijs. Bij de ontwikkeling van

opleidingsmaterialen zullen de BTG'en het voortouw nemen. Hierbij worden de ontwikkelde eindtermen als uitgangspunt genomen.

2.3 Duur en budget van het project

Duur
Het project 'NME inbedden in beroepsopleidingen' is in 1995 gestart. Vanaf 1996 wordt dit project gesubsidieerd uit de NME Extra Impuls. Het project loopt tot en met 2000.

Budget van het project
De Stuurgroep van de Bve Raad en Colo heeft in het kader van NME inbedden in beroepsopleidingen in haar voortgangsplan voor 1996 *f*709.000,- aangevraagd en *f*700.000,- aan NME-Extra Impuls-subsidie ontvangen.
In 1997 heeft NME inbedden in beroepsopleidingen in totaal *f* 709.000,- aangevraagd. Er werd *f*575.000,- uitgekeerd waarvan *f*30.000,- is geoormerkt voor een onderzoek naar NME in de volwasseneneducatie. Voor 1998-2000 is in totaal een bedrag aangevraagd van *f*600.000,-. De subsidie uit de NME-Extra Impuls wordt als volgt ingezet.

Begroting 'NME inbedden in beroepsopleidingen' 1995/1998

1995/1998	*begroot*
Gefinancierd door OC&W en VROM	
Fase 1: (1995-1996)	*f* 1.000.000,-
eindtermen	
ontwikkeling opleidingsmaterialen	
Gefinancierd uit NME Extra Impuls	
Fase 2: (1996-1997)	*f* 700.000,-
afronden eindtermen	
ontwikkeling opleidingsmaterialen	
(1997-1998)	
ontwikkeling opleidingsmaterialen	*f* 545.000,-
onderzoek in de Volwasseneducatie	*f* 30.000,-
Fase 3: (1998-2000)	
implementatie en nascholing	*f* 600.000,- (aangevraagd)

1997	*begroot*
Ontwikkeling	*f* 484.000,-
Project volwasseneneducatie	*f* 30.000,-
Aansturing	*f* 61.000,-
Totaal	*f* 575.000,-

3 PROCES-INDICATOREN

Geplande activiteiten 1995-2000
Binnen het project 'NME inbedden in beroepsopleidingen' zijn drie soorten activiteiten gepland:
- fase 1: ontwikkeling van eindtermen voor NME (1995-1996);
- fase 2: ontwikkeling van opleidingsmaterialen (1996-1998);
- fase 3: implementatie en nascholing (1998-2000).

Aan iedere fase gaan de volgende activiteiten van de Stuurgroep van 'NME inbedden in beroepsopleidingen' vooraf:
- het werkplan en de inhoudelijke en financiële criteria voor toekenning van budget aan projectvoorstellen van Landelijke organen voor het beroepsonderwijs (LOB's) en Bedrijfstakgroepen (BTG'en);
- de voorlichting aan LOB's/BTG'en over mogelijke deelname aan het project;
- de toekenning van budget aan LOB's/BTG'en ten behoeve van de aangevraagde projecten;

Daarnaast voert het CINOP ondersteunende taken uit bij de aansturing van de projecten (zie paragraaf 2.2).

Fase 1:ontwikkeling eindtermen
Activiteiten die in het kader van fase 1 zijn gepland (verdeeld over de verschillende goedgekeurde projecten) zijn:
- ontwikkelen milieuprofiel per beroepsprofiel en op basis daarvan afleiden van wenselijke eindtermen ten aanzien van NME
- screenen op het voorkomen van NME-eindtermen van documenten met eindtermen voor opleidingen waarvan het beroepsprofiel kennis en/of vaardigheden op NME-terrein vragen (en eventueel vergelijken met de wenselijke eindtermen binnen deze profielen)
- ontwikkelen en alsnog toevoegen van ontbrekende eindtermen in bovengenoemde documenten op basis van een beroepsprofiel: een overzicht van taken die een beroepsbeoefenaar op een bepaald functieniveau verricht met betrekking tot de milieuproblematiek waar de betreffende beoefenaar tegen aan loopt. Daarbij kan gewerkt worden binnen clusters van opleidingen (dit betreft nauw verwante opleidingen binnen dezelfde bedrijfstak) omdat de eindtermen NME voor zo'n cluster naar verwachting identiek zijn.

Fase 2: ontwikkeling opleidingsmaterialen
- inventarisatie en toetsing van reeds bestaande NME opleidingsmaterialen in relatie tot de ontwikkelde eindtermen;

Fase 3: implementatie en nascholing
- BTG'en en LOB's werken in een plan uit hoe zij de implementatie van de NME opleidingsmaterialen in hun branche willen aanpakken. Daarbij kan aandacht worden besteed aan conferenties, studiebijeenkomsten en dergelijke en schriftelijke bekendmaking via eigen kanalen en media zoals Profiel.

Monitoring en evaluatie
- In samenspraak met ISOR wordt een onderzoeksplan opgesteld
- Het onderzoek moet resulteren in een rapportage bestaand uit met name kwalitatieve informatie in de vorm van concrete aanbevelingen en aandachtspunten die bruikbaar is voor het verdere verloop van het project.
- Over iedere fase wordt een eindrapportage opgeleverd door de Stuurgroep 'NME inbedden in beroepsopleidingen'

Strategieconferentie
- In overleg met vertegenwoordigers uit de volwasseneneducatie wordt een strategieconferentie belegd met als doel ervaringen uit te wisselen en zicht te verkrijgen op de mogelijkheden tot afstemming van NME tussen beide sectoren.

Uitgevoerde activiteiten tussen 1995 en 1998

Fase 1:ontwikkeling eindtermen
- In het kader van de eerste fase van het project 'NME inbedden in beroepsopleidingen' zijn 14 projecten aangevraagd door Landelijke organen van het beroepsonderwijs (waarvan 11 met betrekking tot de ontwikkeling/bijstelling van eindtermen (en toetstermen), 1 met betrekking tot de ontwikkeling/bijstelling van opleidingsmaterialen en 2 met betrekking tot een combinatie van beiden). Deze aanvragen zijn allen toegekend.
- In totaal vijf van de 14 aanvragers hebben de projecten volgens planning kunnen afronden (december 1996).
- Per oktober 1997 waren alle projecten uit de eerste fase officieel afgerond.

Fase 2: ontwikkeling opleidingsmaterialen
- In 1997 hebben 13 partijen (LOB's en BTG's) ingediend voor de ontwikkeling of bijstelling van opleidingsmateriaal (11) of NME-eindtermen (2). Twee van deze partijen hebben hun plan teruggetrokken omdat ze niet aan de eisen van de Stuurgroep (ten aanzien van het ontwikkelen van opleidingsmateriaal) konden voldoen.
- Verder is in 1997/ begin 1998 een oriënterend onderzoek uitgevoerd naar de stand van zaken, naar wenselijkheden en naar mogelijkheden van NME binnen de Volwassenen educatie.
- In 1998 hebben 12 partijen voorstellen ingediend voor ontwikkeling of bijstelling van opleidingsmateriaal.

Monitoring en evaluatie
- In samenspraak met ISOR zijn drie onderzoeksplannen opgesteld. Het onderzoek heeft geresulteerd in drie rapportages. De inhoud hiervan wordt samengevat in Hoofdstuk 4.
- Daarnaast hebben Colo en de Bve-Raad een eindrapportage geschreven over de eerste fase van het project 'NME inbedden in beroepsopleidingen'. Ook hiervan wordt een korte beschrijving van de inhoud gegeven in Hoofdstuk 4

Conferentie
- Oorspronkelijk zou een strategische conferentie speciaal voor de Volwassene educatie worden gehouden. De functie hiervan is gerealiseerd via een onderzoek. De Conferentie heeft voor een bredere doelgroep plaatsgevonden (op 13 november 1996) met betrekking tot het thema 'verantwoordelijkheid voor het milieu'. Tijdens deze conferentie zijn lezingen gehouden over de missie, markt en maatschappelijk opdracht van het moderne ROC, over milieubeleid van de overheid en over milieuaspecten (bijvoorbeeld houding ten aanzien

van het milieu) in twee verschillende beroepsopleidingen. Daarnaast hebben diverse workshops plaatsgevonden en is informatie verstrekt over NME-projecten uit het project 'NME inbedden in beroepsopleidingen'.
Naar aanleiding van een inleiding op de conferentie door Minister de Boer van het ministerie van VROM is door Colo en Bve Raad overleg geïnitieerd met vertegenwoordigers van het ministerie van VROM. Dit overleg dat tot op heden (mei 1998) voortduurt is gericht op wederzijdse profilering.

Activiteiten gericht op de sector Volwassenen Educatie binnen ROC's
In aanvulling op de activiteiten gericht op het beroepsonderwijs zijn er activiteiten verricht die specifiek zijn gericht op de sector educatie binnen ROC's. Door het CINOP is een onderzoek verricht in opdracht van de Stuurgroep NME, Bve Raad naar de mate waarin en de wijze waarop NME een plaats heeft in educatie en naar de wijze waarop NME structureel zou kunnen worden ingebed in de sector educatie. Hiertoe heeft literatuuronderzoek plaatsgevonden, is een schriftelijke enquête onder de ROC's (met ca. 50% respons) uitgevoerd en zijn gesprekken gevoerd met een aantal sleutelfiguren op het terrein van NME. De onderzoeksrapportage is opgeleverd in mei 1998.

Toekomstige activiteiten

Fase 3: implementatie en nascholing
- De start van fase 3 staat gepland voor oktober 1998

Monitoring en evaluatie
- De toekomstige evaluatie wordt niet meer door het ISOR gedaan. Dit hangt samen met de teruglopende financiering en het oriënterende karakter van het ISOR onderzoek gericht op implementatie aspecten en behoeften van docenten daarbij. De kwaliteitsbewaking van de projecten zelf wordt door het CINOP gedaan.

4 PRODUCT-INDICATOREN

Produkten

Fase 1: ontwikkeling eindtermen
- eindtermen van alle 14 betrokken projecten uit het beroepsonderwijs
- een notitie waarin werkwijzen/knelpunten uit de eerste generatie NME-projecten zijn beschreven en een beschrijving van een procedure om eindtermen en leerplandoelen met NME te verrijken
- een toets voor deelkwalificatie milieucoördinator
- een eindrapportage over de eerste fase
- drie evaluatierapporten van het ISOR

Fase 2: afronding eindtermen, ontwikkeling opleidingsmateriaal
- een rapport over de inbedding van NME in de sector Educatie

Evaluatie NME inbedden in beroepsopleidingen 1997

Eindrapportage 1996 van Colo en de Bve-raad [1]
Colo en de Bve-Raad hebben over de eerste fase van het project 'NME inbedden in beroepsopleidingen' een eindrapportage opgeleverd. In deze rapportage wordt een beknopte beschrijving gegeven van de (tot 21-2-1997) gereed gekomen produkten in het kader van de eerste fase van het project. Dit betrof vijf LOB's die eindtermen hadden ontwikkeld. Drie van deze LOB's hebben naast eindtermen respectievelijk een deelkwalificatie milieucoördinator, toetstermen en lesmodulen ontwikkeld. Medio 1997 (voor de zomervakantie) zijn alle projecten overigens uitgevoerd en afgerond. De vertraging hangt samen met een aantal knelpunten ten aanzien van het verloop van het project 'NME inbedden in beroepsopleidingen' (zie knelpunten). Tenslotte bevat de eindrapportage een verslag van het CIBB (inmiddels CINOP) van ervaringen met NME-projecten bij landelijke organen beroepsonderwijs.

Evaluatierapporten van het ISOR
Er zijn door het ISOR sinds de start van het project 'NME inbedden in beroepsopleidingen' in totaal drie onderzoeksrapporten opgesteld. Dit betreft de stand van zaken en ontwikkeling van NME-eindtermen en lesmateriaal per augustus 1996[2], per november 1996[3] en per oktober 1997[4].

Stand van zaken augustus 1996
Het eerste rapport van het ISOR (augustus 1996) bestaat uit twee delen (een onderzoek onder docenten naar de stand van zaken met betrekking tot de inbedding van NME in het beroepsonderwijs en een beschrijving van het project van Colo en Bve-Raad).

---

1 Eindrapportage Fase 1, ontwikkeling eindtermen, 'NME inbedden in beroepsopleidingen' Colo/Bve-Raad, *datum ??*
2 Bastings, M.A.S., Natuur en Milieu-educatie in het beroepsonderwijs, Stand van zaken en ontwikkeling van NME-eindtermen, ISOR, Utrecht, augustus 1996
3 Bastings, M.A.S., NME inbedden in beroepsopleidingen door middel van NME in eindtermen en lesmateriaal, Stand van zaken, ISOR, Utrecht, november 1996
4 Bastings, M.A.S., NME inbedden in beroepsopleidingen door middel van NME in eindtermen en lesmateriaal, Analyse van nme-eindtermendocumenten en bevraging van docenten naar NME-lesmateriaal, ISOR, Utrecht, oktober 1997

In het eerste deel van het ISOR-rapport wordt op basis van een enquête[1] onder docenten geïnventariseerd in hoeverre scholen uit het secundair beroepsonderwijs voldoen aan (vooraf geformuleerde) voorwaarden voor de inbedding van NME (bijvoorbeeld het vastleggen van NME in schoolwerkplannen, beschikbaarheid van eindtermen, aanwezigheid milieucoördinator). Daarnaast komen knelpunten aan de orde die de docenten hierbij ervaren. Verder worden doelen en verwachtingen van docenten beschreven ten aanzien van de inbedding van NME. Tenslotte is onderzocht op welke wijze docenten daadwerkelijk aandacht besteden aan NME in de klas en in welke mate er ondersteuning beschikbaar is voor docenten.

Uit de respons op de enquête bleek dat ongeveer de helft van de in het onderzoek betrokken scholen voldoet aan de vooraf geformuleerde voorwaarden voor de invoering van NME in het beroepsonderwijs. De meest genoemde knelpunten die docenten ervaren ten aanzien van de invoering van NME in het beroepsonderwijs zijn het geven van prioriteit aan andere problemen (niet samenhangend met NME) en de afwezigheid van NME-eindtermen.
De respondenten zeggen over het algemeen de onderscheiden doelen van NME na te streven. Dit betreft "bewustwording van het natuur- en milieubelang, bevorderen dat leerlingen beroepsmatig natuur- en milieuvriendelijk kunnen handelen, attitudeverandering en gedragsverandering bij leerlingen" (ISOR, 1996, p.11). De meerderheid van de respondenten denkt dat het draagvlak ten aanzien van NME binnen de school in de toekomst zal toenemen en dat NME in toenemende mate terug te vinden zal zijn in de verschillende vakken en opleidingen. Bijna alle respondenten (90%, ruim 200 docenten) verwachten dat leerlingen in de toekomst bewuster met natuur en milieu zullen omgaan. Daar staat echter tegenover dat slechts 45% van de respondenten denkt dat de school budget voor NME zal blijven reserveren (en 25% heeft hierover geen mening).
Tenslotte bleek uit de enquête dat docenten weinig 'vernieuwende' activiteiten uitvoerden met betrekking tot NME (bijvoorbeeld buitenactiviteiten, veldwerk, zelfstandig onderzoek), dat slechts 25% (ca. 56 docenten) van de respondenten gebruik maakten van specifiek voor NME ontwikkelde produkten en dat slechts 10% van de respondenten ondersteuning en nascholing hadden ontvangen op het gebied van NME.

Het tweede deel van het ISOR-rapport geeft een beschrijving van het project van Colo en Bve-Raad 'NME inbedden in beroepsopleidingen'. Deze beschrijving werd gegeven op basis van documentanalyse en interviews met vertegenwoordigers van alle landelijke organen voor het beroepsonderwijs die betrokken waren bij het project. Het project is later gestart dan gepland in verband met de late fiattering door de financiële afdeling van het Ministerie van OC&W (cfi). Mede als gevolg hiervan waren ten tijde van de oplevering van het eerste rapport van het ISOR (augustus 1996) nog nauwelijks eindtermendocumenten ontwikkeld c.q. goedgekeurd (door het Ministerie van OC&W). Een andere verklaring voor de vertraging is de tijdsdruk waaronder de eindtermen moesten worden ontwikkeld. In verband met de gelijktijdige ontwikkeling van de kwalificatiestructuur, waren de meeste landelijke organen niet in staat de produkten volgens de geplande periode op te leveren.
Het rapport van het ISOR van augustus 1996 geeft daarom alleen een beschrijving van de opzet van het project 'NME inbedden in beroepsopleidingen' .

[1] respons was 225 docenten van 77 scholen uit het beroepsonderwijs. Dit is ca. 50% van het totaal aantal MBO/CBO-instellingen (inmiddels onderdeel van ROC's). Het is niet duidelijk hoeveel vragenlijsten zijn verstuurd. De respons was voldoende verspreid over de verschillende bedrijfstakken. Wel betreft de respons waarschijnlijk met name actieve docenten op het gebied van NME.

Stand van zaken november 1996
In het tweede onderzoek van het ISOR (november 1996) is opnieuw de stand van zaken ten aanzien van de ontwikkeling van eindtermen beschreven. Er is een overzicht gemaakt van de beschikbaarheid van derde generatie NME-eindtermen en NME-lesmateriaal per Landelijke Orgaan voor beroepsonderwijs (dit betrof in totaal 21 LOB's, exclusief Landelijke organisatie Beroepsopleidingen Agrarische sectoren) die weer zijn onderverdeeld naar 18 Bedrijfstakken (en daarbinnen naar kwalificaties[1] op vier niveaus). Verder is onderzocht van welke opleidingen is te verwachten of al bekend is dat uitgeverijen methoden en/of lesmateriaal gaan ontwikkelen die voorzien in een uitwerking van de NME-eindtermen. Tenslotte is ingegaan op de didactische wijze waarop docenten met onderwijs (moeten) omgaan en op de gevolgen hiervan voor de behoefte aan aanvullend lesmateriaal.

Uit het onderzoek van het ISOR bleek dat 83% van de landelijke organen voor beroepsonderwijs NME-eindtermen heeft beschreven voor alle kwalificaties die binnen deze landelijk organen worden onderscheiden. De overige landelijke organen hebben NME-eindtermen voor het merendeel van hun mogelijke kwalificaties beschreven. Slechts twee landelijke organen voor beroepsonderwijs hebben voor een beperkt deel van de kwalificaties NME-eindtermen beschreven. Dit betreft het landelijk orgaan ECABO (van de bedrijfstak Economie, Administratie en beveiliging[2]) en SOM (van de bedrijfstak Metaal[3]).
De inbedding van NME in het lesmateriaal bleek per november 1996 minder vergevorderd. Bij de meeste bedrijfstakken wordt weliswaar gebruik gemaakt van NME-lesmateriaal maar in een aantal gevallen is dit lesmateriaal echter verouderd. Verder zijn veel uitgevers ten tijde van het onderzoek door ISOR nog bezig met de ontwikkeling van NME-lesmateriaal. Knelpunten die zich bij die ontwikkeling voordoen zijn:
1) een te kleine afzetmarkt voor uitgevers om specifiek op de kwalificatie gericht NME-lesmateriaal te ontwikkelen. In die gevallen zijn de scholen afhankelijk van het landelijk orgaan of de ontwikkeling van lesmateriaal door de eigen docenten. Dit geldt voor 7 van de 18 bedrijfstakken.
2) Uitgevers beschikken slechts sporadisch over eindtermendocumenten en zeer sporadisch over concept-leerplannen. Bovendien zijn (ten tijde van het ISOR-onderzoek) niet alle eindtermendocumenten formeel door het Ministerie van OC&W goedgekeurd.

Wat de didactische werkvormen betreft worden drie mogelijkheden onderscheiden: de mededelende-aanbiedende werkvorm, de gespreksvormen met interactie tussen leraar en leerling en de zelfwerkzaamheidsvormen van leerlingen. Uit het onderzoek van het ISOR bleek dat de eerste vorm het meest wordt toegepast. In verband met de ingevoerde onderwijsvernieuwing (waarin nadruk wordt gelegd op het zelfstandig leren 'leren' van leerlingen) zal de rol van docent echter steeds meer begeleidend moeten worden. Docenten blijken hier overigens wel mee te willen experimenteren. Ook willen zij op dit gebied nascholing ontvangen.
In het ISOR-rapport van november 1996 wordt geconcludeerd dat het beschikbare lesmateriaal op het gebied van milieu niet geschikt is voor zelfstudie door leerlingen. Dit materiaal betreft voornamelijk readers en lesboeken waar alleen theorie in staat. Volgens het ISOR bestaat er op scholen behoefte bestaat aan zelfinstructiepaketten, audiovisueel materiaal en multimedia materiaal met milieu als onderwerp. Verder hebben zij behoefte aan 'actuele' informatie over nieuwe ontwikkelingen op milieu-gebied in relatie tot lesmethoden die zij al gebruiken.

---

[1] Een kwalificatie is "een geheel aan kennis, inzicht, vaardigheden en houdingen dat voor uitoefening van een beroep (beroepskwalificering), voor verdere studie (doorstroomkwalificering) en/of maatschappelijk functioneren (maatschappelijke kwalificering) vereist wordt" (ISOR, november 1996, p.2).
[2] ECABO heeft slechts voor 5 van de bijna 30 kwalificaties NME-eindtermen beschreven.
[3] SOM heeft alleen voor niveau 2 NME-eindtermen beschreven.

Stand van zaken oktober 1997
In het derde rapport van het ISOR zijn de eindtermen die in het kader van het project 'NME inbedden in beroepsopleidingen' zijn ontwikkeld, ingedeeld naar de aard van de eindtermen (beroepskwalificerend, doorstroomkwalificerend, maatschappelijk kwalificerend) naar toepassing (praktijk of theorie) en naar de mate waarin deze eindtermen globaal of vakspecifiek zijn ingevuld (per niveau). Daarnaast is via een vragenlijst (verspreid onder docenten van de diverse opleidingen[1]) een beschrijving gegeven van het huidige gebruik van NME lesmateriaal, de behoefte aan lesmateriaal en de behoefte onder docenten aan nascholing.
De meeste eindtermendocumenten die door het ISOR zijn geanalyseerd bleken beroepskwalificerend, zowel geformuleerd op kennisniveau als in termen van vaardigheden en over het algemeen globaal omschreven. Deze globale eindtermen kregen vaak in toetstermen een vakspecifieke invulling. De vakspecifieke vertaling van NME wordt door het CINOP (die de landelijke organen heeft ondersteund bij het ontwikkelen van NME-eindtermen in de kwalificatiestructuren) van groot belang geacht om daadwerkelijk zinvolle veranderingen in het onderwijs te bewerkstelligen.
Wat het huidig gebruik van lesmateriaal betreft bleek uit het ISOR onderzoek (per oktober 1997) dat 22% van de respondenten geen NME lesmateriaal gebruikt. Slechts een kleine groep (8%) zegt lesmateriaal te gebruiken dat alleen over NME gaat. De rest gebruikt lesmateriaal waarin NME is geïntegreerd of gebruikt een combinatie van geïntegreerd lesmateriaal en specifieke NME lesmateriaal. De meeste respondenten zeggen behoefte te hebben aan lesmateriaal als aanvulling op het bestaande lesmateriaal (overeenkomstig met de conclusie uit het ISOR-rapport van november 1996). Volgens het ISOR sluiten de typen produkten die in het kader van het project 'NME inbedden in beroepsopleidingen' worden ontwikkeld goed aan bij deze behoeften. Tenslotte adviseert het ISOR om NME-nascholing met name te richten op: diverse bestaande lesmaterialen, didactische werkvormen, integratie NME in lesprogramma en nieuwe ontwikkelingen in NME.

Rapport NME over de sector Volwassenen Educatie
Het CINOP heeft een rapport[2] geschreven over de mate waarin en de wijze waarop NME een plaats heeft in educatie en naar de wijze waarop NME structureel zou kunnen worden ingebed in deze sector. In het rapport werd geconcludeerd dat NME, ondanks het feit dat er (nog) geen gericht stimuleringsbeleid is gevoerd, een duidelijke plek heeft gekregen in educatie.
Ten aanzien van de eindtermen voor NME in educatie wordt specifiek aandacht gevraagd voor handelingsgerichtheid, daarmee samenhangende keuzeprocessen, reflectie op grondhouding en specifieke aandacht voor de relatie tussen natuurbeelden en milieu-aspecten.
In het rapport is niet geïnventariseerd in welke mate NME materiaal beschikbaar is voor de sector Educatie. Op basis van ander onderzoek werd geconcludeerd dat weinig recent materiaal beschikbaar is maar dat geput zou kunnen worden uit materiaal dat voor het Primair Onderwijs en het Voortgezet Onderwijs is ontwikkeld.

Knelpunten
Zoals eerder opgemerkt worden door Colo en Bve-Raad een aantal knelpunten gesignaleerd ten aanzien van het verloop van het project 'NME inbedden in beroepsopleidingen'.

- Geconstateerd is dat de meeste projecten niet in staat bleken om de produkten uit de eerste fase volgens de geplande periode (voor december 1996) op te leveren. Ook de

[1] in totaal hebben 146 respondenten de vragenlijst ingevuld. De verdeling van de respons was voldoende verspreid over de verschillende bedrijfstakken.
[2] Molenaar, M., Natuur en Milieu Educatie in de sector Educatie, Een onderzoek in opdracht van de Stuurgroep NME, Bve Raad, CINOP, p.10, mei 1998.

produkten uit de tweede fase (ten aanzien van opleidingsmateriaal) zullen waarschijnlijk met vertraging worden opgeleverd. Hiervoor zijn verschillende verklaringen.
Dit betreft enerzijds de late start van het project door de late subsidietoekenning door VROM en OC&W.
Anderzijds hebben de deelnemers van de projecten tijdsdruk ondervonden in verband met de gelijktijdig geplande ontwikkeling van de kwalificatiestructuur van het hele beroepsonderwijs door de invoering van de WEB.

- Een knelpunt dat met het bovenstaande samenhangt betreft de planningstermijn die de NCDO hanteert. Jaarlijks dienen projecten een eindverslag op te leveren terwijl de uitvoeringstermijn van projecten vaak twee jaar loopt. Bovendien hanteert het project 'NME inbedden in beroepsopleidingen' een planning die parallel loopt aan schooljaren (van augustus tot en met juli) terwijl de NCDO kalenderjaren hanteert (januari tot en met december).
- Tenslotte wordt de (aflopende) financiering als knelpunt ervaren. In de begroting is nauwelijks ruimte voor management van projecten. Dit probleem wordt groter als het budget vermindert. Daar komt nog bij dat juist de laatste fase van het project (de implementatie-fase) de meest kostbare fase is.

5 EFFECT-INDICATOREN

Relatie met doelstelling
Zoals in § 2.1. is aangegeven, is het doel van NME inbedden in beroepsopleidingen: *"het structureel inbedden van NME in het secundair beroepsonderwijs in aansluiting met (en anticiperend op) ontwikkelingen in de betreffende bedrijfstak, met gebruikmaking van (en voortbouwend op) de verworvenheden van de NME projecten uit 1992/1995". "Daarnaast wordt ingegaan op de mogelijkheid en noodzaak tot uitwisseling en afstemming tussen het secundair beroepsonderwijs en de volwassenen educatie".*

Uit de hoofddoelstelling zijn de volgende specifieke (inhoudelijke) doelstellingen afgeleid:
- *in 1997 is in 80% van de opleidingen in het secundair beroepsonderwijs NME opgenomen in de eindtermen;*
- *ontwikkeling en implementatie van opleidingsmaterialen voor NME in beroepsopleidingen:*
  - *aansluitende materialen uitgaande van de plaats die NME in de eindtermen van een opleiding heeft gekregen;*
  - *aanvullend materiaal voor tot nu toe onderbelicht gebleven opleidingen;*
  - *extra aandacht voor specifieke thema's die aansluiten bij de doelstellingen van de verschillende Ministeries: zoals: natuurbeleving (LNV), duurzame technologie (EZ), vervoer en milieu (V&";*
- *op basis van ontwikkelde curricula en opleidingsmaterialen nascholing en implementatie-activiteiten verzorgen.*

Tenslotte is als doel geformuleerd: het voor de educatie beschikbaar stellen van binnen het beroepsonderwijs opgedane kennis en ervaring ten aanzien van NME-programma-management en NME-produktontwikkeling.

Of de doelstelling ten aanzien van het structureel inbedden van NME in het secundair beroepsonderwijs is gehaald kan nog niet worden vastgesteld. Het project 'NME inbedden in beroepsopleidingen', bestaande uit drie fases, heeft haar afronding in het jaar 2000 gepland.
De eerste fase met betrekking tot de ontwikkeling van eindtermen is afgerond. Op dit moment kan worden geconcludeerd dat alle bij het project betrokken LOB's (14 van de 21) NME hebben opgenomen in de eindtermen van diverse niveaus binnen opleidingen. Er is niet nagegaan (afgezien van het 'witte vlekken overzicht' uit 1995 en het onderzoek van het ISOR van november 1996) of de overige LOB's (aangepaste) eindtermen hebben ontwikkeld en/of herzien.
De tweede fase (ten aanzien van ontwikkeling van opleidingsmateriaal) is op dit moment nog niet geheel afgerond. Tot maart van dit jaar heeft bijna de helft van de betrokken projecten een eindproduct opgeleverd. Waarschijnlijk zullen de overige betrokken partijen hun produkten na de zomer opleveren.
De doelstelling ten aanzien van nascholing en implementatie is nog niet gerealiseerd.

De laatste doelstelling betreft het beschikbaar stellen van binnen het beroepsonderwijs opgedane kennis en ervaring ten aanzien van NME-programma-management en NME-productontwikkeling in de Volwassenen Educatie. Door het CINOP is geconcludeerd dat de sector Educatie (ondanks het gebrek aan stimulerend beleid ten aanzien van NME in deze sector) wel iets heeft opgebouwd. Om de relatieve achterstand ten opzichte van het beroepsonderwijs in te halen is echter extra aandacht nodig voor NME in de sector Educatie. Hierbij kan de sector Educatie hetzelfde (systematische) traject doorlopen van eindtermen, lesmateriaal en nascholing dat wordt gebruikt in het project voor het beroepsonderwijs.

Bereik
In de eerste fase van het project 'NME inbedden in beroepsopleidingen' zijn 14 van de in totaal 21 LOB's betrokken. In de tweede fase zijn 11 LOB's en BTG'en betrokken. Via deze LOB's en BTG'en worden cursisten uit het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie bereikt. Het totaal aantal cursisten in het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie is ca. 600.000. Het project heeft dus een groot potentieel bereik.

Effect volgens doelgroep
Om een idee te krijgen van het effect van het project 'NME inbedden in beroepsopleidingen' volgens de doelgroep van dit project, heeft een telefonisch interview plaatsgevonden met docenten van vijf scholen (van twee bedrijfstakgroepen: Bouw, Hout en Interieur en Handel) die aan het project hebben deelgenomen. In dit interview zijn de volgende aspecten aan de orde gesteld: vooraf geformuleerde verwachtingen/doelstellingen, verloop (succes- en faalfactoren), opbrengsten, gerealiseerde verwachtingen/ doelstellingen, effecten, doorwerking en aanbevelingen voor een eventueel vervolg.
De verwachting ten aanzien van het project is de structurele inbedding van NME in het onderwijs op een dusdanige wijze dat dit ook leidt tot effecten bij de cursisten (bijvoorbeeld gedragsverandering ten aanzien van het gebruik van verpakkingsmateriaal).
Over het verloop van het project zijn een aantal faal- en succesfactoren genoemd. Een belangrijke succesfactor van het project is dat zowel scholen als bedrijven veel belang hechten aan NME. De inbedding van NME in eindtermen krijgt hierdoor meer aandacht dan de inbedding van andere educaties. Als gevolg hiervan speelt NME een rol in de lessen (en soms ook in stages). Tot dusverre is de aandacht voor NME volgens drie van de vijf geïnterviewden echter incidenteel[1]. Of NME in de lessen wordt aangeboden is afhankelijk van de docent zelf. In leerboeken komt NME tot dusverre slechts mondjesmaat voor. De eindtermen voor NME zijn over het algemeen globaal beschreven. De vakspecifieke vertaling moet dus plaats vinden in de vakken zelf.
Knelpunten die zich voordoen bij de structurele inbedding van NME in het onderwijs betreffen reorganisaties op school, gebrek aan (financiële) ondersteuning en tijdgebrek dat ontstaat doordat er prioriteiten moeten worden gesteld (een project probleemgestuurd leren eist bijvoorbeeld alle aandacht op zodat inhoudelijke aspecten zoals NME ondersneeuwen). Een van de geïnterviewde voegt hier aan toe dat de vakspecifieke vertaling van NME-eindtermen te vrijblijvend is. 'Diepgang wordt hierdoor nog niet gehaald'. De daadwerkelijke implementatie is afhankelijk van een groep docenten die zeer enthousiast is voor het thema. De concurrentie met andere thema's speelt hierbij ook een rol. Een ander knelpunt dat wordt gesignaleerd betreft de inbedding van NME in de lerarenopleidingen. Ook daar vereist implementatie de nodige aandacht.
Het project 'NME inbedden in beroepsopleidingen' heeft volgens de geïnterviewden tot dusverre tot de volgende opbrengsten geleid: bewustwording van zowel docenten als cursisten over NME en een toename in interactie over dit onderwerp met het bedrijfsleven. Het bedrijfsleven loopt vaak voorop ten aanzien van de kennis over natuur en milieu omdat ze directer te maken hebben met de (veranderende) wetgeving op dit gebied. Verder noemen twee geïnterviewden de ontwikkeling van lesmateriaal als opbrengst. Hierin is structureel aandacht geschonken aan NME. Bovendien speelt dit lesmateriaal in op onderwijsvernieuwingen waarbij zelfwerkzaamheid van cursisten centraal staat. Dit lesmateriaal is ontwikkeld als aanvulling op bestaande educatieve methoden.

[1] De twee overige geïnterviewde zijn zelf betrokken bij de ontwikkeling van lesmateriaal en gebruiken dit op dit moment ook in de eigen lessen

De verwachtingen ten aanzien van het project zijn ten dele gerealiseerd. De vakspecifieke vertaling van de (globale) eindtermen is nog niet (voor alle niveaus) afgerond. Overigens is men daar op dit moment wel hard mee bezig. Wel spelen hierbij de eerder genoemde knelpunten. De vertaling wordt vaak uitgevoerd door de docenten van de betrokken scholen zelf. Daarnaast zijn ook educatieve uitgevers hiermee bezig. Met ingang van volgend schooljaar wil men lesmateriaal gebruiken waarin NME structureel is verankerd.
Effecten die het project heeft zijn de toename in aandacht voor structurele inbedding van NME in het onderwijs. Er is op dit moment nog geen zicht op de effecten van het lesmateriaal dat is ontwikkeld in het kader van het project. De geïnterviewden verwachten dat de aandacht voor NME zal doorwerken in het beroepsmatig gedrag van de cursisten.
Er worden drie aanbevelingen gedaan voor het vervolg.
Een aantal geïnterviewden merkt op dat er (per bedrijfstakgroep) behoefte is aan gerichte informatie over ontwikkelingen op het gebied van natuur- en milieu (bijvoorbeeld via de uitgave van een vaktijdschrift of via nieuwsbrieven van de projectcoördinatie van het project 'NME inbedden in beroepsopleidingen' etc.). Op het ogenblik is het aanbod van informatie zeer versnipperd hetgeen de inzichtelijkheid in het thema niet ten goede komt.
Daarnaast is aanbevolen om meer aandacht te schenken aan de inbedding van NME in de lerarenopleidingen.
Een laatste aanbeveling die is gedaan betreft de sturing van subsidiestromen naar het onderwijsveld. Een structurele samenwerking wordt wenselijk geacht tussen de ministeries van OC&W (die de eindtermen goedkeurt) en VROM (die veel subsidie ter beschikking stelt voor milieuprojecten en inhoudelijke kennis heeft over ontwikkelingen op het gebied van milieu). Deze samenwerking moet er toe leiden dat meer subsidie wordt verleend aan projecten van scholen die structureel bijdragen aan inbedding van NME in het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie. Daarbij wordt het wenselijk geacht dat deze subsidiestroom wordt gecoördineerd door de Bve Raad.

6 BESCHOUWING

In dit hoofdstuk wordt het project NME inbedden in beroepsopleidingen van een kwalitatieve waardering voorzien. Hierbij wordt de eerder in dit document gehanteerde indeling in input-, proces-, product- en effectindicatoren gebruikt. Aan het einde van dit hoofdstuk wordt bezien in hoeverre het project tegemoet komt aan de doelstellingen en beleidsaccenten van het Beleidskader NME-Extra Impuls.

6.1 Succes- en faalfactoren

Input-indicatoren

Succesfactoren
- De projectaanvraag van het project 'NME inbedden in beroepsopleidingen' heeft heldere doelstellingen die op een meetbare manier zijn geformuleerd.
- De verschillende doelstellingen zijn gefaseerd gepland om 'dubbel' werk te voorkomen.
- Het gelijktijdig starten van het project 'NME inbedden in beroepsopleidingen' met de invoering van de WEB is een strategische keuze geweest om NME structureel in opleidingen in te bedden.

Faalfactoren
- De projectaanvragen voor 1996 en voor 1997 zijn identiek. Een nadere specificering van activiteiten per jaar is wenselijk om zicht te houden op de voortgang.

Proces-indicatoren

Succesfactoren
- De verschillende bedrijfstakken uit het beroepsonderwijs zijn gelijktijdig benaderd voor het implementeren van NME. Dit voorkomt dat er grote verschillen ontstaan in de wijze waarop NME in de verschillende beroepsopleidingen wordt geïntegreerd.
- Er hebben gedurende het project drie keer evaluaties plaatsgevonden door een externe onderzoeker (ISOR).

Faalfactoren
- Het idee om het NME-eindtermen project deel uit te laten maken van de ontwikkeling van de derde generatie eindtermen is slechts ten dele gerealiseerd. Dit hing enerzijds samen met de late start van het project 'NME inbedden in beroepsopleidingen' en anderzijds met de hectische periode waarin het project van start ging (in verband met de gelijktijdige ontwikkeling van de kwalificatiestructuur).

Product-indicatoren

Succesfactoren
- De eerste Projectfase van 'NME inbedden in beroepsopleidingen' heeft naast de geplande produkten met betrekking tot de eerste fase uit het project ook extra produkten opgeleverd
- Het ISOR heeft drie rapporten opgeleverd waarin inhoudelijke suggesties worden gegeven voor het vervolg van het project (ten aanzien van het te ontwikkelen lesmateriaal en de nascholing)

Faalfactoren
- De eindevaluatie van het project door Colo en de Bve-Raad en het ISOR-rapport (oktober 1997) betreffen elk slechts een deel van de eindtermendocumenten die zijn ontwikkeld met subsidie uit de NME Extra Impuls. Dit hangt samen met de het feit dat de meeste landelijke organen niet in staat zijn gebleken de produkten volgens de geplande periode (per december 1996) op te leveren (in verband met eerdergenoemde factoren).

Effect-indicatoren

Succesfactoren
- Door het opnemen van NME-eindtermen in de kwalificatiestructuren van beroepsopleidingen is een belangrijke stap gezet op weg naar structurele inbedding van NME in het beroepsonderwijs.
- Het project heeft een groot bereik (er zijn ca. 600.000 cursisten in het beroepsonderwijs en de volwassenen educatie).
- Het project 'NME inbedden in beroepsopleidingen' heeft een direct praktisch nut voor de beroepspraktijk (denk bijvoorbeeld aan de schildersbranche)
- Het inbedden van NME in opleidingen draagt bij aan een lange termijn effect.

Faalfactoren
- In verband met de opgelopen vertraging is de doelstelling ten aanzien van het ontwikkelen van lesmateriaal (nog) niet gerealiseerd.
- Onbekend is in hoeverre ontwikkeling en/of bijstelling van NME-eindtermen heeft plaatsgevonden in de opleidingen voor beroepsonderwijs die geen deel hebben uitgemaakt van het project 'NME inbedden in beroepsopleidingen', gefinancierd uit NME Extra Impuls (dit geldt voor 8 van de 22 LOB's). Wel geeft het onderzoek van het ISOR een overzicht van de stand van zaken in 1996 (november 1996).

6.2 Invulling aan doelstellingen en beleidsaccenten van de NME-Extra Impuls

6.2.1 Relatie met doelstellingen Kaderplan NME-Extra Impuls

Het project NME inbedden in beroepsopleidingen is een binnenschools project. Dit betekent dat de doelstelling *"bevordering van structurele inbedding van binnenschoolse NME"* er op van toepassing is.

Deze doelstelling komt tot nog toe tot uiting in:
- de ontwikkeling van eindtermen en opleidingsmateriaal.

6.2.2 Relatie met beleidsaccenten Kaderplan NME-Extra Impuls

Hieronder wordt samengevat in hoeverre de drie beleidsaccenten (inhoudelijke vernieuwing, kwaliteitsverbetering en doorwerking) uit het Kaderplan NME-Extra Impuls in het project NME inbedden in beroepsopleidingen tot uiting zijn gekomen tot en met het voorjaar van 1998.

Inhoudelijke vernieuwing
NME inbedden in beroepsopleidingen is vernieuwend via:
- de inhoud van het gebruikte materiaal (NME in eindtermen en toets- en lesmateriaal)
- de methode (de didactische methode van het ontwikkelde lesmateriaal sluit aan bij de onderwijs vernieuwing met betrekking tot zelfstandig leren)

Kwaliteitsverbetering
NME inbedden in beroepsopleidingen 1997 doet aan kwaliteitsverbetering via:
- het verbeteren van bestaand opleidingsmateriaal ten aanzien van NME.

Doorwerking
NME inbedden in beroepsopleidingen 1997 realiseert doorwerking via:
- het introduceren van NME in het beroepsonderwijs en de volwassenen educatie via opleidingsmateriaal en eindtermen zodat alle leerlingen en docenten uit deze onderwijssector er (via examinering) mee in aanraking komen.
- doorwerking wordt bovendien beoogd via de implementatie van eindtermen en opleidingsmateriaal in het beroepsonderwijs en de volwassenen educatie door middel van nascholing en communicatie (deze fase moeten overigens nog worden afgerond).
- het project heeft een meerjarig karakter en zal ook nadat het is afgesloten doorwerken als lesmateriaal wordt vernieuwd of wordt bijgesteld ten gevolge van nieuwe inzichten en ontwikkelingen. Een eenmaal opgenomen eindterm zal in de regel niet zo snel weer verdwijnen, eerder zal bijstelling of kwalitatieve verbetering ervan aan de orde zijn.

DOCUMENTATIE

- Meerjarenplan Natuur- en Milieu-Educatie 1992-1995.
- Witten Vlekken overzicht, Een inventarisatie van de opbrengst van NME projecten 1992-1995 voor 22 opleidingen clusters, CIBB, augustus 1995.
- Bastings, M.A.S., Natuur en Milieu-educatie in het beroepsonderwijs, Stand van zaken en ontwikkeling van NME-eindtermen, ISOR, Utrecht, augustus 1996.
- Bastings, M.A.S., NME inbedden in beroepsopleidingen door middel van NME in eindtermen en lesmateriaal, Stand van zaken, ISOR, Utrecht, november 1996.
- Bastings, M.A.S., NME inbedden in beroepsopleidingen door middel van NME in eindtermen en lesmateriaal, Analyse van nme-eindtermendocumenten en bevraging van docenten naar NME-lesmateriaal, ISOR, Utrecht, oktober 1997.
- Eindrapportage Fase 1, ontwikkeling eindtermen, 'NME inbedden in beroepsopleidingen' Colo/Bve-Raad, *datum onbekend.*
- Molenaar, M., Natuur en Milieu Educatie in de sector Educatie, Een onderzoek in opdracht van de Stuurgroep NME, Bve Raad, CINOP, mei 1998.

YOUNG DESIGNERS & MOBILITEIT

Werkdocument 5

1 KORTE SCHETS VAN PROJECT

Naam project	:	Young Designers & Mobiliteit
Aanvragende organisatie	:	Vormgevingsinstituut
Toegekende subsidie 1996	:	*f* 75.000,-
Binnen- of buitenschools project	:	buitenschools
Doel	:	Vergroten van kennis en bewustwording over informatietechnologie om milieubelasting van autorijden te verkleinen
Primaire doelgroep het	:	ontwerpers, ondernemers en onderzoekers op terrein van vormgeving
Onderwerp	:	ontwikkeling ontwerpscenario's
Vervolgaanvraag gehonoreerd	:	nee

2 INPUT-INTDICATOREN

2.1 Achtergrond, doel en doelgroep van het project

Achtergrond
Bij de beoordeling van de projecten voor de eerste Tranche 1996 voor de NME Extra Impuls is door de Stuurgroep geconstateerd dat het thema Mobiliteit onvoldoende naar voren kwam. Besloten is om hiervoor een Programma te ontwikkelen. In dit Programma zijn twee invalshoeken gekozen: mobiliteit en jongeren en mobiliteit en kleinschalige sociale verbanden op lokaal niveau. In het kader van dit Programma Mobiliteit 1996 zijn tien projecten ingediend. Van deze projecten is het project 'Young Designers & Mobiliteit' (samen met drie andere projecten) gesubsidieerd. Het project is gehonoreerd omdat het een inhoudelijke koppeling legt tussen duurzaamheid, mobiliteit en informatietechnologie, gericht is op nieuwe doelgroepen en kleinschalig benut kan worden.
De titel van het project 'Young Designers & Mobiliteit' was aanvankelijk 'Mobiliteit, Duurzaamheid en Informatietechnologie'. Omdat er minder subsidie aan het project is toegekend dan is aangevraagd is het oorspronkelijke projectplan onder een nieuwe naam ondergebracht bij een ander project 'Young Designers & Industry. Dit project startte vijf jaar geleden op initiatief van het Sandberg Instituut[1] en sinds 1996 wordt het in samenwerking met het Vormgevingsinstituut georganiseerd. Het betreft een project waarin jonge ontwerpers in de gelegenheid worden gesteld om samen met een professionele opdrachtgever ideeën te ontwikkelen ten aanzien van innovatieve produkten, diensten en communicatie strategieën.

Doel
Doelstelling in terminologie van het project[2]
De algemene doelstelling van het project 'Young Designers & Mobiliteit' is "het ontwikkelen van kennis en het creëren van bewustwording over de mogelijkheden die de informatietechnologie biedt om de milieubelasting van autorijden te verkleinen".

De algemene doelstelling wordt vertaald in de volgende subdoelstellingen:
- Het ontwikkelen van een aantal ontwerpscenario's waarin de mogelijkheden voor het terugdringen van de automobiliteit door middel van informatietechnologie worden onderzocht en op een aansprekende manier verbeeld.
- Het presenteren van deze ontwerpscenario's aan een publiek van ontwerpers, ondernemers en onderzoekers.

Concreet zijn de volgende (kwantitatieve) doelen gesteld:
- Betrokkenheid van tenminste twee partners (opleidingsinstituten) in het project.
- Ontwikkeling van tenminste drie gedetailleerde ontwerpscenario's, waarbij verschillende facetten in de relatie tussen 'Mobiliteit', 'Duurzaamheid' en 'Informatietechnologie' worden uitgediept, gericht op een concrete doelgroep.
- Presentatie van deze ontwerpscenario's, ten minste op de Internet pagina's van het Vormgevingsinstituut.

---

[1] verbonden aan de Rietveld Academie in Amsterdam
[2] Project Aanvraag: "Mobiliteit, Duurzaamheid en Informatietechnologie, Vormgevingsinstituut, 15 juni 1996

Doelstelling en beleidsaccenten in terminologie van het kaderplan NME-Extra Impuls
Het onderhavige project betreft een buitenschools project. Hierop is de doelstelling: *"ontwikkeling en implementatie van buitenschoolse NME"* van toepassing.
Tot dusverre wordt in opleidingen voor ontwerpers niet of nauwelijks aandacht aan NME geschonken.

Door NME in de ontwerpersopleiding te integreren kunnen ontwerpers een waardevolle bijdrage leveren aan het verbeelden van de consequenties van -vaak- abstract beleid.
Het project is in meerdere opzichten vernieuwend. Dit betreft ten eerste de doelgroep. Het project richt zich op de samenwerking van partners die traditioneel weinig contact met elkaar hebben en waarvan de culturen zeer verschillend zijn. In dit project komen de partners van de ontwerpers niet uit het bedrijfsleven dat is gericht op het ontwerpen van nieuwe produkten maar uit 'institutionele organisaties' die gericht zijn op beleid. Naast de doelgroep is ook de inhoud (het thema) van het project vernieuwend. In ontwerp-opleidingen wordt aan milieu-aspecten nauwelijks aandacht besteed.

Doelgroep
De doelgroepen van het project 'Young Designers & Mobiliteit' zijn:
- De direct bij het project betrokken partijen (zie § 2.2: projectorgansiatie).
- De ontwerpers, ondernemers en onderzoekers die deel uitmaken van het wereldwijde netwerk van het Vormgevingsinstituut (bereik ca. 10.000 ontwerpers, ondernemers en onderzoekers over de gehele wereld).

Thema
De NCDO heeft het project 'Young Designers & Mobiliteit' gerangschikt onder de thema's duurzaamheid en mobiliteit.

2.2 Organisatie van het project en afstemming met andere projecten/organisaties

Projectorganisatie
In de oorspronkelijke projectaanvraag is beschreven dat de projectorganisatie bestaat uit het Vormgevingsinstituut en een tweetal opleidingsinstituten[1] waarbij het Vormgevingsinstituut als projectmanager verantwoordelijk is voor de verspreiding van de resultaten van het project. In de uitvoering van het project zijn de opleidingsinstituten vervangen door de ANWB en het Ministerie van Verkeer & Waterstaat.

Afstemming met andere projecten/organisaties
Het oorspronkelijke project 'Young Designers & Mobiliteit' is ondergebracht bij het project 'Young Designers & Industry'. Dit is een project dat sinds 1996 door het Vormgevingsinstituut in samenwerking met het Sandberg instituut wordt georganiseerd om jonge professionele ontwerpers uit verschillende Europese landen de kans te geven ideeën en visies te ontwikkelen voor de niet-dagelijkse problemen van bedrijven. Voor (innovatieve) bedrijven is het van

[1] Gedacht werd aan de TU Delft (faculteit Industrieel Ontwerpen) en SCAN in Groningen (tweede fase opleiding Computergraphics en Nieuwe Media).

strategisch belang om in een vroeg stadium van nieuwe ontwikkelingen met ontwerpers samen te werken.
In 1997 hebben, behalve de opdrachtgevers die in het onderhavige project zijn betrokken (de ANWB en het Ministerie van V&W), een aantal ander bedrijven opdrachten verleend aan ontwerpers in het kader van het project 'Young Designers & Industry' (o.a. Akzo Nobel, Coatens/Sikkens, Grundig, Artifort en GasUnie).
De organisatie van het project 'Young Designers & Mobiliteit' is afgestemd op die van het totale project 'Young Designers & Industry'. Dit betekent dat er in het oorspronkelijke plan van aanpak een aantal activiteiten niet of anders zijn uitgevoerd (zie Hoofdtuk 3).

Zoals al eerder is opgemerkt maakt het project 'Young Designers & Mobiliteit' (samen met drie andere projecten van Natuur en Milieu Overijssel en Foks, milieu advies en educatie, Veilig Verkeer Nederland) onderdeel uit van het Programma Mobiliteit 1996. In het project uit Overijssel wordt het thema mobiliteit gekoppeld aan leefstijlen en emancipatie. De projecten van VVN en van Foks richten zich op het thema mobiliteit en jongeren. Het eerste project betreft een leerlandschap mobiliteit in het Voortgezet Onderwijs, het tweede project is gericht op bewustwording over vervoerskeuzen door middel van een educatief programma. Naast deze vier projecten uit het Programma Mobiliteit, voerde Stichting Natuur en Milieu in de open programmering een mobiliteitsproject uit onder de naam: Lokale Initiatieven Milieusparende Mobiliteit. Dit project werd in samenwerking met 7 provinciale milieufederaties uitgevoerd met als doel een breed lokaal veld te stimuleren een oplossingsgerichte aanpak te ontwikkelen.
De projectleiders van de bovengenoemde projecten uit het Programma Mobiliteit 1996, aangevuld met vertegenwoordigers van SME-Milieuadviseurs en de ANWB is gevraagd een voorstel te schrijven voor het Programma Mobiliteit 1997. In dit kader heeft het Vormgevingsinstituut deelgenomen aan een viertal bijeenkomsten van het Programma-overleg Mobiliteit. Uiteindelijk hebben de Stichting Natuur en Milieu, VVN, SME-Milieuadviseurs en de ANWB het initiatief genomen tot het schrijven van het Programma voorstel. Binnen het Programma Mobiliteit 1997 heeft de Stuurgroep besloten o.a. *f*150.000,- te reserveren voor een samenwerkingsproject door de bij de programma-ontwikkeling betrokken organisaties. Op dit verzoek hebben de bovengenoemde vier initiatiefnemers gereageerd. Het Vormgevingsinstituut heeft zich teruggetrokken uit het Programma Mobiliteit omdat het te weinig overeenkomsten bleek te hebben (ten aanzien van doelen, doelgroep en aanpak) met de overige projecten uit het Programma Mobiliteit.

2.3 Duur en budget van het project

Duur van het project
Het project zou oorspronkelijk van september 1996 tot september 1997 doorlopen. Als gevolg van de aanpassing van de projectaanvraag aan het project 'Young Designers & Industry' is het project in december 1996 gestart en is de geplande einddatum verschoven naar december 1997.

Budget
Het Vormgevingsinstituut heeft voor het project 'Young Designers & Mobiliteit' *f*130.000,- aangevraagd. Het Vormgevingsinstituut heeft in de projectaanvraag begroot om zelf een eigen bijdrage leveren van *f*99.500,-. Met deze eigen bijdrage worden algemene organisatiekosten betaald en de kosten van het personeel dat in vaste dienst is van het Vormgevingsinstituut. De Stuurgroep heeft het project *f*75.000,- toegekend. Dit is gefinancierd uit het Integrale Programma 'Mobiliteit'. Het verschil tussen het toegekende bedrag en de werkelijke kosten wordt gefinancierd door het Vormgevingsinstituut.

Begroting 'Young Designers & Mobiliteit' [1]

	begroot	*werkelijke kosten(afgerond)*
Activiteitenkosten		
- onkostenvergoedingen deelnemers	+*f* 5.000,-	*f* 5.860,- *
- kosten catering en techniek	*f* 1.000,-	
- bijdrage aan presentatiekosten (4X5000)	*f* 20.000,-	*f* 17.743,-
- bijdrage aan YD & Industry organisatie	*f* 20.000,-	*f* 30.000,- **
- bijdrage aan realisering YD & Industry video	*f* 10.000,-	
personeelskosten		
- coördinator, 1dag/week gedurende project	*f* 20.000,-	*f* 20.000,-
- assistentie, 1dag/week gedurende project	*f* 5.000,-	*f* 6857,-
Totaal	*f* 81.000,-	*f* 80.460,-

* = inclusief catering en techniek
** = inclusief realisering YD & Industry video

Voor 1997 heeft het Vormgevingsinstituut samen met Codename Future opnieuw subsidie aangevraagd. Deze aanvraag is echter niet gehonoreerd (zie Hoofdstuk 3, toekomstige activiteiten).

[1] Aan deze begroting is een begroting voorafgegaan die is gewijzigd door het samengaan met het project 'Young Designers & Industry'.

3 PROCES-INDICATOREN

Geplande activiteiten
In de oorspronkelijke projectaanvraag 'Mobiliteit, Duurzaamheid en Informatietechnologie' zijn de volgende activiteiten gepland:

- twee voorbereidende workshops met als doel:
  - een inventarisatie maken van ontwikkelingen en trends op het gebied van 'home-telematics' (interactieve media in huis) en de kansen en bedreigingen ervan beschrijven (op o.a. sociaal, economisch, technologisch gebied).
  - ontwikkeling van een 'position paper' over de mate waarin deze interactieve media daadwerkelijk de automobiliteit, en dus de milieubelasting zullen terugdringen in de toekomst. In dit paper moeten de kansen en bedreigingen voor het milieu aan de orde komen.
  - De beide workshops vormen de basis voor de formulering van ontwerpcriteria waar design-teams mee aan de slag kunnen.
- voorbereiding 'briefing' aan design-teams, samenstellen teams:
- design-teams aan de slag:
  - Ontwikkeling van ideeën over de wijze waarop de nieuwe interactieve media in huishoudens kunnen worden ingepast op zodanige wijze dat de belangrijkste bedreigingen die in de workshops aan de orde zijn geweest, worden ondervangen.
  - De meest veelbelovende ideeën worden in kleine teams van professionele ontwerpers, docenten en studenten uitgewerkt in ontwerpscenario's.
- tussenpresentatie en tussentijdse evaluatie:
  - Gedurende het ontwikkelproces zal een internationale bijeenkomst worden gehouden waarbij experts op het gebied van informatietechnologie en milieu hun reacties geven op de tussenresultaten (= 'begeleidingscommissie').
- afronding ontwerpscenario's:
- werken aan publikatie op Internet:
- eindpresentatie in bijzijn van de 'begeleidingscommissie' en 'opening' Internet site:
- evaluatie van het project door de begeleidingscommissie aan de hand van ontwerpcriteria die zijn geformuleerd in de workshops en bespreking van project door alle betrokken partijen.

Omdat er een lagere subsidietoekenning is toegekend dan was aangevraagd zijn er voor de start van het project in de bovengenoemde planning van activiteiten, een aantal wijzigingen aangebracht. Deze koerswijziging wordt toegelicht in de evaluatie van het project[1]. De belangrijkste wijziging betreft het samengaan van het oorspronkelijke project met het project 'Young Designers & Mobiliteit' (zie Hoofdstuk 2). Deze beslissing bracht met zich mee dat de volgende activiteiten zijn geschrapt of aangepast:

- De twee voorbereidende workshops met externe deskundigen (uit binnen- en buitenland)
- De ontwerpscenario's zijn niet uitgewerkt met een team van professionele ontwerpers, docenten en studenten maar door jonge afgestudeerde ontwerpers in samenwerking met de opdrachtgevers.
- Er is geen (internationale) begeleidingscommissie samengesteld die in een bijeenkomst reacties hebben gegeven op de tussen- en eindresultaten.
- Er is geen publikatie van de ontwerpscenario's op Internet gerealiseerd.

[1] Evaluatie project 'Young Designers & Mobiliteit', Vormgevingsinstituut, 19 januari 1998.

Uitgevoerde activiteiten
- formulering van de opdracht aan jonge ontwerpers door het Vormgevingsinstituut in samenwerking met de ANWB en het Ministerie van V&W.
- selectie van vier jonge ontwerpers die ontwerpscenario's hebben ontwikkeld (zie ook produkten)
- bijeenkomsten met de ontwerpers in de aanwezigheid van de opdrachtgevers
- tussenpresentatie (in de vorm van een workshop) in het Vormgevingsinstituut. Deze presentatie is tevens gebruikt als tussentijdse evaluatie waarbij de ontwerpers commentaar kregen op hun ontwerpen. Een van de ontwerpers werd bijvoorbeeld gewezen op de geringe uitwerking van het milieuconcept in haar ontwerp met betrekking tot de 'smart car'. De ontwerpers kregen vervolgens de vrijheid om zelf te beslissen hoe ze dit commentaar in hun ontwerp zouden verwerken. In het ontwerp 'smart car' is deze vrijheid niet gebruikt om het milieu-aspect nader uit te werken.
- eindpresentatie met workshops in de Rode Hoed
- evaluatie van het project 'Young Designers & Mobiliteit' door middel van twee afsluitende evaluatiebesprekingen (waarvan de laatste met de opdrachtgevers)
- nog in ontwikkeling: produktie boek

Toekomstige activiteiten
Zoals in Hoofdstuk 1 al is opgemerkt is het Vormgevingsinstituut niet actief in het Programma Mobiliteit 1997. Het Vormgevingsinstituut heeft wel in samenwerking met Codename Future vervolgsubsidie voor een project aangevraagd (dd. 19 oktober 1997) in het kader van de open programmering. Dit betrof een project voor de ontwikkeling van een dossier op het gebied van overstapplaatsen. Deze aanvraag is echter niet gehonoreerd. Aan het Vormgevingsinstituut is voorgesteld om contact te zoeken met Codename Future die voor een project op het gebied van Informatie en Communicatie Technologie (ICT) subsidie heeft ontvangen. Het Vormgevingsinstituut heeft hierin geen initiatief ondernomen. Toch heeft het project wel een doorwerking in nieuwe activiteiten:
- De opdrachtgevers zullen na afloop van het project een bijeenkomst organiseren met 50 besluitvormers waar de ontwerpers hun ideeën nogmaals kunnen presenteren. Mogelijk ontstaan hieruit nieuwe samenwerkingsverbanden.
- Verder heeft het Vormgevingsinstituut plannen voor een nieuw (grootschaliger) project onder de naam 'Wisselstroom', gericht op het ontwerp van overstapplaatsen. Het project moet een professioneler gehalte krijgen door de deelname van meer ervaren ontwerpers. Ook zal in dit project meer aandacht worden besteed aan continue communicatie met de opdrachtgevers en belanghebbenden. Hiervoor is subsidie aangevraagd bij het Ministerie van Verkeer & Waterstaat.
- Tenslotte zal het Vormgevingsinstituut begeleiding geven bij een nieuw project in opdracht van de Ministeries BuZa, EZ en VROM met betrekking tot het concept duurzame bedrijfsvoering. Dit betreft bijvoorbeeld het uitwerken van het idee om produkten te 'leasen' in plaats van te verkopen.

4 PRODUKT-INDICATOREN

produkten
Het project 'Young Designers & Mobiliteit' heeft de volgende produkten opgeleverd:

- Vier ontwerpscenario's van jonge ontwerpers:
  - Een ontwerp van kleine decentrale overstapplaatsen (de publieke component van transferpunten). Het uitgangspunt van dit ontwerp is het zo goed mogelijk faciliteren en acceptabel maken van gedecentraliseerde, kleine overstapplaatsen die op een 'natuurlijke wijze' zijn ontstaan (bijvoorbeeld langs een snelweg op een carpoolplek). Het concept gaat uit van een flexibel systeem waarbij diensten niet op vastgestelde tijden maar afhankelijk van de vraag worden aangeboden. Informatietechnologie kan hierbij een rol van betekenis spelen door het beschikbaar stellen van directe communicatie- en informatiemogelijkheden. Verondersteld wordt dat dit ontwerp een betere afstemming tussen vraag naar en aanbod van openbare en private vervoersmiddelen mogelijk maakt.
  - Een ontwerp van een zogenaamde 'smart car' die de bestuurder op de hoogte houdt van gegevens die een optimale mobiliteit mogelijk maken (de private component van transferpunten). Dit betreft bijvoorbeeld gegevens over files, mistbanken en wegwerkzaamheden. Ook kunnen ze alternatieve routes plannen, reserveringen maken voor de trein en voor parkeerplaatsen bij transferpunten.
  - Een ontwerp gericht op de vermindering van het spanningsveld tussen 'privé bezit' (auto) versus 'openbaar bezit' (openbaar vervoer). Dit ontwerp is gericht op het doorbreken van de barrière tussen de huidige (vastgeroeste) concepties van 'privé bezit' (de auto) voor 'openbaar bezit' (de trein). Dit zou mensen er toe moeten bewegen om hun 'privé domein' te verruilen voor het 'openbare domein'. Het idee werd uitgewerkt in voorbeelden zoals het 'open laten van de auto' en het achter elkaar koppelen van auto's.
  - Een ontwerp van multifunctionele transferpunten. Dit ontwerp is gericht op het aantrekkelijker maken van overstapplaatsen tussen autowegen en publieke transportmogelijkheden door er meerdere functies aan te geven (bijvoorbeeld in de vorm van (verrijdbare) vergaderruimten, als weiland dat soms voor koeien en soms voor auto's in gebruik is, als drive-in-bioscoop etc.). Het idee is dat dit multifunctionele gebruik er toe zal leiden dat het publiek bekend raakt met het bestaan van deze overstapplaats en er bovendien een positieve associatie mee opbouwt.
- Verschillende publikaties over het project:
  - Twee video's (waarvan één via televisie is uitgezonden)
  - Een boek[1]
  - Een CD-Rom
  - Een diaserie
  - artikelen over het project (in het NRC Handelsblad, de Architect en Items)

Evaluatie van 'Young Designers & Mobiliteit' door het Vormgevingsinstituut [2]
Naast de hierboven genoemde produkten heeft het Vormgevingsinstituut het project geëvalueerd op basis van gesprekken met de ontwerpers en de opdrachtgevers. De evaluatie geeft een bondig en helder beeld van het uitgevoerde project en geeft een kritische beschouwing van de uitgevoerde activiteiten.

---

[1] Zal in maart of april 1998 verschijnen
[2] Evaluatie project Young Designers & Mobiliteit, Vormgevingsinstituut, januari 1998

Er wordt o.a. aandacht besteed aan het verloop van het project en aan de mate waarin de doelstellingen zijn gerealiseerd. Verder wordt in de evaluatie het aspect doorwerking en het aspect kwaliteitsverbetering ("leerervaringen") voor eventuele toekomstige projecten aan de orde gesteld. Er is bijvoorbeeld stilgestaan bij de toepassingsmogelijkheden van de ontwerpscenario's : "De opdrachtgevers merkten op dat de ideeën van de ontwerpers een zekere mate van naïviteit hebben, [...], de ideeën worden niet praktisch gevonden maar wel waardevol om 'een nieuwe manier van denken' op gang te brengen binnen de ANWB en het Ministerie van Verkeer en Waterstaat". Leerervaringen van het project zijn als volgt geformuleerd: "hoewel ontwerpers de capaciteit hebben om de consequenties van (abstract) beleid te verbeelden, en hieraan nog een eigen visie kunnen toevoegen, moet er veel tijd en moeite worden gestoken in het op de juiste manier communiceren van de denkbeelden en visies. Dit aspect is nog onderbelicht gebleven in dit project".

Knelpunten

Zoals opgemerkt geeft de evaluatie een bondig en helder beeld van de uitgevoerde projecten. Een aspect waar echter meer aandacht aan besteed had kunnen worden betreft de tweede doelstelling. Hierin wordt gesteld dat verschillende facetten in de relatie tussen 'Mobiliteit', 'Duurzaamheid' en 'Informatietechnologie' in de ontwerpscenario's worden uitgediept, gericht op een concrete doelgroep. De relatie tussen duurzaamheid en mobiliteit lijkt in sommige ontwerpen een beetje naar de achtergrond te worden geschoven.

In sommige ontwerpen lijkt het accent van "terugdringen van de milieubelasting" via het beperken van de automobiliteit verschoven naar "het behoud van mobiliteit" via het beperken van de congestie. In het ontwerp 'smart cars' wordt bijvoorbeeld geen aandacht besteed aan de mogelijke effecten van de 'smart car' op het vergroten van de milieubelasting door een toenemend autogebruik (zie Hoofdstuk 3). Een auto die kan inspelen op files e.d. lijkt juist extra aantrekkelijk ten opzichte van het openbaar vervoer. Ook bij het ontwerp gericht op het multifunctioneel gebruik van transferpunten bestaat het risico dat het de mobiliteit zal vergroten als de transferpunten een (te) grote aantrekkingskracht krijgen (zoals bij het gebruik als een drive-in bioscoop).

Een ander aspect dat in de evaluatie niet echt uit de verf is gekomen betreft de wijzigingen in activiteiten en de implicaties hiervan voor de uitvoer van het project.

Tenslotte worden in de evaluatie van het Vormgevingsinstituut ten aanzien van de communicatie van denkbeelden en visies de volgende knelpunten genoemd:

- "De opdrachtgevers waren soms wat kritiekloos waardoor het voor de ontwerpers moeilijk was om duidelijk te krijgen of ze een goede richting waren ingeslagen".
- "De ontwerpers stelden zich gedurende het project vrij afwachtend op". Er ontstond door deze afwachtende houding verwarring over de mogelijkheden voor daadwerkelijke uitvoering van de projecten.

5 EFFECT-INDICATOREN

Relatie met doelstelling
Zoals in H.2 is aangegeven is de algemene doelstelling van het project 'Young Designers & Mobiliteit': "het ontwikkelen van kennis en het creëren van bewustwording over de mogelijkheden die de informatietechnologie biedt om de milieubelasting van autorijden te verkleinen". Deze algemene doelstelling is vertaald in drie (kwantitatieve) doelstellingen die volgens het evaluatierapport van het Vormgevingsinstituut allen zijn gehaald. Deze conclusie wordt door Research voor Beleid grotendeels gedeeld:

- De eerste doelstelling "De betrokkenheid van tenminste twee partners (opleidingsinstituten) in het project" is gerealiseerd. Hoewel de gekozen partners geen opleidingsinstituten maar opdrachtgevers betrof (de ANWB en het Ministerie van Verkeer en Waterstaat), blijkt uit de evaluatie van het Vormgevingsinstituut dat deze opdrachtgevers een vergelijkbare functie in het project hebben vervuld. Hierbij is overigens de kanttekening gemaakt dat deze opdrachtgevers zich iets kritischer hadden mogen opstellen.
- De tweede doelstelling betrof de produktie van tenminste drie gedetailleerde ontwerpscenario's waarbij verschillende facetten in de relatie tussen 'Mobiliteit', 'Duurzaamheid' en 'Informatietechnologie' worden uitgediept, gericht op een concrete doelgroep. Ook deze doelstelling is gerealiseerd. Er zijn in totaal vier ontwerpscenario's ontwikkeld. Wel zou de 'uitdieping' van de relatie tussen 'Mobiliteit', 'Duurzaamheid' en 'Informatietechnologie' meer nadruk hebben kunnen krijgen in het project.
- De derde doelstelling "de presentatie van deze ontwerpscenario's aan een publiek van ontwerpers, tenminste op de Internet pagina's van het Vormgevingsinstituut" is niet gerealiseerd. Deze presentatie heeft uiteindelijk plaatsgevonden via televisie en via publikaties in krant, vakbladen e.d.

Bereik
In de evaluatie van het project 'Young Designers & Mobiliteit' wordt aangegeven dat het bereik van het project enorm is toegenomen door de fusie met het project 'Young Designers & Industry' dat meer middelen ter beschikking had en dat grote bekendheid heeft in de ontwerperswereld en de industrie. Het is niet mogelijk om dit bereik in getallen uit te drukken. Wel is vastgesteld dat het televisie-programma dat aan het project is gewijd, ruim 42.000 kijkers heeft getrokken in de leeftijdsgroep 35-49 jaar.

Effect volgens doelgroep
Om een idee te krijgen van het effect van het project 'Young Designers & Mobiliteit' volgens de doelgroep van dit project, heeft een telefonisch interview plaatsgevonden met twee opdrachtgevers (van V&W en van de ANWB). In dit interview zijn de volgende aspecten aan de orde gesteld: vooraf geformuleerde verwachtingen/doelstellingen, verloop (succes- en faalfactoren), opbrengsten, gerealiseerde verwachtingen/ doelstellingen, effecten, doorwerking en aanbevelingen voor een eventueel vervolg.
De opdrachtgevers verwachten van het project dat het hen op nieuwe ideeën zou brengen ten aanzien van ontwerpen die mobiliteit kunnen beïnvloeden. Aan deze verwachtingen heeft het project gedeeltelijk voldaan. Drie van de vier ontwerpen bevatten echt nieuwe ideeën en leveren hiermee een bijdrage aan nieuwe inzichten. De praktische toepasbaarheid van de ontwerpen is echter minder goed beoordeeld. De opbrengsten van het project voor de opdrachtgevers wordt beperkt geacht wat het directe gebruiksnut betreft.

Over het verloop van het project zijn de opdrachtgevers redelijk tevreden. Knelpunten die zich hierbij voordeden liggen op het gebied van communicatie ('de ontwerpers lieten zich weinig sturen') en de snelheid van het werken ('de ontwerpers zagen de opdracht als een hobby en besteedden er soms weinig energie aan').
Een van de opdrachtgevers adviseert om bij een eventueel vervolg van het project de interactie tussen ontwerpers en inhoudelijk betrokken deskundigen te intensiveren door middel van het organiseren van een tweedaagse workshops waarbij besluitvormers en ontwerpers in directe dialoog op elkaar reageren (het 'pressure cooker concept'). Met dit concept bestaan goede ervaringen ten aanzien van kruisbestuiving tussen beleidsvormers en stedebouwkundig ontwerpers. De andere opdrachtgever adviseert om het thema bij een volgende keer meer in te perken. Hij verwacht dat dit positieve effecten zal hebben op de overzichtelijkheid van de opdracht en op de aandacht die zal worden besteed aan toepassingsmogelijkheden van de ontwikkelde ideeën.
Wat de doorwerking van het project 'Young Designers & Mobiliteit' betreft, zijn de opdrachtgevers voorzichtig. Het project heeft er niet toe geleid dat de opdrachtgevers deze 'nieuwe' vorm van samenwerking gaan voortzetten. Overigens is de samenwerking tussen besluitvormers en ontwerpers op het terrein van stedebouw niet nieuw. Wel bestaan er nog steeds plannen om een bijeenkomst met 50 besluitvormers te organiseren naar aanleiding van de ontwerpen uit het project. Tot dusverre is hier echter nog geen initiatief in genomen.

6 BESCHOUWING

In dit hoofdstuk wordt het project van een kwalitatieve waardering voorzien.
De eerder in dit document gehanteerde indeling in input-, proces-, produkt- en effect-indicatoren wordt ook in dit hoofdstuk gebruikt.

6.1 Succes- en faalfactoren

Input-indicatoren

Succesfactoren
- De project aanvraag is helder van opzet (het houdt zich strikt aan de handleiding van de NCDO voor subsidie-aanvragen met betrekking tot het kaderplan NME Extra Impuls).
- Het project is in meerdere opzichten vernieuwend. Dit betreft niet alleen de doelgroep (de samenwerking tussen ontwerpers en institutionele opdrachtgevers) maar ook de inhoud (het inbrengen van milieu-aspecten in ontwerpscenario's).

Faalfactoren
- De organisatie van het project bleek bij verminderde subsidietoekenning onmogelijk en is daarom ondergebracht bij een ander project. Dit heeft ertoe geleid dat de geplande activiteiten uit de projectaanvraag grotendeels zijn geschrapt of zijn aangepast aan het andere project.

Proces-indicatoren

Succesfactoren
- Er heeft een vruchtbare samenwerking plaatsgevonden tussen ontwerpers en opdrachtgevers.
- Er zijn veel activiteiten ondernomen om doorwerking van het project te realiseren, o.a. door bekendheid te geven aan het project (via artikelen, boek en televisie) en door plannen te maken voor een nieuw (grootschaliger) project.
- Er zijn gedurende het project herhaaldelijk evaluatieve activiteiten uitgevoerd.

Faalfactoren
- Niet alle geplande activiteiten zijn daadwerkelijk uitgevoerd. Dit wordt door het Vormgevingsinstituut toegeschreven aan het verminderde budget dat is toegekend en door het samengaan van het project 'Young Designers & Mobiliteit' met het project 'Young Designers & Industry'.
- Het educatieve aspect van het project is als gevolg van de gewijzigde uitvoering onderbelicht gebleven. Er zijn geen ontwerpersopleidingen bij het project betrokken.
- De communicatie van denkbeelden en visies tussen ontwerpers en opdrachtgevers is onderbelicht gebleven in het project.

Produkt-indicatoren

Succesfactoren
- Het project heeft bijna alle geplande produkten daadwerkelijk opgeleverd (ontwerpscenario's). Daarnaast heeft het project tot een aantal extra produkten geleid (publicaties, video en boek).
- Het evaluatie-rapport over het project geeft een helder overzicht van de uitgevoerde activiteiten en besteedt aandacht aan aspecten als doorwerking en kwaliteitsverbetering.

Faalfactoren
- In de evaluatie van het project zijn de wijzigingen in activiteiten en de implicaties hiervan voor de uitvoer van het project niet echt uit de verf gekomen.
- In de evaluatie zouden de bereikte doelen van het project met meer diepgang beschreven mogen worden ten aanzien van de relatie tussen 'Mobiliteit', 'Duurzaamheid' en 'Informatietechnologie'.

Effect-indicatoren

Succesfactor
- De gestelde doelen van het project zijn grotendeels bereikt
- Het bereik van het project is relatief groot geweest als gevolg van de samenvoeging met het project 'Young Designers & Industry'.

Faalfactoren
- De praktische toepasbaarheid van de ontwerpen werd door de opdrachtgevers beperkt geacht.
- De doelstelling ten aanzien van publikatie op Internet pagina's van het Vormgevingsinstituut is niet gerealiseerd.
- De samenwerking met nieuwe partners in het kader van het Programma Professionalisering is wat het Vormgevingsinstituut betreft niet ontstaan.
- Hoewel het project veel initiatieven heeft genomen ten aanzien van de verspreiding van informatie over het project, lijkt de kans op doorwerking (ten aanzien van het gebruik van deze werkvorm met jonge ontwerpers voor beleidsvormers) beperkt.

6.2 invulling aan doelstellingen en beleidsaccenten van de NME-Extra Impuls

6.2.1 Relatie met doelstellingen Kaderplan NME-Extra Impuls

Het project 'Young Designers & Mobiliteit' is buitenschools. Met dit project tracht men de doelstelling *"ontwikkeling en implementatie van buitenschoolse NME"* te realiseren via

Deze doelstelling komt tot uiting in:
- het betrekken van NME als inhoud in de ontwerpen van jonge afgestudeerde ontwerpers.
- het leveren van een bijdrage aan het verbeelden van de consequenties van abstract NME-beleid.

6.2.2 Relatie met beleidsaccenten Kaderplan NME-Extra Impuls

Inhoudelijke vernieuwing
Het project 'Young Designers & Mobiliteit' is vernieuwend via:
- de inhoud (het thema milieu is 'nieuw' binnen de ontwerpersopleiding)
- de doelgroep (nieuwe partners die traditioneel weinig contact hebben met ontwerpers)

Kwaliteitsverbetering
Het project 'Young Designers & Mobiliteit' realiseert kwaliteitsverbetering via:
- (herhaalde) evaluatie gedurende de looptijd van het project
- aandacht voor leerervaringen in de evaluatie voor een eventueel vervolgproject

Doorwerking
'Young Designers & Mobiliteit' brengt doorwerking in de praktijk via:
- geven van bekendheid aan het project (via artikelen, boek en televisie)
- organisatie van een bijeenkomst na afloop van het project tussen potentiële opdrachtgevers en ontwerpers waaruit mogelijk nieuwe samenwerkingsverbanden ontstaan (nog niet gerealiseerd)
- planning van een vergelijkbaar (grootschaliger) project

DOCUMENTATIE

- Project aanvraag: 'Mobiliteit, Duurzaamheid en informatietechnologie', Vormgevingsinstituut, 15 juni 1996

- Evaluatie project 'Young Designers & Mobiliteit', Vormgevingsinstituut, 19 jan. 1998

Professionalisering

Werkdocument 6

1 INLEIDING: KORTE SCHETS VAN PROJECT

Naam project	:	Professionalisering
Aanvragende organisatie	:	Vereniging Stadswerk, p.a. Gemeente Breda; IVN bureau NME-diensten; SME Milieu-adviseurs
Toegekende subsidie 1997	:	*f* 220.000,-
Binnen- of buitenschools project	:	buitenschools
Doel	:	Professionalisering NME
Primaire doelgroep	:	NME-organisaties
Onderwerp	:	Professionalisering
Vervolgsubsidie voor 1998	:	ja

2 INPUT-INDICATOREN

2.1 Achtergrond, doel, doelgroep en thema van het project

Achtergrond

Het programma Professionalisering is een vervolg op een viertal projecten dat in 1996 financiering heeft gekregen uit de open programmering:

- Vereniging Stadswerk, p.a. Gemeente Breda/CEA; professionalisering regionale NME-voorzieningen. Dit project richt zich op de professionalisering van de regionaal georganiseerde NME op strategisch en organisatorisch niveau.
- IVN, Vereniging voor natuur- en milieu-educatie; inventarisatie van binnenuit. Dit is een inventarisatie van de wensen en behoeften van het NME-werkveld zelf met betrekking tot professionalisering.
- SME-Milieuadviseurs; De spiegel van buiten. Dit betreft een inventarisatie van verwachtingen en opvattingen van de 'buitenwereld' ten aanzien van professionalisering van het NME-werkveld.
- ISOR; cursussen voor NME-diensten. Dit project is gericht op ontwikkeling, vernieuwing en kwaliteitsverbetering van onderdelen van het NME-werk door middel van een aantal cursussen aan NME-werkers en managers.

In deze projecten is geconstateerd dat de actoren in het NME-werkveld veel vragen en wensen hebben. Deze zijn gericht op het bereiken van een kwalitatief adequaat niveau om op veranderingen in te kunnen spelen die zich zullen voordoen op het terrein van de positionering van de NME-diensten en de werkwijzen binnen NME.

De Stuurgroep beschouwt het Programma Professionalisering[1] als een onderdeel van de gewenste Integrale Programma's zoals benoemd in het Strategisch Beleidskader[2]. Omdat de bovengenoemde projecten een grote mate van samenhang vertonen (er is in 1996 door deze projecten een afstemmings-overleg opgezet) heeft de Stuurgroep besloten dat deze projecten hun werk moeten kunnen voortzetten in het kader van het Programma Professionalisering. Drie van de vier bovengenoemde projectcoördinatoren hebben zelf het initiatief genomen tot het opstellen van een voorstel voor het Programma Professionalisering tot het jaar 2000[3]. Dit betreft:

- Vereniging Stadswerk, p.a. Gemeente Breda
- IVN bureau NME-diensten
- SME Milieu-adviseurs

[1] Jaarplan 1997, p.17
[2] Beleidskader Natuur- en milieu-educatie uitvoeringsfase Kaderplan NME 1996-2000, Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 20 497, nr. 15
[3] Het programma professionalisering, Voorstellen voor vervolg vanuit de p-projecten van 1996, IVN, 20-1-1997.

Doel

Doelstelling in terminologie van het programma Professionalisering [1]
Het doel van het programma Professionalisering is om ertoe bij te dragen "dat NME-diensten/-instellingen, NME-werkers, NME-ondersteuners (en daarmee uiteindelijk de gehele branche) in 2000 in staat zijn als professionals te opereren. Professioneel werken betekent dat zij kunnen voldoen aan vragen en markten (en de veranderingen hierin) door produkten en diensten te leveren
van het gewenste kwaliteitsniveau".

Uitwerking doelstelling
Deze hoofddoelstelling wordt op de volgende wijze nader uitgewerkt:
"Professionals in de NME, zowel op individueel als op instellingsniveau, voldoen aan het gewenste kwaliteitsniveau indien zij in de NME investeren in nieuwe kennis, kunde en netwerken en daarbij:

- een strategische positionering hebben gekozen [2]
- markt- respectievelijk vraaggericht werken
- een bedrijfsmatige aanpak hanteren
- resultaatgericht werken
- systematisch kwaliteitszorg toepassen"

Subdoelstellingen
De bovenstaande hoofddoelstelling is vertaald in de volgende (meetbare) subdoelstellingen naar NME-diensten/-instellingen, NME-werkers, NME-ondersteuners en naar de gehele branche.

NME-diensten/-instellingen

- Beschrijven van kwaliteitsnormen voor de vier meest relevante posities van NME-diensten (zie voor toelichting vier posities onder voetnoot bij strategische positionering) en NME-werkers (met betrekking tot kennis en kunde) [3].
- Beschrijven van voorbeelden van kwaliteit en/of checklists voor kwaliteit
- Toetsen van deze beschrijvingen bij 25% van de NME-diensten in het NME-werkveld. Het overige werkveld wordt via informatie, bijeenkomsten en handreikingen gestimuleerd ook met deze beschrijvingen aan de slag te gaan.

NME-werkers

- beschrijven profielen van NME-werkers als professionals met kwaliteitscriteria met betrekking tot ondermeer klant- en marktgericht werken, relatiebeheer, produktontwikkeling en opleiding en scholing
- toetsen profielen bij 25% van de actoren in het NME-werkveld.

---

[1] Programma Professionalisering NME-werkveld 1997-2000, programma-uitvoering 1997, IVN, Vereniging Stadswerk, SME-Milieuadviseurs, voorstel 15-4-1997
[2] Hiermee wordt bedoeld dat organisaties een positie kiezen ten aanzien van de inhoud waarop zij zich concentreren, bijvoorbeeld onderwijsbegeleiding en ecologische basisvorming, motor voor bewustwording en maatschappelijke activering, instrument van overheidsbeleid, leveren van diensten voor andere organisaties.
[3] In het werkplan dat invulling geeft aan deze doelstelling wordt opgemerkt dat de aanpak organsiatiegericht is en niet persoonsgericht.

NME-ondersteuners
- realiseren van een adequaat, actueel en toegankelijk aanbod en overzicht van opleidingen, na- en bijscholing, een adequaat informatie- en documentatiesysteem, een vaktijdschrift en mogelijkheden voor uitwisseling van ervaringen en ideeën.
- realiseren van aanwezigheid van kennis en kunde of bemiddelingsmogelijkheden daarvoor bij NME-diensten met betrekking tot coaching, opleidingsplannen en veranderprocessen.
- ontwikkelen systematiek om adequaat in te kunnen spelen op relevante beleidsontwikkelingen en die het mogelijk maakt nieuwe materialen en diensten te ontwikkelen ten behoeve van actoren in het werkveld.
- beschrijven ondersteuningsstructuur op alle niveaus (regionaal, provinciaal en landelijk) waarbinnen ondersteuners kunnen blijven inspelen op veranderingen

NME-branche
- ontwikkelen visie op afbakening van NME-sector ten behoeve van bovengenoemde doelen (organisatie checklists, medewerkers-profielen en kwaliteitsnormen voor diensten)
- ontwikkelen monitoring-systematiek met betrekking tot behoeften, tevredenheid en imago van de NME-sector
- realiseren systematische koppeling tussen onderzoek en praktijk en benutten resultaten.

Samenhang tussen bovengenoemde clusters
- Realiseren van samenhang tussen de onderscheiden clusters (NME-diensten/-instellingen, NME-werkers NME-ondersteuners, NME-branche) en verankeren van communicatie die gericht is op deze samenhang in het werk van de betrokkenen in de sector

Doelstelling en beleidsaccenten in terminologie van het kaderplan NME-Extra Impuls
In het Kaderplan van de NME Extra Impuls is ten aanzien van Integrale Programma's de volgende doelstelling geformuleerd:
Het betreft doelgerichte innovaties ten behoeve van een samenhangend segment van NME. Het gaat hierbij om "een samenhangend pakket aan doelen, inhouden, materialen en resultaatgerichte activiteiten die een substantiële bijdrage leveren aan de ontwikkeling en uitbouw van NME, rond een bepaald thema of ten behoeve van een bepaalde doelgroep"[1].
In de vorige evaluatie van Research voor Beleid[2] is opgemerkt dat de NME Extra Impuls hiermee beoogt het NME-veld in staat te stellen tot (een grotere mate van) zelfsturing met betrekking tot NME na 2000.
"Het NME-veld had nog geen ervaring met een dergelijke wijze van zelfsturing: men kende elkaar wel maar was niet gewend om gezamenlijk met een aantal relevante organisaties op een systematische wijze de stand van zaken met betrekking tot actuele thema's te verkennen en zo nodig nieuwe acties op te zetten. De NME Extra Impuls biedt de mogelijkheid om hiermee ervaring op te doen".

Naast de bovengenoemde doelstelling is in het Kaderplan van de NME Extra Impuls als voorwaarde voor Integrale Programma's gesteld dat deze aandacht besteden aan de volgende aspecten
- een probleemanalyse
- gerichte vernieuwingsinitiatieven

---

[1] Beleidskader Natuur- en milieu-educatie uitvoeringsfase Kaderplan NME 1996-2000, Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 20 497, nr. 15
[2] Marinus, H, Evaluatie NME Extra Impuls, eerste jaarrapport (1996-1997), Research voor Beleid, Leiden, september 1997

- doorwerking via verspreiding van kennis ter zake in het netwerk van betrokkenen in de NME, inclusief training van uitvoerders
- een evaluatie

De NCDO heeft de projecten uit het programma Professionalisering die in 1997 van start zijn gegaan onder twee beleidsaccenten geregistreerd die in het Kaderplan worden onderscheiden: kwaliteitsverbetering en doorwerking.

- Kwaliteitsverbetering wordt door het Programma Professionalisering op twee manieren nagestreefd. Enerzijds via het ontwikkelen een systematiek voor kwaliteitszorg gericht op organisatie niveau en anderzijds via het ontwikkelen van kwaliteitscriteria aan NME produkten die op personen zijn gericht. In beide gevallen gaat het om 'voorwaardenscheppende normen' voor kwaliteit die door NME-centra in het algemeen worden onderschreven. In het Programma Professionalisering wordt kwaliteitsverbetering niet bij voorkeur gezocht in vernieuwing van materialen, methoden, doelgroepen en werkwijzen. In veel gevallen betreft het een kwaliteitsimpuls aan bestaande activiteiten die van belang worden geacht voor NME.
- Doorwerking (de samenhang tussen lokaal, regionaal, provinciaal en landelijk niveau met betrekking tot de implementatie van vernieuwing en kwaliteitsverbetering) wordt in het Programma Professionalisering beoogd via een aanspreekpunt voor NME (het landelijk bureau NME-diensten), via het aanbod van een (landelijk) NME-vakblad waarin nieuwe materialen en ontwikkelingen worden aangekondigd en via de organisatie van trainingsdagen e.d. voor lokale en regionale NME organisaties. Van belang wordt geacht dat deze doorwerking zowel top-down (via het verspreiden van kennis aan het werkveld) als bottom-up (via input vanuit het veld) plaatsvindt.

Doelgroep
De doelgroep van Professionalisering zijn NME-organisaties. Tot de NME-organisaties in het kader van het programma Professionalisering worden die instellingen gerekend waar (een deel van) de medewerkers actief bezig is met NME. Dit kunnen overheidsinstanties zijn, particuliere organisaties of een mengvorm tussen beiden.

Thema
De NCDO heeft de projecten uit het programma Professionalisering gerangschikt onder het thema duurzaamheid.

2.2 Organisatie van het project en afstemming met andere projecten/organisaties

Projectorganisatie
De projectorganisatie van het programma Professionalisering bestaat uit projectcoördinatoren (ook wel genoemd clustercoördinatoren) van het IVN bureau NME-diensten, Vereniging Stadswerk p.a. Gemeente Breda en SME Milieu-adviseurs. Deze drie coördinatoren en de Programma Manager van de NME Extra Impuls vormen de Programmacommissie Professionalisering. De coördinatie van de samenwerking tussen de projecten is in handen van de directeur van het IVN.
Iedere projectcoördinator is verantwoordelijk voor de voortgang binnen het eigen project en voor de uitvoering van de communicatie naar het NME-werkveld. Per 1/1/1998 is de communicatie in handen van het IVN.

De Programmacommissie Professionalisering hanteert sturingscriteria om te kunnen bepalen of bepaalde activiteiten en projecten dienen te worden bijgesteld ten aanzien van aspecten zoals tempo, haalbaarheid, efficiency, flexibiliteit en doelgerichtheid.
Het programma Professionalisering werkt volgens een 'bottom-up en top-down' proces waarbij onderlinge samenwerking tussen de projecten en communicatie naar en vanuit het werkveld van groot belang worden geacht.

Afstemming met andere projecten/organisaties

Gebruik van resultaten eerdere onderzoeken/projecten
In 1996 is regelmatig overleg gevoerd tussen uitvoerders van de projecten: De spiegel van buiten, inventarisatie van binnenuit, cursussen voor NME-diensten en professionalisering regionale NME-voorzieningen. Daarnaast waren enkele externe adviseurs (bijvoorbeeld IKC, Ministerie van LNV) en uitvoerders van het project van de vier grote steden 'NME-Centrum van de toekomst' betrokken. Deze partijen hebben gezamenlijk een analyse gemaakt van de feitelijke situatie op het gebied van professionalisering en ontwikkelden een gezamenlijk gedragen visie op de wenselijke situatie. Deze visie is uitgemond in het Programma Professionalisering van 1997.

Afstemming met andere organisaties/projecten
Het afstemmingsoverleg uit 1996 tussen de verschillende projecten in het kader van professionalisering is in 1997 voortgezet. Daarnaast zorgt de Programma Manager van de NME Extra Impuls voor monitoring van het programma Professionalisering. Eens in de vier maanden wordt in het overleg van de Programmacommissie Professionalisering de voortgang en de behaalde (deel)resultaten besproken met sleutelfiguren uit het NME-werkveld. Verder wordt jaarlijks op één of meer bijeenkomsten voor het werkveld de voortgang en de resultaten gepresenteerd. De input van de deelnemers wordt benut voor eventueel noodzakelijke bijstellingen van het programma.

2.3 Duur en budget van het project

Duur
Het programma Professionalisering is eind juni 1997 gestart en zal tot het einde van de NME Extra Impuls doorlopen.

Budget van het project
Projecten in het kader van Professionalisering hebben voor 1996 in totaal *f* 457.957,- aangevraagd en *f* 242.047 aan NME-Extra Impuls-subsidie ontvangen.
In 1997 heeft Professionalisering in totaal *f* 220.000 aangevraagd en tevens ontvangen. Er werd aan de projecten van de Vereniging Stadswerk, p.a. Gemeente Breda, IVN Bureau NME-diensten en SME Milieu-adviseurs respectievelijk *f* 110.000, *f* 55.000 en *f* 55.000 uitgekeerd.
Voor 1998 is in totaal een bedrag aangevraagd van *f* 800.000 (verdeeld over vijf projecten). De Stuurgroep heeft per 24-2-1998 *f*310.000 toegekend. Er is in het Jaarplan 1998 in totaal *f* 900.000 gereserveerd voor de Programma's Professionalisering en Kwaliteitszorg (zie § 3.5. waarin de activiteiten voor 1998 worden beschreven).

De subsidie uit de NME-Extra Impuls is in 1997 als volgt ingezet.

Begroting Professionalisering 1997

	begroot
Vereniging Stadswerk, p.a. Gemeente Breda	
ontwikkelen stramien ontwikkelingsplan	*f* 30.000,-
begeleiding organisaties bij opstellen en uitvoeren plan	*f* 50.000,-
projectorganisatie en - coördinatie	*f* 30.000,-
totaal kosten voor NME Extra Impuls	***f*110.000,-**
IVN-Bureau NME-diensten	
scholingsaanbod:	
personeelskosten	*f* 29.000,-
organisatiekosten	*f* 4.000,-
activiteitenkosten	*f* 15.000,-
ontwikkelingsbudget t.b.v. derden	*f* 15.000,-
af: eigen inbreng	-*f* 5.500,-
af: eigen bijdrage gebruikers	-*f* 2.500,-
totaal kosten voor NME Extra Impuls	***f* 55.000,-**
SME-Milieu Adviseurs	
0-meting en gids	*f* 24.500,-
professionaliseringspanel	*f* 10.600,-
voorbereiden expertmeeting	*f* 8.600,-
programma-overleg	*f* 6.300,-
projectmanagement	*f* 5.000,-
totaal kosten voor NME Extra Impuls	***f* 55.000,-**
TOTAAL	***f*220.000,-**

3 PROCES-INDICATOREN

Geplande activiteiten 1997
In het kader van de drie projecten van respectievelijk de Vereniging Stadswerk, p.a. Gemeente Breda, IVN Bureau NME-diensten en SME Milieuadviseurs zijn in het herziene programma van professionalisering (30-5-1997) de activiteiten beschreven die in 1997 zijn gepland. Deze geplande activiteiten worden per project samengevat.

Vereniging Stadswerk, Gemeente Breda; professionalisering regionale NME-organisaties
- benaderen van NME-organisaties voor deelname aan het project 'professionalisering regionale NME-organisaties' via een brief aan lokale en regionale NME-organisaties (juni - september 1997).
  Selecteren van ca.10 deelnemers die representatief zijn voor de diversiteit in het NME-veld op basis van de volgende criteria: regionale spreiding, type NME-organisatie (overheid/particulier), specialisme in NME-activiteiten en de kwalificatie of een project al of niet als 'voorloper' kan worden beschouwd.
- opstellen van een stramien ontwikkelplan door een extern adviesbureau (juli - september 1997).
  In dit stramien ontwikkelplan wordt eerst aandacht besteed aan de keuze van een strategische positie waarop NME-organisaties zich inhoudelijk kunnen concentreren (bijvoorbeeld onderwijsbegeleiding en ecologische basisvorming in plaats van het leveren van diensten voor andere organisaties). Het stramien dient om inzicht te geven in de huidige positie van NME-organisaties en de behoeften aan professionalisering en kwaliteitszorg binnen NME-organisaties. Vervolgens geeft dit stramien handreikingen om de kwaliteit van de werkwijzen van NME-organisaties met betrekking tot deze positiekeuze te verbeteren (bijvoorbeeld door meer aandacht te besteden aan bedrijfsmatig werken).
- opstellen en uitvoeren ontwikkelplannen door NME-organisaties zelf aan de hand van het ontwikkelde stramien ontwikkelplan, begeleid door het bovengenoemde externe adviesbureau (oktober- december 1997). Bij deze opstelling en uitvoering dienen de NME-organisaties minstens twee andere NME-organisaties te betrekken als zogenaamde counterparts.

IVN bureau NME-diensten; Scholingsaanbod NME-beroepskrachten
fase 1: kwalificeren van scholingsvragen
- kwalificeren van scholingsvragen van NME-beroepskrachten (op basis van reeds uitgevoerd onderzoek door de IVN en het ISOR en op basis van een nieuwe vragenlijst onder NME-beroepskrachten in regulier overleg dat plaatsvindt binnen het NME-werkveld (GOS,ZON,UNO, etc.) en op speciaal te beleggen werkbijeenkomsten in de provincie of interprovinciaal.
- opstellen van een overzicht van scholingsaanbod van relevante opleidingen, bij- en nascholingsmogelijkheden
- opstellen van een overzicht van kwalificaties en competenties met betrekking tot scholingsmogelijkheden
- ontwikkelen van een systematiek ten behoeve van adequaat gebruik van scholingsmogelijkheden

fase 2: Informeren en bemiddelen
- informeren door middel van publicaties en scholingsmarkt in januari 1998
- uitoefenen van een makelaarsfunctie ten aanzien van scholingsmogelijkheden aan NME-beroepskrachten en ondersteuningsorganisaties
- het geven van een professionaliserings impuls aan scholingsinitiatieven

fase 3: ontwikkeling scholingsaanbod en evaluatie van scholingservaringen
- (doen) ontwikkelen van scholingen om de gesignaleerde lacunes in het aanbod te vullen
- evalueren van recente scholingservaringen van 30 NME-beroepskrachten ten behoeve van de actualisering van het scholingsoverzicht.

SME Milieu-adviseurs; Communicatie en Monitoring Professionalisering
Gids voor lokale en regionale NME-beroepskrachten 'Wie is wie en is hoever met professionalisering?'
- uitvoeren nul-meting onder NME-organisaties waarin per NME-organisatie aspecten worden vastgelegd met betrekking tot het type activiteiten, doelgroepen, knelpunten, en stand van zaken ten aanzien van professionalisering. De NME-organisaties worden benaderd via dezelfde brief die in het kader van het project 'professionalisering regionale NME-organisaties' wordt verstuurd.
- bundelen van alle inzendingen in een gids en deze vervolgens in het veld verspreiden

Professionaliserings-panel
- uitnodigen zes tot acht vertegenwoordigers van lokale en regionale NME-organisaties op a-selectieve wijze voor één of meer professionaliseringspanels. Hierin komen vragen aan de orde die zijn gebaseerd op uitkomsten uit de nul-meting.
- verslaglegging van conclusies uit de professionaliseringspanels aan het NME-veld.

Bijeenkomsten van het Programma Overleg Professionalisering
- organiseren van twee bijeenkomsten tussen projectcoördinatoren, vertegenwoordigers uit het werkveld (lokaal, provinciaal en landelijk) en de Programma Manager (Programma Overleg Professionalisering).
- organiseren van een eenmalige expertmeeting (van de deelnemers uit het bovengenoemde Programma Overleg). Deze expertmeeting dient voor het ontwikkelen van een gezamenlijke visie op Professionalisering en voor discussie over hoofdlijnen in het programma Professionalisering. De meeting vindt plaats aan de hand van samenvattingen van interviews die vooraf met een tiental deelnemers zijn gehouden.

Uitgevoerde activiteiten in 1997

Vereniging Stadswerk, Gemeente Breda; professionalisering regionale NME-organisaties
- Naar aanleiding van de brief aan lokale en regionale NME-organisaties hebben 45 NME-organisaties informatie aangevraagd over het deelproject professionalisering van NME-organisaties en hebben 19 organisaties zich aangemeld. Er zijn in 1997 elf NME-diensten geselecteerd.
- Het stramien ontwikkelplan is ontwikkeld door een extern adviesbureau Communicatie en Advies over Energie en Milieu (CEA).
- In oktober 1997 hebben elf deelnemende NME-organisaties deelgenomen aan een kennismakingsbijeenkomst waarin vragen werden gesteld over de professionaliteit van de verschillende organisaties. Daarna werd een uitgebreidere vragenlijst ingevuld (quick-scan) en een interview afgenomen op basis waarvan advies werd gegeven hoe de professionalisering binnen de verschillende organisaties kon worden aangepakt.
- Nadat de quick-scans zijn uitgevoerd heeft een evaluatie plaatsgevonden via een schriftelijke vragenlijst. Hieruit bleek dat de organisaties overwegend tevreden waren over de bruikbaarheid van de quick-scans. Wel bleek dat de quick-scan niet voor iedereen heeft geleid tot een inzicht hóe men de eigen organisatie kan professionaliseren.
- In december heeft een tweede bijeenkomst plaatsgevonden waarin o.a. mededelingen werden gedaan over landelijke ontwikkelingen in het kader van het Programma Professionalisering, waarin de resultaten van de quick-scans werden gepresenteerd en waarin het stramien van het ontwikkelplan werd toegelicht.

- Sindsdien zijn de elf betrokken organisaties begonnen met het uitvoeren van de ontwikkelplannen. Bij de uitvoering kunnen de organisaties begeleiding vragen via een zogenaamde 'knipkaart'. Bij de uitvoering van de ontwikkelplannen bleek het betrekken van twee andere NME-organisaties ('counterparts') te gecompliceerd. Daarom is tussentijds besloten deze eis te verminderen naar één counterpart. Door sommige NME-organisaties is bij het uitvoeren van ontwikkelplannen gebruik gemaakt van het rapport dat is voortgekomen uit het project 'NME-Centrum van de toekomst' (dat eveneens is gefinancierd uit de NME Extra Impuls).

IVN bureau NME-diensten; Scholingsaanbod NME-beroepskrachten
fase 1: kwalificeren van scholingsvragen
- er zijn ca. 50 scholingsmogelijkheden verzameld bij diverse instellingen die relevant kunnen zijn voor NME-werkers. Er is een scholingsoverzicht gemaakt waarin een onderverdeling is gemaakt naar deelterreinen als NME-basis (basiskennis en vaardigheden ten behoeve van NME), onderwijs, (functioneren) van de eigen organisatie, terreingebonden NME (gericht op jongeren, excursies en publieksvoorlichting) en interactieve beleidsvorming (o.a. gemeentelijk beleid). Dit scholingsoverzicht is verspreid onder 120 NME-werkers.
- Tot dusverre is nog niet systematisch een methodiek gebruikt voor de kwalitatieve weging van scholingen. Voorwaarde voor opname van scholingen in het overzicht was dat er een positieve referentie van (een) deelnemer(s) aan de scholing bestond. Op deze regel werd een uitzondering gemaakt wanneer het een scholing betrof waar op het moment veel behoefte aan is.

fase 2: Informeren en bemiddelen
- NME-organisaties zijn geïnformeerd door middel van publikaties (in Muurpaper) en via een scholingsmarkt in januari 1998
- Het bureau NME-diensten van de IVN heeft een makelaarsfunctie uitgeoefend (dit betreft in dit geval het kosteloos verbinden van vraag en aanbod) ten aanzien van scholingsmogelijkheden aan NME-beroepskrachten en ondersteuningsorganisaties (= adviseren van scholing op maat)
- Via studiedagen (bijvoorbeeld over nieuwe media, over vraaggericht werken, over buitenschoolse opvang etc.) zijn impulsen gegeven aan scholingsinitiatieven

fase 3: ontwikkeling scholingsaanbod en evaluatie van scholingservaringen
- Sommige van de eerder genoemde studiedagen zijn georganiseerd of specifiek ingevuld naar aanleiding van gesignaleerde lacunes in het aanbod (wisselwerkdag, gebruik van nieuwe media in het dagelijkse werk van de NME-werker).
- Het eerste concept van het scholingsoverzicht is aan 30 NME-beroepskrachten voorgelegd. Naar aanleiding daarvan is het scholingsoverzicht geactualiseerd.

SME Milieu-adviseurs; Communicatie en Monitoring Professionalisering
Gids voor lokale en regionale NME-beroepskrachten 'Wie is wie en is hoever met professionalisering?'
- Voor de zomer heeft een nulmeting plaatsgevonden op basis van een schriftelijke enquête (over activiteiten, doelgroepen en knelpunten) aangevuld met telefonische interviews (ten aanzien van vragen over professioneel werken). De respons op de schriftelijke enquête die in juli (een vakantieperiode) is verstuurd aan alle NME-organisaties van enige omvang (ca. 120) was ongeveer 50%.
- Deze gegevens zijn opgenomen in een gids voor lokale en regionale NME-professionals die in november 1997 gratis is verzonden aan alle respondenten (ca. 60, ongeveer de helft van alle NME-organisaties in Nederland).

Professionaliserings-panel
- Een aantal (willekeurige) vertegenwoordigers van lokale en regionale NME-organisaties is in een 'professionaliserings-panel' bijeengeweest. Hen is gevraagd naar hun wensen op het

gebied van Professionalisering. De uitkomsten van dit panel zijn verwerkt in het Programma Professionalisering 1998.

Bijeenkomsten van het Programma Overleg Professionalisering

- Het Programma Overleg Professionalisering (tussen 3 projectcoördinatoren, ca. 6 vertegenwoordigers uit het werkveld en de Programma Manager) is 2 à 3 maal bijeengeweest. Het overleg diende o.a. voor de communicatie van ontwikkelingen die zich voordeden in het Programma en als klankbord voor het Programma Professionalisering van 1998. In 1998 wordt dit overleg afgeschaft omdat de projectcoördinatoren meer interactie met het gehele NME-veld nastreven (in het overleg zitten veel NME-werkers op persoonlijke titel).
- Het bovengenoemde overleg is tevens in het kader van de te stellen prioriteiten voor het Programma Professionalisering van 1998 bijeengeweest tijdens een expertmeeting. In deze meeting kwam naar voren dat men grote behoefte had aan het uitwisselen van expertise, aan het opzetten van een database met NME-informatie en aan een vakblad NME.

Toekomstige activiteiten 1998 voor het Programma Professionalisering in combinatie met het Programma Kwaliteitszorg

Vanaf 1 januari 1998 zijn de programma's Professionalisering en Kwaliteitszorg geïntegreerd. Voor 1998 zijn activiteiten voorgesteld op vijf terreinen. Door de Stuurgroep is inmiddels een besluit genomen voor een Impuls NME-Centra, een Impuls NME-kwaliteit, een analyse met betrekking tot NME-expertise, een Impuls Samenhang en Communicatie en Management[1].

Vereniging Stadswerk, Gemeente Breda; Impuls NME-centra

- De NME-organisaties die in 1997 waren betrokken bij het Programma Professionalisering zullen worden doorgelicht op de uitvoering van de ontwikkelplannen (op initiatief van de NME-organisaties zelf). Bovendien zullen deze organisaties nog een aantal activiteiten uitvoeren uit het Programma Kwaliteitszorg.
- In 1998 zullen opnieuw NME-organisaties worden benaderd voor deelname aan het project "professionalisering NME-organisaties". Dit keer wordt gestreefd naar deelname van (minimaal twee en maximaal vier) clusters van organisaties (minimaal 5 maximaal 10).
- Er wordt nieuw materiaal ('tools') ontwikkeld dat wordt gebruikt als hulpmiddel om meer organisaties te kunnen benaderen.
- Er zullen coaches worden opgeleid die een actieve rol kunnen spelen in adviserende zin bij het verder professionaliseren van NME-organisaties nadat het Programma Professionalisering is beëindigd. Deze activiteit sluit aan bij de doelstellingen gericht op NME-ondersteuners (zie Hoofdstuk 1).

IVN bureau NME-diensten; Impuls NME-kwaliteit

- ontwikkelen van kwaliteitscriteria door medewerkers van NME Centra ten aanzien van vijf NME-produkten en vijf dienstverlenende activiteiten die tot de 'core-business' van de deelnemende NME-instellingen kunnen worden gerekend.
- De commissie bereidt een aantal acties voor. Dit betreft een offerte-aanvraag voor externe deskundigen voor begeleiding, de uitnodiging van NME-Centra voor deelname aan de produktgroepen, voorstel doorwerking Gelders project en een offerteaanvraag ontwikkeling inhoudelijk-didactische criteria.

---

[1] Voorstel Programma Professionalisering en Kwaliteitszorg 1998 (Vergadering Stuurgroep 10-12-1997), artikel in Muurpaper, december 1997 en Stuurgroepbesluit ten aanzien van de Programma-onderdelen Impuls NME-Centra en Impuls NME-kwaliteit (Vergadering Stuurgroep 24-2-1998).

SME-Milieuadviseurs; Impuls NME-expertise
- Per 1 mei 1998 is een strategische analyse gereed[1]. Op basis van de uitkomsten wordt een advies aan de Stuurgroep uitgebracht over de meest wenselijke aanpak van de Impuls NME-expertise

SME-Milieuadviseurs; Impuls Samenhang Professionalisering
- het vergroten van de uitwisseling van ervaringen en afstemming van deelprojecten om interne en externe dwarsverbanden en kruisbestuiving te bevorderen.
- organisatie van een traject waarin experts van buiten het NME veld op effectieve wijze feedback kunnen geven op het programma en de ontwikkelde activiteiten en resultaten
- leveren van een bijdrage aan een dialoog tussen het NME-veld en de overheid ten behoeve van een nieuwe nota NME

IVN Bureau NME-diensten; Communicatie en Management
- Het informeren en bevorderen van participatie van het NME-werkveld in het programma. Daartoe wordt een communicatieplan geschreven. Het primaire doel van de communicatie is het verstrekken van informatie aan het NME-werkveld (top-down) en het bevorderen van input vanuit het veld (bottom-up) om de betrokkenheid van het NME-veld te waarborgen.
- Door het IVN wordt in de Programma Commissie als coördinator zorg gedragen voor de voorbereiding in het overleg, de communicatie met de verschillende actoren en de sturing van het programma als geheel.

[1] Strategische Analyse 'Kennis en informatie voor NME', SME Milieuadviseurs, 5 mei 1998.

4 PRODUCT-INDICATOREN

Produkten 1997

Vereniging Stadswerk, Gemeente Breda; professionalisering regionale NME-organisaties
- quick-scan naar professionalisering van NME-organisaties (één per organisatie, ontwikkeld door CEA)
- stramien ontwikkelplan (ontwikkeld door CEA)
- een rapport per organisatie (11 in totaal) waarin bevindingen zijn weergegeven en waarin aanbevelingen zijn gedaan voor activiteiten die moeten leiden tot een meer professioneel werkende organisatie.

IVN bureau NME-diensten; Scholingsaanbod NME-beroepskrachten
- scholingsoverzicht natuur- en milieueducatie. Een overzicht van na- en bijscholingsmogelijkheden voor NME-werkers in Nederland, december 1997
- Verslag wisselwerkdag 'NME veranderen...NME met anderen', IVN, 15 januari 1998

SME Milieu-adviseurs; Communicatie en Monitoring Professionalisering
- Professionals in natuur- en milieueducatie: een gids voor lokale en regionale NME-werkers in Nederland, november 1997
- verslag van expert meeting Professionalisering (28-10-1997)
- Strategische Analyse 'Kennis en informatie voor NME', SME Milieuadviseurs, 5 mei 1998.

Evaluatie Professionalisering 1997 [1]

Binnen het Programma Professionalisering is een tussentijdse evaluatie uitgevoerd met betrekking tot één van de drie projecten. Het betreft de professionalisering van NME-organisaties. Uit deze evaluatie komt naar voren dat er in het NME-veld grote behoefte bestaat aan ondersteuning bij professionalisering. Voor veel organisaties is wel duidelijk *dat* er iets moet veranderen maar men weet vaak niet *wat*. De werkwijze van het project (met een grote mate van zelfwerkzaamheid voor de betrokken organisaties) blijkt aan te slaan bij de betrokken organisaties.

knelpunten

Hoewel de project-uitvoerders overwegend positief staan ten aanzien van de eerste resultaten van het deelproject "professionalisering van NME-organisaties" zijn er door hen ook een aantal knelpunten geconstateerd:
- Een belangrijke conclusie uit het project is dat er geen eenduidige aanpak van professionalisering mogelijk is omdat de organisaties onderling te veel verschillen. Dit betekent dat de begeleiding van NME-organisaties zeer arbeidsintensief moet zijn om effect te bewerkstelligen.
- De quick-scans en het stramien ontwikkelplan bieden voor sommige NME-organisaties (nog) onvoldoende houvast om zelfstandig een ontwikkelplan te ontwerpen en uit te voeren. Intensieve persoonlijke coaching is nodig bij de vertaling van quick-scans en het stramien ontwikkelplan naar de praktijk van de verschillende organisaties.

---

[1] Endedijk, G. Tussentijdse evaluatie project 'professionalisering van nme-organisaties', Vereniging Stadswerk, Breda, januari 1988.

- Het transfer-effect naar andere NME-organisaties door het werken met (twee) 'counterparts' die meelopen met de deelnemende organisaties, bleek in de praktijk tegen te vallen.
- Tenslotte blijkt de aansturing van NME-organisaties (zowel particulier als overheid) door bestuur of management knelpunten op te leveren. Deze worden veroorzaakt door onder meer een tekort aan professioneel gehalte bij individuele bestuursleden.

5 EFFECT-INDICATOREN

Doelstellingen in terminologie van het Programma Professionalisering
Zoals in § 2.1. is aangegeven, is het hoofddoel van Professionalisering: *"ertoe bij te dragen dat NME-diensten/-instellingen, NME-werkers, NME-ondersteuners (en daarmee uiteindelijk de gehele branche) in 2000 in staat zijn als professionals te opereren. Professioneel werken betekent dat zij kunnen voldoen aan vragen en markten (en de veranderingen hierin) door produkten en diensten te leveren van het gewenste kwaliteitsniveau".*

Deze hoofddoelstelling is voor de verschillende clusters: diensten/-instellingen, NME-werkers, NME-ondersteuners en branche als geheel uitgewerkt.
Voordat wordt ingegaan op deze verschillende (sub)doelstellingen kan een algemene conclusie worden getrokken ten aanzien van het Programma Professionalisering als geheel.
De project-coördinatoren signaleren een toenemende behoefte in het veld aan professionalisering. Dit blijkt onder meer uit de aard van de vragen die aan het bureau NME-diensten worden gesteld. Vroeger waren deze vaak van inhoudelijke aard (over leskisten e.d.). Sinds de start van het Programma zijn deze vragen vaak van strategische aard (met betrekking tot positionering, doelgroepen, vraaggericht werken e.d.). Verder blijkt dat kwaliteitszorg een bespreekbaar onderwerp is geworden. Tenslotte hebben de project coördinatoren van het Programma Professionalisering de indruk dat NME-organisaties hun activiteiten meer dan vroeger afstemmen op de behoeften bij de doelgroepen (er worden bijvoorbeeld eerst witte vlekken overzichten gemaakt, men biedt scholen een jaaroverzicht in plaats van incidentele leskisten etc.). Geconcludeerd kan worden dat het Programma Professionalisering in behoeften voorziet die al of niet als gevolg van het Programma zijn ontstaan.
Hieronder zal per cluster worden nagegaan in hoeverre deze doelstellingen tot dusverre zijn bereikt. Hierbij dient in aanmerking genomen te worden dat het programma-voorstel van 20-1-1997 niet geheel in uitvoering is genomen door een vanwege de Stuurgroep gewenste aanpassing.

NME-diensten/-instellingen
- *Beschrijven van kwaliteitsnormen voor de vier meest relevante posities van NME-diensten (zie voor toelichting vier posities onder voetnoot [4] bij strategische positionering) en NME-werkers (met betrekking tot kennis en kunde)*
- *Beschrijven van voorbeelden van kwaliteit en/of checklists voor kwaliteit*
- *Toetsen van deze beschrijvingen bij 25% van de NME-diensten in het NME-werkveld. Het overige werkveld wordt via informatie, bijeenkomsten en handreikingen gestimuleerd ook met deze beschrijvingen aan de slag te gaan.*

Het project 'professionalisering regionale NME-organisaties' is gericht op bovengenoemde doelstellingen. De eerste twee doelstellingen zijn al bereikt. Kwaliteitsnormen en voorbeelden van kwaliteit zijn aan de orde gekomen in workshops, via quick-scans en in het kader van het ontwikkelingsstramien van CEA. De derde doelstellingen (het toetsen) zal komend jaar plaatsvinden.

NME-werkers
- *beschrijven profielen van NME-werkers als professionals met kwaliteitscriteria met betrekking tot ondermeer klant- en marktgericht werken, relatiebeheer, produktontwikkeling en opleiding en scholing*
- *toetsen profielen bij 25% van de actoren in het NME-werkveld.*

Het project 'Scholingsaanbod NME-beroepskrachten' is volgens de coördinator van het Programma Professionalisering gericht op het verwezenlijken van doelstellingen gericht op de NME-werkers. Tot dusverre is in de uitwerking van deze doelstellingen de nadruk komen te liggen op het huidige aanbod van scholingen en niet zo zeer op de vereiste profielen van NME-werkers. Ook het toetsen van deze profielen bij actoren in het veld heeft niet plaatsgevonden. Er is nog niet bekend of en zo ja, wanneer de doelstelling gericht op profielen van NME-werkers in activiteiten wordt vertaald. Dat is mede afhankelijk van de wensen van de Stuurgroep.

NME-ondersteuners
- *realiseren van een adequaat, actueel en toegankelijk aanbod en overzicht van opleidingen, na- en bijscholing, een adequaat informatie- en documentatiesysteem, een vaktijdschrift en mogelijkheden voor uitwisseling van ervaringen en ideeën.*
- *realiseren van aanwezigheid van kennis en kunde of bemiddelingsmogelijkheden daarvoor bij NME-diensten met betrekking tot coaching, opleidingsplannen en veranderprocessen.*
- *ontwikkelen systematiek om adequaat in te kunnen spelen op relevante beleidsontwikkelingen en die het mogelijk maakt nieuwe materialen en diensten te ontwikkelen ten behoeve van actoren in het werkveld.*
- *beschrijven ondersteuningsstructuur op alle niveaus (regionaal, provinciaal en landelijk) waarbinnen ondersteuners kunnen blijven inspelen op veranderingen*

De doelstellingen gericht op NME-ondersteuners worden gedeeltelijk ingevuld in het project 'Scholingsaanbod NME-beroepskrachten' uit 1997. Dit betreft een deel van de eerste doelstelling 'het realiseren van een overzicht van opleidingen, na- en bijscholing'. De tweede doelstelling met betrekking tot coaching zal in 1998 worden ingevuld in het kader van het project Impuls NME-centra. Er is nog niet beschreven in welke projecten de laatste twee doelstellingen tot uiting komen.

NME-branche
- *ontwikkelen visie op afbakening van NME-sector ten behoeve van bovengenoemde doelen (organisatie checklists, medewerkers-profielen en kwaliteitsnormen voor diensten)*
- *ontwikkelen monitoring-systematiek met betrekking tot behoeften, tevredenheid en imago van de NME-sector*
- *realiseren systematische koppeling tussen onderzoek en praktijk en benutten resultaten.*

De doelstellingen gericht op de NME-branche worden voornamelijk ingevuld in het jaar 1999 wanneer ca. 30 NME-centra ontwikkelplannen hebben uitgevoerd en consulenten zijn getraind in hun rol als coach met betrekking tot professionalisering. De activiteiten die zijn voorgesteld in het Programma Professionalisering 1998 met betrekking tot de Impuls NME-expertise geven overigens aan de derde doelstelling al invulling.

Samenhang tussen bovengenoemde clusters
- *Realiseren van samenhang tussen de onderscheiden clusters (NME-diensten/-instellingen, NME-werkers NME-ondersteuners, NME-branche) en verankeren van communicatie die gericht is op deze samenhang in het werk van de betrokkenen in de sector*

Het project 'Communicatie en Monitoring Professionalisering' is gericht op deze doelstelling. Er is in 1997 invulling gegeven aan deze doelstelling via het organiseren van bijeenkomsten van de Programma Commissie, het Programma Overleg en een Professionaliserings Panel. Uit het voorstel voor het Programma 1998 blijkt dat de doelstelling met betrekking tot communicatie in 1997 niet goed uit de verf is gekomen. "De NME-werkers hebben aangegeven dat ze nogal eens ervaren dat het programma 'over' hen heen komt. Door betere communicatie kan deze irritatie worden omgezet in (praktische) betrokkenheid"[1]. Besloten is om het Programma Overleg in 1998 niet voort te zetten omdat dit slechts een kleine selecte groep NME-werkers uit het NME-veld betreft. In 1998 wordt de communicatie naar het hele NME-terrein geïntensiveerd door middel van o.a. artikelen in NME Podium (voorheen Muurpaper), Mens en Natuur e.d.

Bereik

Bij het project 'Professionalisering regionale NME-organisaties' zijn elf organisaties direct betrokken. Daarnaast worden tenminste elf 'counterparts' indirect bereikt.
Het project 'Scholingsaanbod NME-beroepskrachten' heeft een scholingsoverzicht opgeleverd (oplage van 325) waarin ca. 45 scholingen staan beschreven. Dit overzicht is verspreid onder alle NME-organisaties (ca. 120).
In het kader van het project 'Communicatie en Monitoring Professionalisering' zijn ca. 120 NME-organisaties benaderd voor het samenstellen van een gids over professionals in natuur en milieueducatie. De gids is verspreid onder de respondenten (ca. 60).

Effect volgens doelgroep

Om een idee te krijgen van het effect van het Programma Professionalisering volgens de doelgroep van dit project, hebben telefonische interviews plaatsgevonden met drie vertegenwoordigers van NME-organisaties die deelnemen aan het Programma Professionalisering. Dit betreft NME-organisaties die ontwikkelplannen maken in het kader van het project 'Professionalisering regionale NME-organisaties'.
In dit interview zijn de volgende aspecten aan de orde gesteld: vooraf geformuleerde verwachtingen/doelstellingen, verloop (succes- en faalfactoren), opbrengsten, gerealiseerde verwachtingen/ doelstellingen, effecten, doorwerking en aanbevelingen voor een eventueel vervolg.
De verwachting ten aanzien van het project was dat het structuur en hulpmiddelen (via stappenplannen e.d.) biedt om professionalisering vorm te geven. Tot dusverre heeft het programma aan deze verwachtingen voldaan.
Over het verloop van het Programma is men positief. De geïnterviewden zijn van oordeel dat er deskundige begeleiding wordt gegeven bij het maken van ontwikkelplannen. Knelpunten die zij ondervinden betreffen het hoge tempo van het project en een tekort aan mogelijkheden voor ondersteuning ('de strippenkaart is te kort'). Het creëren van draagvlak bij de eigen organisatie kost veel tijd. De tijdsdruk is ook de reden dat het betrekken van 'counterparts' in de knel komt. Naast tijdsdruk is de weinig heldere berichtgeving over het Programma Professionalisering als knelpunt genoemd. Voor de geïnterviewden is niet altijd duidelijk welke projecten en activiteiten onderdeel uitmaken van het Programma Professionalisering.
Over de opbrengsten van het Programma zijn de geïnterviewden verdeeld. Ze zijn over het algemeen tevreden met de geboden structuur voor het maken van ontwikkelplannen. Over het scholingsoverzicht is één van de respondenten niet tevreden. Het scholingsaanbod zou onvolledig zijn en meer gericht moeten zijn op het bieden van 'maatwerk' (bijvoorbeeld op het

[1] Voorstel Programma Professionalisering 1998, bijlage bij Vergadering Stuurgroep, 10-12-1997

gebied van projectmatig werken). De overige twee geïnterviewden vinden het overzicht een handig hulpmiddel maar hebben er zelf nog niet gedetailleerd naar gekeken.
Het programma heeft inmiddels tot de volgende effecten geleid. De organisaties zijn zich steeds meer bewust van het belang van professionalisering en krijgen inzicht in hoe dit proces kan worden vormgegeven. Het 'professionaliseringsproces' wordt bestuurlijk geformaliseerd in het beleid van de betrokken organisaties. Dit biedt ook mogelijkheden om NME extern op de (politieke) agenda te krijgen. Het belang van de professionalisering wordt langzamerhand ook buiten de NME-organisaties zelf onderkend. Verschillende gemeenten (bijvoorbeeld Stadsdeel Amsterdam Noord en de gemeente Amersfoort) hebben hun NME organisatie opdracht gegeven tot het schrijven van bedrijfsplannen voor NME. De ondersteuning van het programma Professionalisering kwam hierbij zeer goed van pas. In sommige gevallen wordt deze ondersteuning ook gedeeltelijk door de gemeente zelf betaald.
De doorwerking van het Programma is vooralsnog hoofdzakelijk naar de eigen organisatie. Het betrekken van 'counterparts' verloopt zoals eerder vermeld als gevolg van de tijdsdruk minder efficiënt dan verwacht/gehoopt.
De eindgebruikers doen verschillende aanbevelingen voor het vervolg van het Programma Professionalisering. Geadviseerd wordt om een vooronderzoek te doen bij NME-organisaties naar het samenstellen van een scholingsgids. In dit onderzoek zou eerst de behoefte aan scholing geïnventariseerd moeten worden. Op basis daarvan kunnen organisaties aangeschreven worden via gerichte vragen. Alleen scholingen die voldoen aan vooraf geformuleerde criteria moeten in de scholingsgids opgenomen worden. Daarnaast wordt geadviseerd om de opgebouwde deskundigheid van het bureau CEA (in het kader van het maken van ontwikkelplannen voor professionalisering) niet verloren te laten gaan bij het vervolgprogramma. Het risico bestaat dat de opgebouwde deskundigheid weer versnipperd als allerlei verschillende organisaties zich op professionalisering gaan richten.
Verder wordt geadviseerd om meer aandacht te besteden aan een heldere communicatie naar de deelnemende organisaties (en achterban) over welke activiteiten in welke projecten worden ondernomen. Ook is er behoefte aan meer uitwisselingsmogelijkheden (bijvoorbeeld via het verspreiden van een adressenlijst van contactpersonen die referenties hebben gegeven over scholingen uit de scholingengids). Tot slot wordt geadviseerd om bij de samenstelling van cursussen te letten op uniformiteit van de achtergrondsituaties van de deelnemende organisaties. Dit zou de uitwisseling van ervaringen ten goede kunnen komen.

6 BESCHOUWING

In dit hoofdstuk wordt het project Professionalisering van een kwalitatieve waardering voorzien. Hierbij wordt de eerder in dit document gehanteerde indeling in input-, proces-, product- en effectindicatoren gebruikt. Aan het einde van dit hoofdstuk wordt bezien in hoeverre het project tegemoet komt aan de doelstellingen en beleidsaccenten van het Beleidskader NME-Extra Impuls.

6.1 Succes- en faalfactoren

Input-indicatoren

Succesfactoren

- Er heeft afstemming plaatsgevonden ten aanzien van de opzet van projecten uit het Programma Professionalisering. Dit betreft zowel de onderlinge afstemming tussen projecten uit het Programma Professionalisering als afstemming met vergelijkbare projecten (bijvoorbeeld 'NME-Centrum van de toekomst).
- Er zijn in de werkplannen van de verschillende projecten uit het programma evaluatiemomenten ingebouwd.

Faalfactoren

- De documentatie ten aanzien van het Programma Professionalisering is weinig inzichtelijk. De relatie tussen concrete activiteiten en de (sub)doelstellingen van het Programma wordt bijvoorbeeld niet gelegd. Bovendien wordt in het programma Professionalisering voor 1997 een groot aantal begrippen gebruikt (zoals 'NME-typen', 'kwaliteitsniveaus, 'strategische positionering') waarvan de betekenis pas kan worden achterhaald door verschillende documenten van het programma Professionalisering naast elkaar te leggen.

Proces-indicatoren

Succesfactoren

- De samenwerking tussen projecten heeft tot een verhoogde efficiëntie geleid voor onderdelen van het Programma Professionalisering. Dit komt bijvoorbeeld tot uiting in de gezamenlijke brief aan NME-organisaties door het project "Professionalisering regionale NME-organisaties" en het project "Communicatie en Monitoring".
- Het project "Professionalisering regionale NME-organisaties" heeft verschillende evaluatieve activiteiten uitgevoerd.
- Op basis van gesignaleerde knelpunten is het Programma Professionalisering bijgestuurd. Dit komt bijvoorbeeld tot uiting in de accenten die in het Programma 1998 worden gelegd op onderlinge communicatie (samenhang binnen het Programma) en communicatie naar het veld.

Faalfactoren

- Door de vertraagde start van het programma Professionalisering is het verzamelen van gegevens door middel van schriftelijke enquêtes en telefonische interviews uitgevoerd in een vakantieperiode wat mogelijk invloed zal hebben gehad op de respons.

- De communicatie naar de NME-werkers uit het veld laat te wensen over (o.a. conclusie uit Programma 1998 en uit interviews over onduidelijke informatie). Verder bestaat er behoefte aan meer onderlinge uitwisseling van expertise, bijvoorbeeld via een vakblad tussen de deelnemende organisaties (conclusie uit Programma Overleg en uit interviews). Overigens is in het Programma 1998 gericht aandacht aan dit aspect gegeven.

Product-indicatoren

Succesfactoren
- Het project "Professionalisering regionale NME-organisaties" heeft een (tussen) evaluatie opgeleverd die aanbevelingen oplevert voor het vervolgtraject.
- Uit een enquête onder de doelgroep (10 NME-organisaties) van het project "Professionalisering regionale NME-organisaties" bleek dat men in meerderheid tevreden is over het verloop van het project.

Faalfactoren
- De evaluatie van het project "professionalisering van NME-organisaties" besteedt weinig aandacht aan de gebruikte (meet)instrumenten om professionalisering bij NME-organisaties te meten en te bevorderen. Een inhoudelijke beschrijving van de quick-scan ontbreekt bijvoorbeeld. Verder worden er allerlei begrippen gebruikt in deze evaluatie die niet worden toegelicht (SWOT-analyse, Y-model etc.). De evaluatie lijkt met andere woorden voor 'insiders' te zijn geschreven. Het doorwerkingseffect van de evaluatie wordt hierdoor wellicht belemmerd.
- De beschrijving van het stramien ontwikkelplan biedt voor sommige NME-organisaties nog onvoldoende handvatten om direct gebruikt te worden voor het professionaliseringsproces. In dit licht lijkt het wenselijk om bij het vervolg project (waarbij ook andere organisaties dan CEA ondersteuning mogen bieden) gebruik te maken van de 'leerervaringen' van CEA. Het gevaar bestaat dat andere organisaties anders in dezelfde 'valkuilen' zullen lopen.
- De tot nog toe verrichte activiteiten en resultaten van het Programma Professionalisering zijn tot dusverre slechts summier beschreven in een voor NME-organisaties toegankelijk medium (in 'NME Podium' voorheen 'Muurpaper').

Effect-indicatoren

Succesfactoren
- De eerste twee doelstellingen gericht op NME-instellingen zijn al bereikt. Met de invulling van de overige doelstellingen is een start gemaakt.
- De project-coördinatoren signaleren een toenemende behoefte in het veld aan professionalisering en kwaliteitszorg. Het Programma Professionalisering voorziet dus in een behoefte die al of niet als gevolg van het Programma is ontstaan.

Faalfactoren
- De doelstellingen gericht op NME-werkers, NME-ondersteuners en de NME-branche zijn nog niet bereikt mede als gevolg van de aanpassing in het programma door de besluiten van de Stuurgroep.
- Het transfer-effect naar andere NME-organisaties in het project 'Professionalisering regionale NME-organisaties' door het werken met (twee) 'counterparts' die meelopen met de deelnemende organisaties, blijkt in de praktijk tegen te vallen.
- De doorwerking in de vorm van communicatie (zowel tussen NME-organisaties uit de betrokken projecten onderling als naar het NME werkveld) laat tot dusverre te wensen over.

6.2 Invulling aan doelstellingen en beleidsaccenten van de NME-Extra Impuls

6.2.1 Relatie met doelstellingen Kaderplan NME-Extra Impuls

In het Kaderplan van de NME Extra Impuls is ten aanzien van Integrale Programma's de volgende doelstelling geformuleerd:
Het betreft *"doelgerichte innovaties ten behoeve van een samenhangend segment van NME"*. Het gaat hierbij om *"een samenhangend pakket aan doelen, inhouden, materialen en resultaatgerichte activiteiten die een substantiële bijdrage leveren aan de ontwikkeling en uitbouw van NME, rond een bepaald thema of ten behoeve van een bepaalde doelgroep"*

In het vorige rapport van Research voor Beleid is vastgesteld dat het Programma Professionalisering reeds in 1997 een goede start heeft gemaakt met het realiseren van de bovengenoemde doelstelling van Integrale Programma's en daarbij heeft voldaan aan de gestelde voorwaarden: Het Programma leverde in 1997 als resultaat [1]:
- "een gedegen probleemverkenning en op basis daarvan doelgerichte innovatie"
- "een samenhangend programma en zelfsturing"

Voor het programma 1998 is opnieuw een quick scan uitgevoerd (gericht op het toetsen van veronderstellingen uit het deelproject gericht op NME expertise).
Het programma 1998 geeft ook blijk van samenhang (er is zelfs een speciaal deelproject toegespitst op vergroting van deze samenhang).
Volgens de Programma Manager is het zelfsturend vermogen van het Programma Professionalisering sterk in ontwikkeling. Dit blijkt onder meer uit het feit dat de project coördinatoren op eigen initiatief besloten om in 1998 aandacht te besteden aan de zogenoemde tweedelijns professionalisering via het opleiden van coaches van organisaties met een ondersteunende functie (zoals de provinciale consulentschappen van IVN). Tot dusverre was de aandacht vooral uitgegaan naar de eerste lijn (de NME-organisaties die ontwikkelplannen uitvoeren).

6.2.2 Relatie met beleidsaccenten Kaderplan NME-Extra Impuls

Hieronder wordt samengevat in hoeverre de drie beleidsaccenten (inhoudelijke vernieuwing, kwaliteitsverbetering en doorwerking) uit het Kaderplan NME-Extra Impuls in het project Professionalisering tot uiting zijn gekomen in het jaar 1997.

Inhoudelijke vernieuwing
De projecten uit het Programma Professionalisering (1997) zijn op zichzelf niet als vernieuwend geregistreerd in het NCDO management informatie systeem. Wel kan de doelstelling van het Programma als vernieuwend worden beschouwd omdat het de werkwijze van NME-organisaties wil veranderen van aanbodgericht naar vraaggericht.

---

[1] Marinus, H, Evaluatie NME Extra Impuls, eerste jaarrapport (1996-1997), Research voor Beleid, Leiden, september 1997, p.47

Kwaliteitsverbetering
Professionalisering 1997 doet aan kwaliteitsverbetering via:
- het ontwikkelen een systematiek voor kwaliteitszorg gericht op organisatieniveau en
- het ontwikkelen van kwaliteitscriteria voor NME produkten die op personen zijn gericht.

Doorwerking
Professionalisering 1997 realiseert doorwerking via:
- het realiseren van een aanspreekpunt voor NME (het landelijk bureau NME-diensten),
- het aanbod van een (landelijk) NME-vakblad waarin nieuwe materialen en ontwikkelingen worden aangekondigd
- de organisatie van trainingsdagen e.d. voor lokale en regionale NME organisaties.
- het uitvoeren van ontwikkelplannen voor professionalisering door NME-organisaties en het betrekken van 'counterparts' bij dit professionaliseringstraject (het laatste verdient overigens extra aandacht).
- verspreiding van opgeleverde produkten (bijvoorbeeld scholingsoverzicht) in het NME-werkveld

DOCUMENTATIE

- Jaarplan 1997, NCDO, november 1996, p.17.
- Het programma professionalisering, Voorstellen voor vervolg vanuit de p-projecten van 1996, IVN, 20-1-1997.
- Programma Professionalisering NME-werkveld 1997-2000, programma-uitvoering 1997, IVN, Vereniging Stadswerk, SME-Milieuadviseurs, voorstel 15-4-1997.
- Artikels in Muurpaper, "Programma Professionalisering 1997 en 1998" en "De eerste ervaringen met het project 'Professionalisering van NME-organisaties '", IVN, december 1997.
- Voorstel Programma Professionalisering en Kwaliteitszorg 1998 (Vergadering Stuurgroep 10-12-1997).
- Stuurgroepbesluit ten aanzien van de Programma-onderdelen Impuls NME-Centra en Impuls NME-kwaliteit (Vergadering Stuurgroep 24-2-1998).
- Endedijk, G. Tussentijdse evaluatie project 'professionalisering van nme-organisaties', Vereniging Stadswerk, p.a. Gemeente Breda, januari 1988.

BIJLAGE

BIJLAGE 1: SELECTIE VAN ZES PROJECTEN DIE NADER ZIJN ONDERZOCHT DOOR RESEARCH VOOR BELEID IN HET KADER VAN DE NME EXTRA IMPULS

Naam project	initiatiatiefnemer 1. naam 2. geogr. Niveau 3. type organisatie	Soort open, onderwijs, integraal	doelgroep	omvang subsidie	Doel	effecten
Codename Future	1. Stichting Codename Future 2. landelijk 3. Jongeren organisatie met betrekking tot duurzaamheid	onderwijs/ open	leerlingen Voortgezet Onderwijs en jongeren organisaties	ƒ1.484.000,- ƒ750.000,-	Motiveren van jongeren tot activiteiten op het gebied van duurzaamheid.	toename van onderzoeks-, organisatie en sociale vaardigheden bij jongeren, toename van deelnemende scholen, verbreding samenwerkingsrelaties
NME-Centrum van de Toekomst	1. Vier-grote steden-overleg 2. NME lokaal 3. Gemeenten	open	NME-centra	ƒ75.000,- ƒ50.000,-	Formuleren van functies en de vereiste competenties van medewerkers van een NME-Centrum van de toekomst.	Produkten van het project worden toegepast in andere NME-organisaties.
Water te kust en te keur	1. Bezoekerscentrum 'De Hoep' 2. lokaal 3. NME-organisaties	open	bezoekers- en informatiecentra en historische gemalen	ƒ144.000,- ƒ150.000,-	Tot stand brengen van een samenwerkingsverband tussen bezoekers- en informatiecentra	Oplevering halffabrikaten voor op water gerichte NME-organisaties, verbreding samenwerkingsrelaties
NME inbedden in beroepsopleidingen	1. COLO/Bve Raad 2. landelijk 3. Onderwijs-organisaties	onderwijs	scholen voor secundair beroepsonderwijs	ƒ700.000,- ƒ575.000,-	structurele inbedding van NME in beroepsopleidingen	opname van NME in eindtermen en in opleidingsmateriaal, lange termijn effect van NME voor beroepspraktijk
Young Designers & Mobiliteit	1. Vormgevingsinstituut 2. landelijk 3. Stichting Vormgeving	open	ontwerpers, ondernemers en onderzoekers op het terrein van vormgeving	ƒ75.000,-	vergroten van kennis en bewustwording over informatietechnologie om milieubelasting van autorijden te verkleinen	inbreng van de thema's duurzaamheid, mobiliteit en informatietechnologie in ontwerpscenario's
Programma Professionalisering	1. Gemeente Breda, IVN, SME 2. lokaal en landelijk 3. gemeente en NME-organisaties	integraal	NME-organisaties	ƒ220.000,-	Professionalisering NME-organisaties	ontwerp model dat wordt gebruikt voor professionalisering van NME-organisaties

Schipholweg 13 -15
2316 XB Leiden
postbus 985
2300 AZ Leiden
telefoon: 071 - 525 37 37
telefax: 071 - 525 37 02
e-mail: rvb@rvbh.nl